

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH**

Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

**Současný dětský čtenář mladšího
školního věku**

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Ivana Šimková

Vypracovala: Markéta Koldová

České Budějovice 2012

Ráda bych poděkovala vedoucí práce PhDr. Ivaně Šimkové za pomoc, připomínky, cenné rady a doporučení k vhodné literatuře při průběžném zpracování diplomové práce. Dále děkuji učitelce Mgr. Janě Líbalové za poskytnutí rozhovoru a umožnění dotazníkového šetření v její třídě. Za uskutečnění průzkumu také děkuji učitelkám Mgr. Marii Tesařové, Mgr. Editě Musilové, Mgr. Petře Chovancové, Mgr. Lence Dzurikové a knihovnicím Marii Dočekalové a Jaroslavě Mátlové.

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovávala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedené v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním mého textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 8. 4. 2012

Podpis studenta

Anotace

Diplomová práce s názvem *Současný dětský čtenář mladšího školního věku* se zaměřuje na výzkum čtenářské kultury dětí ve 4. a 5. třídě základní školy. V teoretické části jsou charakterizovány základní pojmy k danému tématu. Hlavní kapitoly obsahují přehled jednotlivých žánrů dětské literatury, psychologii dětského čtenáře, problematiku dnešního čtenářství a současné trendy, podle čeho vybírat vhodné knihy pro děti.

Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit, zda si dnešní děti obklopeny masmédií najdou čas na čtení knih. Získali jsme přehled o tom, které žánry, knihy, autory a časopisy v tomto věku žáci upřednostňují, které naopak čtou neradi. Praktická část zahrnuje nejen výsledky vlastního pozorování a vyhodnocení dotazníků od dětí, ale také závěry ze dvou besed pořádaných knihovnou a rozhovoru s knihovnicí a učitelkou. Pomocí jejich názoru na dnešní četbu dětí mohlo dojít ke srovnání s výsledkem dotazníkového šetření.

Annotation

This diploma work named *Today's Young Reader* is focused on research of the reader's culture of children going to fourth and fifth class of primary school. In theoretical part there are characterized basic terms to this theme. Main chapters contain an overview of individual genres of a children's literature, a psychology of a young reader, problems of today's reading and an actual recommendation of good books for children.

The main aim of this research was to find out, if today's children, surrounded by mass media, have a time for reading books. We gained an overview of genres, authors, magazines which are preferred and are not preferred by children of this age. The practical part includes not only results my observation and assessment of questionnaires from children, but a summary of two discussions at library and dialogues with a librarian and a teacher too. With help of their opinion on today's reading of children we could make a comparison with a result of the questionnaire investigation.

Obsah

1. ÚVOD.....	8
2. PSYCHOLOGIE DĚTSKÉHO ČTENÁŘE.....	10
2.1 VÝCHOVA DÍTĚTE KE ČTENÍ	14
2.2 ETAPY ČTENÁŘSKÉHO VÝVOJE DÍTĚTE	15
2.2.1 Předčtenářská etapa	16
2.2.2 Čtenářská etapa	17
2.3 SOCIÁLNÍ ČINITELÉ OVLIVŇUJÍCÍ DĚTSKÉHO ČTENÁŘE.....	18
2.3.1 Rodina.....	19
2.3.2 Škola.....	20
2.3.2.1 Společná mimočítanková četba ve škole	20
2.3.3 Knihovna.....	24
2.3.4 Vrstevníci	24
3. OBLASTI TVORBY LITERATURY PRO DĚTSKÉ ČTENÁŘE.....	25
3.1 DĚLENÍ ŽÁNŘŮ A ŽÁNROVÝCH FOREM LITERATURY PRO DĚTI.....	26
3.2 VÝVOJOVÉ ETAPY ČTENÁŘSTVÍ DĚTÍ A MLÁDEŽE A JEJICH ŽÁNROVÉ PREFERENCE	28
3.3 CHARAKTERISTIKA JEDNOTLIVÝCH ŽÁNŘŮ DĚTSKÉ LITERATURY	29
3.3.1 Autorská poezie pro děti	29
3.3.2 Lidová pohádka.....	30
3.3.2.1 Zvířecí pohádka	30
3.3.2.2 Kouzelná pohádka.....	31
3.3.2.3 Novelistická pohádka.....	31
3.3.3 Autorská pohádka	32
3.3.3.1 Novelistická autorská pohádka	33
3.3.3.2 Nonsensová autorská pohádka.....	33
3.3.3.3 Sociální autorská pohádka	33
3.3.4 Příběhová próza ze života dětí.....	33
3.3.5 Próza s přírodní tematikou	35
3.3.6 Bajka.....	36
3.3.7 Pověst.....	37
3.3.8 Dobrodružná próza.....	38
3.3.9 Uměleckonaučná próza.....	39
3.3.10 Fantasy literatura	40
3.3.11 Komiks a časopisy pro děti a mládež.....	41

4. PROBLEMATIKA DĚTSKÉHO ČTENÁŘSTVÍ	46
5. SOUČASNÉ TRENDY	49
6. PRŮZKUM ČTENÁŘSKÉ KULTURY DĚTÍ MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU (4. – 5. TŘÍDA).....	52
6.1 CHARAKTERISTIKA ZAŘÍZENÍ, VE KTERÝCH SE PRŮZKUM ODEHRÁVAL	53
6.2 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ	53
6.3 ROZHOVOR S UČITELKOU	72
6.4 ROZHOVOR S KNIHOVNICÍ	74
6.5 POZOROVÁNÍ: BESEDA PROVÁZENÁ KNIHOVNICEMI.....	76
6.6 POZOROVÁNÍ: BESEDA POŘÁDANÁ SPISOVATELKOU PETROU BRAUNOVOU	78
6.7 CELKOVÉ SROVNÁNÍ DVOU BESED	79
6.8 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ Z PRŮZKUMU	80
7. ZÁVĚR	83
POUŽITÁ LITERATURA.....	86
INTERNETOVÉ ZDROJE.....	89
SEZNAM TABULEK.....	91
SEZNAM GRAFŮ	91
SEZNAM OBRÁZKŮ	92
SEZNAM PŘÍLOH.....	92

1. Úvod

Současný dětský čtenář mladšího školního věku je názvem této diplomové práce. Toto téma jsem si zvolila z toho důvodu, že si myslím, že děti v současné době hlavně vlivem médií tolik nečtou. Chtěla jsem toto tvrzení pomocí této práce potvrdit nebo vyvrátit. Text může také sloužit jako přehled o tom, které knihy děti v dnešní době čtou či které je zajímají nejvíce. Informace můžeme uplatnit přímo v praxi, například v hodinách čtení a literární výchovy při výběru mimočítankové četby. Přečtení této práce nás také může vést k zamyšlení nad tím, proč současné chlapce a dívky četba tolik nebaví a tím donutit budoucí učitele, knihovníky či rodiče k lepší motivaci dětských čtenářů.

Dětské čtenářství je velice široký pojem a opravdu by nestačila jedna diplomová práce k tomuto tématu, proto jsme se zaměřili spíše na čtenářskou kulturu dnešních dětí. Naším hlavním cílem bylo zjistit, jestli knihy mají v dnešní době u dětských recipientů své místo. Dále jak často děti čtou, jestli navštěvují knihovnu, jaký žánr dětské literatury nejčastěji volí, jestli mají svého oblíbeného autora/autorku či knihu, podle čeho nejčastěji vybírají čtené knihy a kým jsou nejvíce ovlivňovány ve své četbě.

Naši hlavní cílovou skupinou byli žáci ze 4. – 5. tříd, protože v tomto věku už děti mají osvojenou správnou techniku čtení a začínají se ve svém výběru rozrůžňovat. Dalším důvodem bylo, že v nižších ročnících probíhá spíše výcvik správnosti, plynulosti a porozumění čteného textu. Hodilo by se tedy v těchto ročnících spíše zkoumat diagnostiku čtenářského výkonu (správnost-nesprávnost, plynulost-neplynulost, uvědomělost – neuvědomělost atd.)

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část přináší získané poznatky z jiných odborných publikací. A to hlavně informace týkající se dnešního čtenáře, konkrétně tématům, která jsou zkoumána v praktické části. Věnujeme se zde literárním žánrům, psychologií čtenáře, činiteli, jež ovlivňují dětského čtenáře (škola, rodina, knihovna, vrstevníci), lehce také problematikou dnešního čtenářství, kde se zabýváme tím, proč dnešní děti už tolik nečtou. V poslední kapitole jsme se pokusili zachytit současné trendy, hlavně tipy, kde nalezneme knižní novinky či podle čeho máme vybírat knihy svým dětem či žákům ve škole.

V praktické části je klíčové dotazníkové šetření, pomocí kterého jsme se pokusili zjistit, jak často dnešní děti čtou, jak je čtení baví, jestli navštěvují knihovnu, jaké knihy vybírají, jaké naopak čtou nerady, jestli mají svůj oblíbený časopis,

spisovatele/spisovatelku či knihu, kolik knih zhruba přečtou za měsíc, podle čeho knihy vybírají nebo jak se staví k poezii. Do praktické části jsme také zařadili rozhovor s učitelkou a knihovnicí, abychom získali názor na dnešní četbu dětí přímo od dospělých, kteří pracují přímo s dětmi každý den a jejich názor mohli porovnat s výsledky dotazníkového šetření. Další částí našeho výzkumu tvoří vlastní pozorování dvou besed pořádaných knihovnou, abychom věděli, jak taková beseda probíhá, jak žáci při besedě reagují a jak se dva typy různých besed (beseda provázená spisovatelkou Petrou Braunovou a beseda provázená knihovnicí) od sebe liší.

2. Psychologie dětského čtenáře

Četba bývá pro lidi potřebná, jestliže v ní nacházejí odpovědi na své otázky. Potřeba číst zahrnuje určitý cíl, směr, intenzitu a trvalost. Tato potřeba také podněcuje tendenci obstarat si konkrétní knihu nebo určitou tematiku literatury. Intenzita čtenářské potřeby je různá, záleží na čtenářské nasycenosti a objevování či zanikání problémů života. Vztahem člověka k literárnímu dílu v jeho komplexní a mnohoznačné podobě se zabývá psychologie čtenáře.

Pojmem čtení nazýváme proces vnímání nějakého písemného textu. Psychologie čtenáře studuje i předešlé vnitřní a vnější podmínky vztahu k předmětu četby a zabývá se i jejím komplexním vztahem. Četbu čtenáře rozdělujeme na četbu funkcionální (bývá prostředkem informování, čtenář se chce pomocí ní poučit, zpřesnit si či doplnit informace) a četbu literární, která nese psychologickou a estetickou funkci. Psychické účinky literárních děl nabývají určitý smysl v duševním životě lidí a to díky své obsahové i formální stránce. Pomocí knih jsou lidem předávány různá poučení, informace, zábava či umělecký zážitek. Na konečný efekt se podílí i psychika čtenáře a to jeho dosavadní zkušenosti a vědomosti a vnější vlivy z prostředí.

Pojem čtenář vyznačuje každou osobu, která dovede číst; z hlediska aktuálního jde o osobu, která právě čte; z hlediska substanciálního jde o osobu, která se zajímá o četbu. Z hlediska psychologie čtenáře mluvíme o jedinci, který vnímá a rozumí psanému textu. Vzhledem k věku rozlišujeme dětské, dospívající a dospělé čtenáře. (Vášová, 1980, s. 12-14)

Pokud hovoříme o čtenářství, jedná se o pojem, který se užívá spíše v souvislosti s dětskou populací, jde o plánovitý a cílený rozvoj četby a to hlavně díky škole, knihovnám a jiným vzdělávacím institucím (Trávníček, 2008, s. 35). Jestliže mluvíme o čtenářské kultuře, rozumíme tím podle Trávníčka (ibid., s. 36): „*soubor všech aktivit, které se týkají knih, čtení, četby, knižního chování a vůbec vztahu ke knihám; to, co vykazuje v našem vztahu ke knize nějaké – časově a prostorově podmíněné – společné rysy a co nás identifikuje jako příslušníky stejné kultury; co, jak často, v kolik, kde, kdy čteme, co a kolik nakupujeme, jak často chodíme do knihoven, jak velké máme domácí knihovny aj.*“

Pokud uvažujeme o dětském čtenáři, k jeho rozvoji a proměnám přispívají psychické činnosti, které se podílejí na výsledné podobě psychických kvalit dětského

jedince. Výsledná podoba těchto kvalit je podmíněna i formou literatury, kterou čtenář volí, jeho zážitky z čtení a osvojením literárních děl. Mezi činnostmi, psychickými dispozicemi a literaturou samotnou jsou velmi obsáhlé vztahy. (Chaloupka, 1982, s. 33)

Podle Nekonečného (In Chaloupka, 1982, s. 37) psychologie čtenáře bývá definována: „*jako disciplína zabývající se procesem četby, vztahem čtenáře ke knize a dále tím, co s procesem četby souvisí, i když jej přesahuje, např. výběrem četby, ovlivňováním čtenáře četbou, čtenářskými zájmy, typy čtenářů apod.*“ nebo jako „*disciplína zkoumající proces čtení, v němž člověk vystupuje především jako člen společnosti. Psychologie čtenáře také sleduje, jaké typy knih a proč čtou určité skupiny čtenářů, jaký průběh má jejich četba a prožívání uměleckého nebo jiného literárního díla a také, jaké jsou struktury textu, které ovlivňují ten který typ pochopení a prožívání díla*“ (Smetáček 1973, In ibid., s. 37).

Psychologie čtenáře zasahuje i do jiných vědních disciplín jako je sociologie, literární věda, estetika a teorie literární výchovy. Psychologie čtenářství se zabývá čtenářským zájmem, jeho motivací a vývojem; čtenářskými zvyky, návyky a postoji projevující se ve volbě četby i v samotném procesu četby; intrapsychickými procesy spojenými s četbou (pochopení, prožívání, interpretace); ovlivnění čtenáře četbou (rozvoj čtenářovy osobnosti); rozdělením čtenářských typů (podle zájmu, ovlivnitelnosti, způsobu prožívání atd.). (Smetáček 1973, In Chaloupka, 1982, s. 38)

Co se týče teorie literatury pro děti a mládež, tak jde o zobecnění poznatků na kvantitativně omezenějším materiálu, oproti tomu pedagogika a psychologie se snaží postihnout charakteristiku vlastní celé dětské společnosti. (Chaloupka, 1989, s. 147)

Většinou rozlišujeme dva typy čtenářů a to typ spoluhráče a typ kontemplativní, typ diváka. Typ spoluhráče vnímá text subjektivně, vnitřně se s ním spojuje a někdy ho i prožívá, jak kdyby se ho text týkal. Typ kontemplativní se s dílem tolik nesžívá, pocit vlastní osoby se ztrácí. Je jasné, že tyto typy nebývají často jasně vyhraněny, většinou se v osobě ukrývají oba typy a podle typu díla nabývají různé povahy. Podle Krejčího (2008, s. 124-127) tyto dva základní typy ještě doplňuje dalších pět typů čtenářů a to:

- a) typ senzorický – klade důraz na smyslové vnímání (působí na něj vnější forma uměleckého díla
- b) typ motorický – čtenář reaguje motorickými pohyby (smích, pláč)

- c) typ imaginativní – čtenář prožívá dílo s pomocí vlastní fantazie, spojující různé asociace (v literatuře téměř každé dílo vyvolá v čtenáři určité představy)

Asociace dělíme:

- 1) obecné – vznikající u každého čtenáře, který rozumí textu
 - 2) generální – v díle jsou potencionálně obsaženy, ale čtenář potřebuje předběžné znalosti, aby mohly vzniknout
 - 3) individuální – vnáší do díla osobní život čtenáře
- d) typ reflektující – čtenář vnímá umělecké dílo rozumem
- e) typ emocionální – čtenář, který s dílem sympatizuje a tím u četby prožívá řadu emocí, např. nenávisť, hrůzu, lásku apod.

Je jasné, že ve vnímání díla existuje ještě celá řada rozdílů a to hlavně podle věku, pohlaví, stupně vzdělání, společenského prostředí a životních zkušeností. (ibid., s. 127)

Podle počtu přečtených knih za rok dělí Trávníček (2008, s. 63) čtenáře všeobecně na širší škálu:

- a) nečtenář: žádná přečtená kniha za rok,
- b) čtenář sporadický: 1-6 přečtených knih za rok (podprůměr),
- c) čtenář pravidelný: 7-12 přečtených knih za rok (průměr),
- d) čtenář stálý: 13-24 přečtených knih za rok (mírný nadprůměr),
- e) čtenář silný: 25-49 knih přečtených za rok (silný nadprůměr),
- f) čtenář vášnivý: 50 a více přečtených knih za rok (velmi silný nadprůměr).

Působení četby na čtenáře je ovlivněno jeho psychickou individualitou, která se může v závislosti na četbě měnit. Účinky knihy na čtenáře jsou rozmanité, záleží na povaze čtenáře, na typu zvolené knihy. Obvykle podle sociálních psychologů (Vášová, 1980, s. 25-26) rozlišujeme účinky četby:

- a) instrumentální – poskytuje určité informace, které jedinec využívá při řešení běžných životních problémů. Většinou jde o literaturu naučnou, technickou či příručkovou, ale také sem patří beletrie, která na základě analogie ukáže způsob řešení určitých životních situací.
- b) prestižní – čtenář určité sociálně psychologické skupiny volí literaturu, která se týká jeho skupiny. Čtení takové literatury zesílí jeho pozitivní vztah ke skupině a jeho ztotožnění s ní.
- c) potvrzovací – čtenář hledá potvrzení svého názoru na určité skutečnosti;
- d) estetické – obohacující uměleckou zkušenost čtenáře;

- e) rekreační – slouží k odpočinku, čtenář se odreaguje, zapomene na své problémy apod.,
- f) psychoterapeutické – slouží k určitému úniku z životních konfliktů, důležité je správná volba knihy.

Četba přispívá k obohacení vědomostí, rozvoji rozumových schopností, rozvoji slovní zásoby a vyjadřování dítěte. (ibid., 1980, s. 38)

Literární dílo nepředstavuje životní skutečnost, nýbrž pouze jakýsi model reality, spisovatel má tedy oproti učiteli či rodičům výhodu, že vytváří realitu svého díla sám a může s ní podle svého uvážení volně zacházet (Chaloupka, 1989, s. 155). Hlavní podmínkou k vzniku a rozvoji umělecké interakce mezi estetickým dílem a dětským čtenářem je záměrná aktivita vnímatele ve formě psychosociální odezvy na jeho specifické podněty a informace. Dětský čtenář musí dekodovat jazykové prostředky tohoto díla v komunikativní i estetické rovině, musí přeměnit tyto znaky do nějaké adekvátní představy, která slouží k pochopení a prožití samotného díla. Tato představa se liší, neboť je individualizovaná podle čtenáře, tudíž čtenářské konkretizace téhož literárního díla se mohou u jednotlivých čtenářů odlišovat. Přispívá k tomu i fakt, že slovesně umělecký obraz svou nedourčeností, koncentrovaností, neúplností a náznakovostí zprostředkovává dítěti, aby si ho různým způsobem dotvářel svou vlastní představovou, myšlenkovou a fantazijní aktivitou. (Centrum Čítárna, 2004, s. 8)

Jestliže chceme, aby dítě porozumělo obsahu, musí být podle Vágnerové (2001, s. 156) schopné:

- identifikovat jednotlivá slova, diferencovat jejich hranice a chápat jejich význam,
- rozlišovat slova, která k sobě patří, tj. části sdělení, které v této souvislosti dávají určitý smysl,
- porozumět kontextu, který je dán vzájemným vztahem jednotlivých částí,
- pochopit podstatu obsahu čteného textu, tzn. tyto informace určitým způsobem zpracovat.

Čtenářská recepce uměleckého textu je podle Tomana (ibid., s. 8): „*složitý proces, determinovaný faktory sociálními, psychologickými a receptivními.*“

Klíčovým stimulem četby dětského čtenáře je saturace jeho psychosociálních a čtenářských potřeb, závislých na čtenářských motivacích a zájmech, určujících i čtenářský typ a úroveň literární komunikace a čtenářské recepce. Prepubescenti většinou preferují v četbě potřebu emocionálně-relaxační (četba pro potěšení a pro citový zážitek, přinášející psychické uspokojení, únik z reality či uspokojování neuskutečněných přání), méně upřednostňují potřebu utilitárně-poznávací (v obohacování poznatků, k zisku naučných informací). (ibid., s. 10)

Schopnost člověka přečíst text a i ho správně pochopit nazýváme funkční gramotnost. Vytváření čtenářských návyků v dětství silně ovlivňuje i vzdělanost člověka v dospělosti. Už i v této oblasti jsou patrné rozdíly v pohlaví. Většinou častěji čtou dívky a jsou i pilnějšími a nadšenějšími čtenářkami. (Václavíková - Helšusová, 2003, s. 11-12)

2.1 Výchova dítěte ke čtení

Je potřeba s touto výchovou začít už v raném dětství (Vášová, 1980, s. 29), neboť vztah dítěte ke knize je relativně lehce ovlivnitelný, dítě je otevřeno všem podnětům z vnějšího prostředí (Centrum Čítárna, 2004, s. 9). Je důležité, aby si děti zvykaly dívat se na knihy jako na nedílnou součást svého života (Hazard, 1970, s. 7). Výchova by měla nastolit nejen dobré základy k technice čtení, ale také správného vztahu ke knihám. Dítě by mělo dostat svoji první knížku (tedy leporelo) již před koncem prvního roku svého života, tuto knihu by rodiče měli se svým dítětem prohlížet a pokoušet se k němu hovořit se slovy jejich obrázků nebo říkánek, neboť to pozitivně ovlivňuje vývoj řeči. (Havlinová, 1987, s. 9)

V raném dětství bývá dítě nejdříve posluchačem, tedy pasivním čtenářem, až později se stává aktivním čtenářem, který nabývá dovednosti čtení a psaní. Začínajícím čtenářům zlehčuje četbu vhodná grafická úprava textu (ilustrace, větší písmena, přehledné členění textu apod.). Vztah k četbě, který se vytvoří v dětství, většinou setrvává i v dospělosti, tudíž je potřeba pěstovat základní návyky práce s knihou už v dětském věku a to vzhledem k jejich intelektové vyzrálosti, která může být i vzhledem ke stejnému věku rozdílná. (Vášová, 1980, s. 29 - 30)

Častou chybou je, že v první třídě přestávají rodiče svým dětem předčítat, v tomto věku je dětské čtení příliš namáhavé, rodiče by měli dětem přestávat číst až v okamžiku, kdy začne čtení dítě bavit. (Centrum Čítárna, 2004, s. 7)

Pokud mluvíme o rozvoji čtenářství, je důležité podle Blanky Staňkové (ibid., s. 52-53) o knihách s dětmi hovořit, ne však tolik o obsahu, jak o tom, co si děti například myslí o chování hlavních hrdinů, co by na jejich místě dělaly ony a jestli mají podobnou zkušenost. Také se doporučuje psaní tzv. podvojných deníků, kde si žáci nepíší klasicky autora, název a stručný obsah knihy, avšak nějaké své vlastní komentáře (například k nějaké ukázce) či píší, co je zaujalo nebo vyjadřují svůj vlastní názor. Jako třetí podmínka pro rozvoj čtenářství se uvádí utváření příjemného prostředí pro čtení (žáci mají možnost číst knihy podle vlastního výběru, v poloze, která jim vyhovuje, čtou svým tempem atd.)

Většina dětí se stává čtenáři až ve 3. - 4. ročníku, do té doby potřebují děti rodinné příslušníky, kteří se podílejí na pořizování, prohlížení či čtení knih (Havlíková, 1987, s. 8). Pokud mluvíme o výchově dítěte ke čtení, je také důležitá volba textu, který dítěti předložíme. Kvalita textu slouží k tomu, aby žák čtenému porozuměl. Jeho obtížnost by měla být zvolena podle úrovně znalostí a uvažování dítěte, dále také jeho mírou decentrovanosti myšlení a schopnosti vzít v úvahu vyšší počet různých sdělení. Dítě je také schopno porozumět pouze takovému textu, který obsahuje alespoň z části známé informace. Text by měl být zajímavý a poutavý, což podporuje motivaci dětského čtenáře. Porozumění obsahu čteného textu závisí také na myšlenkovém zpracování, malé děti často ulpívají na dílčích informacích a nedokážou postihnout pravou podstatu děje, často také do převyprávění příběhu začlení i své vlastní zážitky. Pochopení obsahu čteného textu je také ovlivněno metakognickým rozvojem, tedy porozuměním samotnému procesu čtení. Zkušenější čtenáři oproti méně zkušeným dokáží přizpůsobit rychlost či strategii čtení vzhledem k obtížnosti textu (Vágnerová, 2001, s. 156 – 157). Četba vytváří určité podmínky pro osobnostní rozvoj, ale neutváří konkrétní vlastnosti či schopnosti dětského čtenáře. (Vášová, 1980, s. 32)

2.2 Etapy čtenářského vývoje dítěte

Periodizace rozvoje dětského čtenářství se Podle Chaloupky (1982, s. 34) v hlavních úsecích převážně kryje: „*s psychologickou periodizací ontogeneze.*“ Tato periodizace nemusí být pro specifickou rozvoje čtenářství a intencionalitu literatury vzhledem k dětskému čtenáři zcela přesná. (Chaloupka, 1982, s. 34)

Literární komunikace a recepce dítěte je determinována faktorem psychologickým, zahrnující obecné, individuální a specifické mentálně-psychologické předpoklady dítěte v jednotlivých ontogenetických fázích. Z hlediska připravenosti

k přijetí, pochopení a osvojení textu je klíčová především úroveň jeho psychických funkcí, tedy vnímavost, paměť, pozornost, představivost, logické a obrazné myšlení spjaté s řečí a vyjadřováním, fantazie a úroveň techniky čtení a celková čtenářská kultura (Centrum Čítárna, 2004, s. 9). Podle Tomana (ibid., 2004, s. 8) ji tvoří: „komplex osobnostních a čtenářských potřeb, motivací, zájmů, zkušeností a poznatků dětského čtenáře, opřených o jeho jazykovou a literární kompetenci a osvojené recepční a interpretační dovednosti.“

Důležitý předpoklad pro rozvoj čtenářských dovedností je podle Vágnerové (2001, s. 153): „přijatelná koncentrace pozornosti na obsah a kvalita pracovní paměti.“ Čtenářská vyspělost dětí se individuálně liší, tudíž se nemusí shodovat s biologickým věkem dítěte. Je ovlivněna mírou osvojení techniky čtení a stupněm jazykové a literární dovednosti dětského čtenáře, podmíněné především působením sociokulturních podnětů rodiny a školní literární výchovy. (Toman, 1992, s. 51)

Podle Tomana (ibid., s. 51) etapizaci dětského čtenářství znázorňuje toto schéma:

Předčtenářská etapa:	předškolní věk	mladší (do 3 let)
		starší (3 – 6 let)
Čtenářská etapa:	mladší školní věk (prepubescence)	1. fáze (6 – 8 let)
		2. fáze (9 – 10 let)
	starší školní věk (pubescence)	1. fáze (11-12 let)
		2. fáze (13-15 let)

Přechod mezi jednotlivými fázemi je pozvolný, tudíž nelze stanovit pevnou hranici.

2.2.1 Předčtenářská etapa

Předčtenářská etapa se rozděluje na mladší předškolní věk (do tří let) a starší předškolní věk (od tří do šesti let). Dítě vnímá literární text poslechem zprostředkovaným přímým nebo reprodukováným předčítáním a přednesem dospělých. Vizualní vnímání slovesně uměleckých děl má v této etapě pouze doplňující funkci a omezuje se jen na jejich graficko-výtvarnou a ilustrativní část. (Toman, 1992, s. 51)

Na rozvoj dítěte se významně podílí rodina, která zprostředkovává dítěti prvotní zkušenosti se čtením (předčítání, prohlížení knih, vyprávění příběhů a pohádek, navštěvování knihoven, divadel a knihkupectví atd.) a také se stává vzorem pro dítě. Pro optimální rozvoj dítěte je důležité, aby dítě vyrůstalo v podnětném prostředí a aby četba

byla zařazená na přední příčky hodnotového žebříčku jeho rodiny. Důležitou roli zde mají také učitelky či učitelé v předškolním zařízení, které mohou ovlivnit vztah dítěte k četbě. Jestliže má dítě v tomto období zájem poznávat písmena a slova, mělo by mu to být umožněno a to přirozeným a podnětným způsobem. (Centrum Čítárna, 2004, s. 39)

2.2.2 Čtenářská etapa

Tato etapa se dělí na dvě fáze. První fázi nazýváme mladší školní věk, který trvá od věku šesti až deseti let dítěte. Druhé fázi říkáme starší školní věk a trvá od jedenácti do patnácti let. Ve čtenářské etapě bezprostřední estetická interakce dítěte s textem (vlivem osvojování nejprve hlasitým a později tichým čtením) postupně nahradí zprostředkovanou percepci.

V první fázi mladšího školního věku je pro postoj dítěte k realitě a k jejímu uměleckému ztvárnění typická bezprostřední emocionalita a prožitkovost, která úzce souvisí s jeho mimoestetickou životní zkušeností, s představovou, fantazijní a herní jazykovou aktivitou, synkretickým, asociativním a obrazným myšlením i naivně realistickým a antropomorfizačním přístupem. (Toman, 1992, s. 51)

Ve druhé fázi mladšího školního věku dochází k rozvoji poznávacích a racionálních aktivit dítěte, zejména pojmového a logického myšlení. Je to podporováno hlavně rodinou a školou. Dítě se v tomto věku vyznačuje kognitivním přístupem k realitě, narůstá u něj zájem o věcné poučení. Projevuje se to preferencí funkce komunikativní (informativní). Dětský čtenář přesouvá svoji pozornost od umělecké formy k ideovému obsahu, od jeho složek tvárných a obrazných k jeho explicitním, snadno pochopitelným složkám tematickým, především k postavám a k ději. Prepubescenti hledají knihy, ve kterých naleznou prožitkovou kompenzaci, poučení i vzory či modelové situace, podle kterých si utváří své životní postoje a lépe se orientují v mezilidských vztazích. (ibid., s. 51-52)

Tyto přístupy se uplatňují i v rané fázi staršího školního věku. Ve druhé fázi tohoto věkového období už vystupuje pubescentní osobnost, která se stává intelektově vyspělejší. Dospívající prochází procesem sebeuvědomování a zároveň interakcí do společnosti dospělých. Četba se stává poučnější, žánrově se často odlišuje podle pohlaví. Při četbě slovesně uměleckých děl se prosazuje poznávací a relaxační funkce, které souvisí s bezprostřední prožitkovostí, připodobněním se k hrdinovi či anticipací dospělosti. (ibid., s. 52)

V pubescenci narůstá schopnost pozornosti, rozvíjí se intelekt dítěte a abstrakce v myšlení. U pubescentů často dochází k proměnám čtenářského zájmu. Pro pubescenta je literatura modelem života, četba má tzv. saturační funkci, čtenář prožívá v myšlenkách vše, co je zatím pro něj vzdálené (dobrodružství, daleké cesty, láska, finanční nezávislost apod.). (Lederbuchová, 2004, s. 20-22)

V čtenářské etapě dochází často k zlomovému roku kolem desátého roku života, kdy se většina dětí rozdělí na čtenáře a nečtenáře. Za čtenáře můžeme považovat děti, které mají zájem o knihy, jakmile se naučí trochu číst, často leží u knížek celé dny, či si dokonce čtou potají pod lavicí ve škole. Pojmem nečtenáři označujeme děti, které sice číst umí, ale četba je nezajímá, často tyto děti říkají, že nemají na čtení čas či z darovaných knih nemají radost. (Havlinová, 1987, s. 19-20)

2.3 Sociální činitelé ovlivňující dětského čtenáře

Na vzniku, průběhu a výsledku čtenářské recepce se podílí tyto sociální faktory: rodina, škola (výcvik čtení a literární výchova), kulturní instituce (knihovny), regionální podněty, nabídka knižního trhu, prostředky masové komunikace, dětské zájmové aktivity a úroveň jejich vzdělanosti, dobové chápání literární tvorby, kritéria a estetické normy, geografické prostředí, národní příslušnost aj. (Centrum Čítárna, 2004, s. 8)

Čtení bývá pro mozek nepřírozenou činností, tudíž budování čtenářské motivace a osvojování čtenářské kompetence je odkázáno na osobní podporu kompetentních dospělých více než při jiné formě využívání médií. Neboť způsoby vnímání (slyšení a vidění) získáváme během života daleko dříve než schopnost číst a psát. Čtení není osamělá činnost, naopak biografický vývoj stabilního čtenářství je závislý na podpůrné komunikační a sociální kontexty, tedy na osobní vztahy. (Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR a Goeth institut Praha, 2008, s. 11)

Na to, že jsme se stali čtenáři, má podle Trávníčka (2008, s. 115): *„poloviční vliv rodina; ve třetině případů jsme se se žádným rozhodujícím vlivem nesetkali a cestu ke knize jsme si našli sami; téměř pro každého pátého z nás byla rozhodujícím impulsem knihovna. Tedy: co do vlivu je čtení knih, ač činnost ve svém konkrétním výkonu individuální, aktivitou přijímající impulsy především zvnějšku, z okolí, a to zejména z toho nejbližšího.“*

2.3.1 Rodina

V počáteční etapě jsou děti nejvíce ovlivňováni rodiči a to jejich pozitivním příkladem, který vede děti k nápodobě, dále vytvářením materiálních a duchovních podmínek pro čtenářský rozvoj dítěte, předčítáním či zaujatým rozhovorem o jeho četbě. S přibývajícím věkem čtenáře tento vliv slábne. Oproti tomu nekulturní a nepodnětné prostředí rodiny, pracovní vyčerpání či konzumní rodičovský styl působí na čtenářství dětí negativně (Centrum Čítárna, 2004, s. 8). Rodina (jako první, vnitřní socializační prostředí) vykonala podle Trávníčka (ibid., s. 115): „*největší vliv na čtenáře pravidelného (průměrného)*.“

Děti se seznamují s knihou už v raném dětství, batoleti rodiče ukazují obrázkovou knihu, dítěti v předškolním věku předčítáme krátké dovětky k obrázkům. Už malé děti zahrnujeme časopisy a knihami a často jim vysvětlujeme předložené příběhy (Novotná – Věchtová, listopad 2011, s. 21). Podle Chaloupky (1995, s. 17) mají vliv na tvorbu předpokladů čtenářství předškolního dítěte: „*zcela záměrné, cílevědomé, přímo kulturně zaměřené podněty připravující budoucímu dětskému čtenářství půdu tak řečeno programově: předčítání nebo vyprávování pohádek a povídaní o nich, televizní večerníčky, obrázkové knížky bez textu nebo s minimem textu čteného rodiči, písničky, říkanky apod.*“

Rodina bývá pro čtení zhruba tak dvojnásobně významnější než škola. To, jak si rodiče čtou s dětmi už v raném věku, kladně ovlivňuje jeho příští čtenářské zvyky. Přechtený nebo vyprávěný příběh má pro rozvoj dětské fantazie, řeči a dětských kvalit větší význam než zhlédnutí pohádky v televizi. Čtenářské zázemí rodiny a společné trávení volného času ovlivňuje intenzitu čtení dítěte. Socioekonomické charakteristiky rodiny (vzdělání rodičů, postavení v práci a vyšší příjem) zde mají také důležitou roli. Jestliže dítě vyrůstá v rodině, která odebírá časopisy, kupuje knihy a ráda čte, pravděpodobně bude mít dítě k četbě stejný vztah. (Novotná – Věchtová, listopad 2011, s. 21)

Dítě by mělo také mít svoji knihovničku, aby vědělo, že knížky existují a náleží k jeho okolnímu světu, jímž je obkloповán, a že mají svoji pozici v jeho vlastním světě (Chaloupka, 1995, s. 68), dětská knihovnička by měla být tzv. obrazem samotného dítěte, měla by obsahovat jeden základní znak pravdivost a upřímnost (ibid., s. 76), bývá také vykročením ke knihovničce dospělého. Existence knihovny dospělých je závislá na tom, zda v dětství vlastnili svoji knihovničku. (ibid., s. 79-80)

2.3.2 Škola

Četba dětí je také určována a usměrňována požadavky literární výchovy ve škole, zejména čítankovou a společnou četbou (ovlivňující také žánrové preference dětských čtenářů). Neprojevuje se tu tolik rozpor mezi povinnou a zájmovou četbou, v nižších ročnících prvního stupně tomu také přispívá nevyhraněnost zájmů žáků a autorita učitele. (Centrum Čítárna, 2004, s. 8-9)

2.3.2.1 Společná mimočítanková četba ve škole

Společná četba ve škole bývá základním prostředkem literární výchovy žáků na 1. stupni. Patří do ní vybrané soubory čítankových ukázek z české a překladové literatury pro děti, obsahující její klíčové myšlenkové a umělecké hodnoty, hlavní typy, žánry a druhy. Obsahová struktura je utvářena na základě pojetí a cílů předmětové složky, na vývojových předpokladech, zvláštnostech, potřebách a zájmech dětských čtenářů a je doprovázena vedením učitele, který může pozitivně ovlivnit čtenářství prepubescentních dětí. Četba ukázek z čítanek by měla dítě motivovat a také podněcovat k přečtení celé knihy, z níž ukázka je. Pomocí ní si prepubescenti osvojují vzor správných čtenářských operací a interpretačních přístupů při práci s textem či s celou knihou. Společná žákovská četba slouží k plynulému přechodu mezi četbou z čítanek v hodinách vyučování a individuální četbou v mimoškolní době. Nezbytným východiskem pro zájmové čtenářství je úspěšná práce s knížkami při společné četbě. Žáci si při společné četbě také navykají k pravidelné četbě s pokračováním. (Toman, 2007, s. 101)

Od druhého ročníku základní školy by si žáci měli z doporučených titulů každý rok přečíst minimálně tři knihy v zastoupení různých autorů, témat či žánrů. V tomto ročníku by mohlo jít například o sbírku lidové či umělé poezie pro menší čtenáře, o autorskou zvířecí pohádku a kratší povídku s dětským hrdinou. Pro třetí ročník je vhodná nonsensová poezie, próza s přírodní tematikou či výbor z klasických pohádek. Ve čtvrtém ročníku je doporučován příběh z dětského života, umělecko-naučná próza, soubor pověstí, případně autorská pohádka nonsensového typu, která může být kombinovaná s realistickým příběhem ze života dítěte. V pátém ročníku by žáci mohli zvolit fantasy literaturu, dobrodružný žánr, humoristickou prózu nebo případně beletristickou verzi příběhu se současným dětským hrdinou z filmu či televize. (ibid., s. 101)

Podle Tomana (2007, s. 101-102) je pro výběr děl společné mimočítankové četby dětí ve 2. – 5. ročníku rozhodující:

- 1) Současné vzdělávací projekty a učební osnovy neurčují konkrétní výběr, tudíž jejich širší volbu převážně vymezují soubory knih, jejichž ukázky jsou zastoupeny v příslušných čítankách, používaných v literární výchově. Inspirací pro aktualizaci této četby mohou být i jiné alternativní učebnice literatury a čtení vhodné pro 1. stupeň ZŠ, ediční plány nakladatelství pro dětské čtenáře (např. Klub mladých čtenářů nakladatelství Albatros), recenze nově vyšlých knih (časopis Ladění), výsledky anket čtenářů či oceněné knihy Zlatou stuhou či Magnesií Literou.
- 2) Doporučená četba by měla odpovídat věkovým předpokladům, úrovni techniky čtení, zkušenostem, motivacím, zájmům, potřebám a celkové literární kulturnosti dětí v příslušné třídě. Z tohoto důvodu by se žáci měli také podílet na výběru knih ve společné četbě.
- 3) Doporučené knihy by měly být také v souladu s literárně-estetickými, čtenářskými a výchovně-vzdělávacími cíli a s požadavky učebních osnov předmětové složky v určitém období a ročníku.
- 4) Výběr je také z části určován učitelovou možností zajistit pro žáky dostatečný počet knih v předstihu. Často to bývá ovlivněno i aktuálním fondem školních knihoven, veřejnými knihovnami či domácími knihovničkami.

Všichni žáci by měli vybrané knihy společné četby přečíst ve dvou až tříměsíčním časovém období, z tohoto důvodu je potřeba zabezpečit dostatek knih, zpravidla jeden výtisk pro dvojici dětí. Ve 2. ročníku je vzhledem k nižší úrovni čtenářské dovednosti vhodné zabezpečit, aby každé dítě mělo svoji knihu. Ve vyšších ročnících učitelé mohou využít diferencovaného přístupu, tedy slabšímu čtenáři nechat k dispozici pro společnou četbu vlastní knihu, vyspělejší čtenáři se mohou v četbě společné knihy střídat nebo si mohou knihu předávat. O širším okruhu děl společné četby informuje učitel své žáky na začátku školního roku, po spolupráci s žáky je postupně může upřesnit a stanovit jejich definitivní výběr. Pro účinnou propagaci a vyvolání zájmu o vybrané knihy je vhodné uspořádat jejich výstavku ve třídě, kdy se žáci mohou s knihami orientačně seznámit. Časový harmonogram četby může být vyvěšen na nástěnce ve třídě, aby ho žáci mohli průběžně sledovat. Učitelé by mohli s požadavky na tituly společné žákovské četby a se způsoby jejich získávání seznámit i rodiče. (Toman, 2007, s. 102)

Stejně jako při práci s čítankovým textem i s knihou je důležitá promyšlená příprava, vyučující by si měl uvědomit nejvýznamnější myšlenkové a umělecké hodnoty a specifické možnosti díla a jejich využití vzhledem k věkovým, psychickým i čtenářským zvláštnostem a předpokladům svých žáků, k požadavkům (cílům, obsahu a úkolům) učebních osnov pro předmět čtení a literární výchovu a ke koncepci příslušného vzdělávacího programu. Příprava tedy obsahuje literárněvědní, pedagogicko-didaktickou a psychologickou analýzu a vztahuje se tedy k celé knize a k četbě na pokračování oproti čítankovým ukázkám. V metodické přípravě se dělí na fázi úvodní, průběžnou a závěrečnou. (ibid., s. 103)

Úvodní fáze vede k psychologické, jazykové a věcné přípravě žáků na četbu a interpretaci zvolené knihy. Klíčovou roli má zde motivace. V této fázi je důležité vyvolat zájem dětí o četbu daného díla i o další autorovy knihy a také vytvoření optimálních předpokladů pro jeho osvojení. Tato fáze by měla navázat na práci s ukázkou z čítanky, která je převzatá z téže knihy společné četby (ibid., s. 103). Podle Tomana (2007, s. 103) se zde uplatňují hlavně tyto metody a formy učitelovy práce: *„připomenutí příslušného čítankového textu a rozhovor o něm, propagace knihy zprostředkovaná informací o jejím tvůrci a ilustrátorovi, uspořádáním výstavy autorovy tvorby určené dětem, předčítáním nebo přednesem zajímavé a působivé ukázky, evokace životních a čtenářských zážitků a zkušeností žáků, vztahujících se k tematice či žánrovému specifiku díla, aj.“*

Při průběžné četbě v hodinách dochází k pozvolnému seznamování všech žáků třídy s celou knihou hlasitým a tichým čtením nebo poslechem. Je doporučováno kvůli udržení čtenářského zájmu o čtenou knihu začleňovat tuto četbu pravidelně a častěji do výuky, zhruba do dvou až čtyř vyučovacích hodin v měsíci. Ve škole se obvykle čtou takové úryvky, které jsou pro dětské čtenáře čtenářsky náročnější nebo takové, které mají u čtenářů schopnost vyvolávat bezprostřední a hluboké zážitky a povzbuzovat uplatnění jejich literárně-estetických dovedností. Pro domácí četbu je nutné žákům zadávat diferencované otázky či úkoly, které se musí v další hodině společné četby důsledně kontrolovat a to například rozhovorem o dojmech a názorech ze čtení, samostatnou prací s textem či estetickými činnostmi. Ve 4. a 5. ročníku se podíl četby doma postupně zvyšuje. Při četbě rozsáhlejšího díla se bude muset vyučující omezit pouze na stručnou či výběrovou reprodukci některé části knihy. (ibid., s. 103-104)

Důležité je také kolektivní sestavování osnovy, které vede k orientaci žáků ve čtené knize. *„V každé hodině průběžné četby vyučující stanoví cíl čtenářský, literárně-*

estetický a výchovně-vzdělávací. V obsahové struktuře hodin průběžné četby lze rozlišit tři části: navázání na předchozí společnou četbu knihy ve škole a kontrola produktivity samostatné domácí četby, společné čtení nové kapitoly (úryvku) a její interpretace, eventuálně uplatnění samostatné práce a estetických činností žáků, a nakonec jejich orientace v širším obsahovém kontextu osvojované knihy (sepětí dřívějších a nových čtenářských zážitků a zkušeností), případně zadání domácí četby další vybrané kapitoly a s ní spojených kontrolních úkolů.“ (ibid., s. 104)

U průběžné četby se mohou podle Tomana (2007, s. 104) použít různé metodické postupy a formy práce: „*Kontrola domácí nebo předchozí školní četby, přípravné čtení, řízený rozhovor zjišťující dovednost dětí orientovat se v novém textu a pochopit jeho obsah, předčítání nebo přednes vyučujícího či předem připravených žáků, v kombinaci se čtením tichým, poslech zvukové nahrávky textu či jeho úryvku, společné sestavování osnovy a její reprodukce, řešení úkolů v samostatné práci žáků s textem, zaměřených také na rozvíjení čtecí techniky, dále vyprávění, dialogizace a dramatizace textu, zápis do čtenářských deníků, uložení kontrolních úkolů k domácí četbě aj.“*

Pokud zmiňujeme čtenářský deník, je důležité vymežit, co si pod tímto pojmem představujeme. Může jít o privátní záznam z četby, který spíše slouží k doplnění výuky českého jazyka a neměl by být hodnocen. V druhém případě ho můžeme definovat jako prostou evidenci pro čtenáře, aby věděl, že byla kniha přečtena. Jednalo by se o analýzu a interpretaci přečteného textu, kdy se tedy čtenářský deník stává součástí vyučovacího předmětu a měl by být hodnocen. Měl by obsahovat obsah požadovaného díla, biografické informace o spisovateli, kontext doby, případně konkrétní informace o hlavní postavě, jazyku, kompozici. (Čihák – Ibrahim, 2009-2010, s. 234)

Finální beseda o společně přečtené knize slouží k ověření, utřídění, shrnutí a zobecnění čtenářských zážitků, soudů, hodnocení, zkušeností, dovedností a poznatků žáků získaných při její četbě. Pomocí ní žáci ukazují, jak jsou schopni se v knize orientovat a porozumět jí vzhledem ke svým zkušenostem, názorům, prožitkům a postojům (Toman, 2007, s. 104). Tato závěrečná beseda může být uskutečněna také ve školní či veřejné knihovně, pokud jsou k tomu vytvořeny vhodné podmínky. (ibid., 105). V této besedě lze použít podle Tomana (ibid., s. 104-105) tyto formy a metody práce: „*rozhovor s žáky o jejich čtenářských dojmech a soudech, srovnávání s jejich dosavadní čtenářskou a životní empirií, řešení literárních kvízů a hádanek, soutěžní a zábavné hry a samostatnou práci žáků, spojenou se zadáváním úkolů ověřujících jejich pochopení přečtené knihy, reprodukční a tvořivé literárně-estetické činnosti, záznam do*

čtenářských deníků, uvedení díla do kontextu autorova života, tvorby, příslušného žánru a tématu, využití mezipředmětových vztahů, zvláště k výtvarné výchově (práce s ilustrací, obrázkovými soubory a portréty), rozhovor o případné televizní nebo filmové adaptaci knížky apod. Tato hodina přímo vybízí k uplatnění názorných pomůcek a audiovizuální didaktické techniky.“

2.3.3 Knihovna

Podle Trávníčka (2008, s. 115) čím silnější je čtenář: *„tím více vlivu na něm vykonala škola a knihovna jakožto druhé (vnější) socializační prostředí.“*

V mladším školním věku také výběr četby ovlivňují pracovnice veřejných knihoven. Knihovny bývají často moderně vybavené, mívají bohatý, rozmanitý a současný knižní fond, tudíž se tyto prostory stávají tzv. společensko-kulturními centry. Knihovnice se také často dobře orientují v současné literární tvorbě pro děti, tudíž často poskytují i infromatický servis. (Centrum Čítárna, 2004, s. 8-9)

Knihovna slouží k naplnění částečné motivace dítěte pro knihu (ibid., s. 25). Knihovna často s pomocí školy nebo rodičů může být klíčová k nalákání dětí k četbě. Oproti škole a rodině není přirozenou součástí dítěte. Dítě musí nejdříve do knihovny přijít, někdo ho tam musí dovést. Knihovna také nabízí dětem prostor pro komunikaci, začlenění dětí do společného světa dospělých a vrstevníků a také zhodnocení četby mezi vrstevníky. (Gabal – Václavíková Helšusová, 2005)

Knihovny také pořádají různé besedy se spisovateli a ilustrátory, soutěže a literární pořady. Často také oslovují školy a snaží se s nimi spolupracovat, tato spolupráce bývá oboustranná, knihovně přibudou další čtenáři, učitelé zde mohou získat inspirativní učebnu pro výuku literatury. (Hutařová, 2004-2005, s. 138)

2.3.4 Vrstevníci

Složení vrstevníků je ovlivněno rodinným zázemím dítěte a školou. V případě, že děti mezi sebou hovoří o tom, co čtou, většinou se jedná o čtenáře, které četba baví. Chtějí se podělit o své prožitky z četby. Tyto prožitky mohou motivovat další vrstevníky k četbě. (Čtením ke vzdělání, 2003, s. 21)

3. Oblasti tvorby literatury pro dětské čtenáře

Samotná literatura pro děti obsahuje několik sfér a je patrné, že rozdíly mezi nimi bývají viditelné, mnohdy je pro ně příznačné právě jen jedno společné označení. Například nějaké říkadlo určené pro ty nejmenší čtenáře nebude mít s příběhovou prózou pro větší děti téměř nebo vůbec nic společného. V prvním případě se spíše přihlíží na smysl dětí pro rytmus a zvuk či synkretické vnímání, v druhém se usiluje spíše o zachycení postojů postav k realitě života, ke společnosti či k jiným osobám. Je tedy patrné, že literatura pro děti je velmi rozmanitá. To stejné se dá říct i samotné skladbě autorů, jen těžko nalezneme univerzálního spisovatele, který by se věnoval všem oblastem tvorby pro děti, lze jen pouze říct, že některý má obsah tvorby širší, jiný užší.

Autoři se vyhraňují zejména, co se týče samotných žánrů, například próz s přírodní tematikou, dobrodružných próz, atd. nebo podle toho, že jejich díla jsou adresována pro čtenáře téhož věku, například existují autoři, kteří vytváří zároveň poezii i prózu, avšak pro stejně staré děti. Častější je, že se tvorba autorů próz většinou rozděluje podle udržení určitých souvislostí, například podle věku. Autor tak píše například pro stejně staré děti pohádky či příběhy ze života, atd. Nebo se autorova tvorba rozděluje podle žánrů a to tak, že jsou psány například pro větší i menší čtenáře příběhy z dětského života. Avšak ne vždycky to tak platí, především v současné době lze nalézt toto rozrůznění mnohem bohatší. Také je v současnosti typické, že se v nějakém konkrétním díle objevují různé žánrové formy.

Tento fakt ovlivňuje to, že se dnes spíše uvažuje o konkretizovaných typologických oblastech než o samotných žánrech a žánrových formách, neboť tentýž žánr nebo tatáž žánrová forma produkuje zcela odlišné oblasti tvorby vzhledem k věkovému hledisku její adresnosti pro čtenáře. (Chaloupka, 1989, s. 52-54)

Dnešní umělecká literatura se dělí na dvě literární kategorie (poezie, próza) a na tři základní druhy (lyrika, epika a drama). Poezie a próza jsou základními formami jazykové výstavby děl literatury. Jedná se o dvě rozdílné možnosti jejich jazykového vyjádření. Lyriku, epiku a drama považuje literární věda za hlavní literární druhy (či žánry) nebo jako základní typy uměleckého zobrazení reality. Literárními žánry nazýváme soubory a typy literárních děl, které mají stejné obsahové a tvárné rysy a vlastnosti. Literární žánry mají svou určitou podobu i historický původ. Také zažívají během svého vývoje různé změny. Kolem používání pojmu žánr panují značné

nejasnosti, tudíž můžeme v některých odborných literaturách najít někdy ztotožnění žánru s literárním druhem, apod. Co se týče literárních druhů, dělíme žánry na lyrické, epické, dramatické. Do tohoto dělení vstupují i další hlediska klasifikace a to tematické, kompoziční nebo kombinované či dělení žánrů podle rozsahu, epické žánry se člení na velké: román, epos; střední: povídka, novela, romaneto, črta; malé: bajka, pověst, pohádka či anekdota. Co se týče tematického odlišení, bude se lišit například fantastická a humoristická povídka. (Toman, 1992, s. 11, s. 14)

3.1 Dělení žánrů a žánrových forem literatury pro děti

Pokud uvažujeme o žánrovém systému jakožto celku, ve kterém jednotlivé žánry spolu souvisí, existují podle Genčiové (1984, s. 14-16) čtyři skupiny žánrů a žánrových forem:

- 1) žánry, které se řadily a řadí do umělecké oblasti, patřící dětem. Jejich původ pochází z folklóru a v dnešní době se uplatňuje hlavně pro čtenáře mladší, tedy věku předškolního či nižšího školního. Patří sem různá říkadla, ukolébavky, rozpočítadla či dětské popěvky atd.
- 2) žánry, které byly určeny spíše dospělým či lidové slovesnosti, avšak postupem času začaly plnit svou funkci spíše u čtenářů mladších. Jedná se hlavně o bajky, pohádky či balady.
- 3) žánry, které se vyskytují jak v literatuře pro dospělé, tak v dětské literatuře. V četbě pro dospělé mají spíše okrajovou funkci, avšak v dětské četbě (v určitém věku) mají důležitou funkci. Patří sem dobrodružná, vědeckofantastická a umělekonaučná literatura.
- 4) žánry, které se vyskytují v četbě dospělých, ale také v četbě pro mládež. Podstatu měly stejnou, ale v dětské literatuře jsou různě obměňovány či předělávány. Tato skupina je zastoupena povídkami, novelami či romány ze života.

Existují také žánry, které existují pouze v literatuře dospělých, které jsou pro děti myšlenkově příliš náročné. Příkladem může být filosofický traktát či různé eseje. Nebo žánry, které jsou v dnešní době přežití. (Genčiová, 1984, s. 14-16)

Žánry můžeme také dělit podle zdrojů, ze kterých literatura pro děti a mládež vycházela, na tři skupiny (Čeňková, 2006, s. 17):

- 1) žánry, patřící dětem a mládeži a to říkadla (nonsensová, umělá a folklórní), příběhy s dětským hrdinou, autorské pohádky pro menší čtenáře, hrané a loutkové drama či obrázkové knihy.
- 2) žánry, které dětská literatura přebrala ze starověké a folklórní literatury (bajky, eposy, pohádky, mýty)
- 3) žánry, které nazýváme univerzálními, neboť se nacházejí jak v četbě dospělých, tak u četby dětí. Předpokladem pro jejich vznik bylo zavedení školní docházky, zvyšování gramotnosti čtenáře a sociální pozice dětí a mládeže. Do univerzálních žánrů patří próza dobrodružná, detektivní, biografická, historická, vědeckofantastická, próza s dívčí hrdinkou a jejich různé žánrové varianty, autorská pohádka, poezie, komiks, fantasy literatura, mýtické žánry, drama či literatura faktu.

Dělení inspirované širším pojetím zahraničních publikací je poněkud odlišné, neboť v něm není bráno v úvahu věkové hledisko čtenářů, zapomíná se na ideové a literárněhistorické kontexty. Je bráno v úvahu, že i nečtenář se může setkat vlivem masmédií s určitým příběhem. Jde o rozdělení současných proudů v příbězích české literatury pro děti a mládež, které se snaží vyrovnat se s širokým zážitkovým prostorem čtenáře ze současnosti. (Kovalčík – Urbanová, 1996, s. 50)

Podle Kovalčíka a Urbanové (ibid., s. 51) dělíme tyto proudy:

A. Proudů s čistou fantazií

A. I. Zázračné, kouzelné a magické příběhy

A. II. Fantazijně kreativní příběhy

B. Proudů realistické

B. I. Příběhy z každodenní reality

B. II. Dobrodružné příběhy

Kdy do skupiny A. I. patří například zázračné příběhy, kouzelné pohádky (lidové, autorské či moderní), fantastické či magické příběhy se zvířecími hrdiny (příběhy ze zvířecího světa nebo ze světa malých človíčků a bajky) a pověsti či pověrečné povídky.

Do skupiny A. II. řadíme příběhy, kde se proplétá realita s fantazií či snem (nonsens, příběhy o oživilých předmětech, příběhy s prolínáním pohádkové situace s realitou života dítěte) nebo sem patří příběhy, pro které jsou typické nějaké objevy, návštěvy z jiných civilizací či různé meziplanetární cesty.

Ve skupině B. I. jsou zahrnuty například příběhy o přátelství dětí a zvířat, o sourozeneckých vztazích, humoristické příběhy ze školního života, prázdninová dobrodružství, detektivní příběhy, příběhy o dětech s rodinnými či zdravotními problémy, příběhy o různých úskalích dospívání atd.

Do poslední zmíněné skupiny B. II. řadíme příběhy, kde dochází k nějakým válečným událostem z pozice dětí či slavných osobností nebo příběhy, kde se pořádají různé výpravy do přírody či za poznáním jiných zemí. (Kovalčík – Urbanová, 1996, s. 51-59)

3.2 Vývojové etapy čtenářství dětí a mládeže a jejich žánrové preference

Dnešní teorie dětského čtenářství odlišuje v jeho vývoji několik etap vzhledem k vývoji dětské psychiky, avšak musíme brát v úvahu, že dětská vyspělost se značně liší, tudíž se nemusí vždy shodovat s jejich biologickým věkem. Záleží také na míře zvládnutí čtenářské techniky, stupni jazykové a literární schopnosti dítěte a taky na mnoha sociokulturních podnětech. Přejít mezi jednotlivými etapami je pozvolný, nelze zde stanovit nějakou ostrou hranici. Etapy dětského čtenářství dělíme na etapu předčtenářskou a čtenářskou.

Do předčtenářské etapy spadají děti od tří až šesti let. Jde tedy o předškolní věk. V této fázi děti upřednostňují poezii lidovou či autorskou (říkadla, rozpočítadla, popěvky, hádanky, atd.), literární adaptace lidových pohádek (zvířecí, kouzelné, didaktické a komulativní), jednoduché příběhy ze života dětí, leporela, uměleckonaučné knihy, loutkové hry či různé obrázkové publikace. (Toman, 1992, s. 51, s. 54)

Čtenářská etapa se dále dělí na dvě etapy, na mladší školní věk (období prepubescence) a starší školní věk (období pubescence). Do první fáze pubescence se řadí děti od šesti do osmi let, do druhé děti ve věku od devíti až desíti let. Pro děti v prepubescenci jsou charakteristické žánry jako: lidová a autorská poezie, lidové a autorské pohádky (zvířecí, kouzelné, novelistické, veršované, nonsensové,...), příběhová próza ze života dětí (využívající někdy postupů pohádky, dobrodružné či detektivní prózy), próza s přírodní tematikou, pověsti, bajky a umělecko či populárně naučná literatura. Starší školní věk dělíme také na dvě fáze. Do první spadají děti ve věku jedenácti až dvanácti let. Do druhé děti od třinácti až patnácti let. Pro tyto čtenáře jsou typické dobrodružné či vědeckofantastické prózy, psychologické s dívčí hrdinkou,

příběhy z aktuálního života dětí a mládeže či literatura faktu (encyklopedie, cestopisy či populárně naučné knihy). (ibid., s. 51, 54-55)

3.3 Charakteristika jednotlivých žánrů dětské literatury

3.3.1 Autorská poezie pro děti

Poezie, pohádka a příběhová próza jsou základními žánry četby dětí. Poezie představuje důležitou roli hlavně u čtenářů a posluchačů v předškolním a počátkem mladšího školního věku (Toman, 1992, s. 60) a to hlavně díky přítomnosti lyrického subjektu, nesyžetovou kompoziční výstavbou, implicitní obrazností a jazykovou aktualizací. Dětského čtenáře zaujme hlavně svou emocionální působností, pravidelným rytmem, melodickým vyzněním, zvučným rýmem a personifikovaným obrazem reality. (Toman, 2008, s. 5)

U dětí v 9 a 10 letech dochází k významné proměně recepčního aktu, sílí zde vazba na pragmatické, racionální, logické a pojmové chápání básnického slova a obrazu a kdy je básnický text brán jako komunikát poskytující věcnou informaci. Dětský recipient zde tedy hledá explicitní postavy, napínavý děj, srozumitelný obsah a přímé významy. (Toman, 2009-2010, s. 241)

Moderní dětská poezie upřednostňuje spíše předmětnou a objektivizující poezii (Toman, 1992, s. 60), proto autoři dětské poezie využívají prvky a postupy, které jsou jazykově-hravé, dramatické, lyricko-epické, sloveně-výtvarné a slovesně-hudební, prvky spojené s humorným nonsensem a slovní hříčkou, spjaté s miniaturním příběhem, dialogem, explicitním lyrickým hrdinou, textovým doprovodem ilustrace, písňovým útvarem či zhudebněným veršem. (Toman, 2008, s. 5-6)

U menších dětí významnou roli zde hraje dětský folklór, v zastoupení různých říkadel, písní, rozpočítadel, hádanek, ukolébavek apod. I tyto útvary se postupně proměňují a pronikají do nich epické prvky (Toman, 1992, s. 60). Při dělení dětského folklóru se klade důraz spíše na funkční hledisko (hravé, zábavné apod.), důležité je také jeho expresivní a emocionální postavení (Urbanová – Rosová, 2005, s. 9). Dětský folklór se také často stal inspirací pro autorskou tvorbu. (Toman, 2008, s. 6)

Významnými básníky jsou nebo byli Jiří Žáček, Josef Brukner, Jiří Havel, Pavel Šrut, Jan Vodňanský, Michal Černík, Václav Fischer a další. (Toman, 2000, s. 6-7)

3.3.2 Lidová pohádka

Pohádka obsahuje fantasticko-zázračný obsah, který skrývá tužby i mravní jistoty lidí. Oproti pověsti zahrnuje nedůvěryhodnou fabuli. Svět v pohádce často neodpovídá na otázky dotýkající se psychologie postav a motivace příběhu. Pohádkový příběh mívá barvitý děj. Někdy zahrnuje i reálné prvky a zkušenosti (např. šťastná náhoda, obtížná zkouška, krutost apod.). Příroda zaujímá významnou složku v pohádkovém vyprávění i příběhu. (Peterka, 2001, s. 223)

Pohádka hraje v dětském čtenářství velice důležitou roli, má význam hlavně u mladších čtenářů, odpovídá jejich mentalitě, zájmům a potřebám. V minulosti byla spíše určená dospělým, až později vlivem žánrového vývoje zaujala své místo i u dětských čtenářů. (Toman, 1992, s. 64). Dospělí spíše dokážou ocenit působivost výmyslu, děti považují pohádku za reálnou (Peterka, 2001, s. 224). Typický je pro ni smyšlený příběh, kde vystupují nereálné postavy a prostředí. Postavy jsou často kontrastně postaveny, buď jsou dobré bytosti s kladnými vlastnostmi, nebo na druhé straně špatné bytosti, které mají záporné vlastnosti. Tento jejich úděl je předem pevně dán a během děje se nemění. Vždy vítězí dobro nad zlem, kdy dobro je spravedlivě odměněno a zlo po zásluze potrestáno. Často zde vystupují kouzelné postavy, oživé předměty či antropomorfizovaná zvířata. Vystupují zde nejen symboličtí hrdinové, ale také reálné postavy, které často vítězí nad panským světem svojí moudrostí, pracovitostí či morálkou. Typickým prvkem lidové pohádky je časová a místní neurčenost. Není dáno kdy, nebo kde se příběh odehrává, popis dějiště je minimální. Je pro ni význačný vyprávěcí postup. Často se zde také opakují některé prvky, například počáteční či závěrečné formule, trojí opakování či stupňování dějových motivů. Lidovou pohádku většinou ještě dělíme na pohádku zvířecí, kouzelnou (fantastickou) a novelistickou. (Toman, 1992, s. 64-65)

3.3.2.1 Zvířecí pohádka

Zvířecí pohádka je brána jako nejstarší. Je pro ni typické animistické pojetí světa. Tedy že zvířata, stromy, člověk i kámen mohou myslet a mají city, to odpovídalo tehdejšímu primitivnímu myšlení člověka (Genčiová, 1984, s. 24). Hlavními představiteli jsou zlidštělá zvířata. Tato zvířata mohou představovat nositele lidských vlastností, tím se velice *podobají zvířecím hrdinům bajek a nebo mohou představovat lidské chování či jednání a vztahy mezi lidmi v běžných reálných situacích* (např. Král

tchoř, atd.). Zlidštěná zvířata mají někdy své biologické vlastnosti, kdy se často stávají různými pomocníky či kamarády lidí (např. Pták Ohnivák). Z původní zvířecí pohádky postupem času vznikala pohádka pěstounská a komulativní. Obě se snažily o výchovu dětského čtenáře. (Toman, 1992, s. 66)

Pěstounská pohádka se brzo přeměnila na pohádku didaktickou. Hlavními hrdiny jsou nejen zvířata, ale i děti. Snaží se vést dětské čtenáře ke kázni a odpovědnosti. Můžeme to například vidět na pohádce O Smolíčkovi, kdy je hlavní dětský hrdina za svůj prohřešek potrestán, avšak nakonec se polepší. Komulativní pohádka je určená pro ty nejmenší čtenáře, často se zde opakují stejné dějové situace, děti si pomocí častého opakování stejných dějových fragmentů osvojují slovní zásobu, rozvíjí svou paměť a zlepšují své vyjadřování. Za komulativní pohádku považujeme například pohádku O veliké řepě. (ibid., s. 66-67)

3.3.2.2 Kouzelná pohádka

Kouzelná pohádka je velice rozsáhle zastoupená. Poznáme ji podle fantastičnosti, animizaci a antropomorfizaci, kontrastu postav (kladné a záporné postavy) a dynamického děje, kdy vítězí dobro nad zlem (Genčiová, 1984, s. 25). Patří k nejstarší lidové tvorbě, je spojena s mytologickými představami našich předchůdců. Jsou pro ni typické nadpřirozené síly, které mají vliv na přírodní a společenské jevy. Proplétá se zde svět fantazie a reality. (Toman, 1992, s. 65-66)

Vystupují zde draci, ježibaby a mluvící zvířata. Hlavní představitelé se většinou stávají neviditelnými, rozumí řeči zvířat nebo dokonce zemřou a pak zase ožijí. Hlavní roli zde také hraje začarované prostředí. Vyskytují se zde paláce či chaloupky na muřích nohách. (Košťák, 1998, s. 21-22). Velice obvyklá je pro ni také cesta, kde hlavního hrdinu čeká několik nástrah, které musí překonat. Často se zde také plní různé příkazy otců, králů, tajemných sil či zvířat. Vyskytuje se zde často také číslo tři (tři bratři, tři přání, tři úkoly atd.). (Urbanová – Rosová, 2005, s. 53-54)

Do kouzelných pohádek řadíme například Zlatovlásku, Prince Bajaju nebo O Slunečníku, Měsíčníku a Větrníku. (Toman, 1992, s.66)

3.3.2.3 Novelistická pohádka

Novelistickou pohádku oproti kouzelné či zvířecí řadíme k vývojově nejmladším. Nadpřirozené prvky se zde vyskytují jen minimálně, hlavní roli zde hraje reálný svět, který se však nejeví tak důvěryhodně. Kladnými postavami zde jsou

většinou obyčejní venkovští lidé, kteří svým důvtipem, inteligencí či upřímností vítězí nad zápornými postavami, které jsou často z panských vrstev. Klasickým příkladem této žánrové varianty je Chytrá Horákyně.

Do této skupiny také někdy řadíme tzv. žertovnou pohádku, jež je kratší verzí novelistické pohádky. V té se vypravěč posmívá lidské hlouposti či jiným lidským záporným vlastnostem. Typické je pro ni humor, nonsens a hádanka. Typickým příkladem je zde pohádka O hloupém Honzovi či O Kocourkovských atd.

Také existují tzv. mytologické a legendární pohádky. Pro mytologické pohádky jsou význačné postavy z národních hrdinských pověstí, pro legendární jsou hlavními aktéry biblické postavy. Řadíme sem například dílo Pán Bůh dědoušek apod. (Toman, 1992, s. 67)

3.3.3 Autorská pohádka

Autorská pohádka už je oproti lidové pohádce vlastním autorským výtvořem. Lidové pohádky se často sbíraly a pak přepracovávaly. Liší se taky tím, že se v ní vyskytují neobvyklé náměty či stylotvorné postupy, autor narušuje, popírá či odmítá zažitou strukturu, vytváří tzv. antipohádku. (Toman, 1992, s. 69)

Moderní pohádka má podle Tomana (1992, s. 69-70) tyto prvky:

- 1) Začíná zde vymizovat časová a místní neurčenost, už se zde odráží současná přítomnost (sociální konflikty, civilizační pokroky, esteticko-výchovné koncepce, atd.). Začíná se zde klást důraz na myšlení, cítění a postoj autora.
- 2) Už zde nevystupuje nadpřirozeno a záhadné síly. Často také dochází k parodování lidové pohádky. Je pro ni také typické, že obyčejným lidem (z venkova či města) je určena nějaká zázračná moc. Také se zde obvykle proplétají různé žánry, například pohádková fikce s příběhem z dětského života nebo dochází ke směřování k povídce, apod.
- 3) Už se zde tolik neužívá nonsensových, snových a asociativních postupů. Často se v ní také vyskytují dějové odbočky či otevřený konec.
- 4) Autor používá svůj originální individuální styl vyprávění, kde používá hovorové prvky, slovní hříčky, jazykové komiky apod.
- 5) Klade se důraz na uměleckou a humornou funkci žánru. Autor chce hlavně působit na emoční a fantazijní složku osobnosti dítěte. Chce, aby jeho dílo bylo atraktivní pro dětského čtenáře.

Autorské, umělé či moderní pohádky psal například J. Lada (O Mikešovi), J. Karafiát (Broučci), O. Sekora (Knížka Ferdý Mravence), K. a J. Čapkové (Devatero pohádek a ještě jedna od J. Čapka jako přívazek), F. Hrubín (Pohádky z Tisíce a jedné noci) a další. (Košťák, 1999, s. 22)

Parodijní autorskou pohádku poznáme tak, že autor zesměšňuje tradiční lidovou předlohu. Animistická pohádka antropomorfizuje zvířecího hrdinu, připodobňuje ho dětskému čtenáři. Biologická pohádka přináší nějaké ponaučení o přírodě nebo zachycuje citový vztah člověka k přírodě. V meziválečném období se také autorská pohádka rozčleňuje na novelistickou, nonsensovou a sociální. (Toman, 1992, s. 70)

3.3.3.1 Novelistická autorská pohádka

Objevují se zde reálné prvky, které se proplétají s báchořnými prvky, které často slouží ke kritice mezilidských vztahů. Je spjatá s aktuálním životem. Jejich význam se dá většinou chápat až v dospělém věku.

3.3.3.2 Nonsensová autorská pohádka

Je vytvořena na podvědomé asociativní představivosti dítěte a nějaké absurditě. Jsou určené dětskému myšlení, představivosti, jazyku a slohu. Jsou pro ni typické poetistické i surrealistické tvůrčí postupy.

3.3.3.3 Sociální autorská pohádka

Sociální neboli proletářská pohádka byla určena k sociální výchově proletářských dětí, odrážely se zde politické názory, kritika či světonázorové postoje. (ibid., s. 70)

3.3.4 Příběhová próza ze života dětí

Je jednou z nejčastějších a nejvýznamnějších žánrů dětské četby na 1. stupni základní školy. Napomáhá mladému čtenáři se lépe orientovat v okolním dění. Představuje základní model vztahu mezi lidmi a typickou životní situací.

Příběhová próza ze života dětí má několik rozmanitých útvarů, žánrových forem a typů, může mít podobu črty, povídky, novely nebo románu, může být vyprávěním minulé, současné či budoucí doby, odehrává se na venkově nebo i ve městě, někdy

využívá i uměleckých postupů jiných žánrů (například pohádky, dobrodružné, detektivní, vědeckofantastické či cestopisné prózy). Jako tématickou variantu příběhu z dětského života odpovídající psychickým potřebám určitých věkových kategorií dětí považujeme prázdninový příběh či příběh s dívčí hrdinkou či s chlapeckým protagonistou. (Toman 1992, s. 73)

Oproti poezii či pohádce vytváří zcela nový typ dětské četby. Jsou pro ni podle Tomana (1992, s. 73) typické tyto znaky:

- 1) Zobrazuje autentický obraz psychického a sociálního světa dítěte, kde hlavním hrdinou je samotné dítě, tudíž je spojena s každodenní životní realitou dětského čtenáře.
- 2) Obsahuje ucelený dramatický děj, který se rozvíjí na bázi morálních a společenských konfliktů dětských hrdinů. Prověřují se zde charakterové vlastnosti a vztah k okolnímu reálnému světu, také se zde promítají aktuální problémy doby.
- 3) Oproti pohádce nebo poezii pro děti se nejedná o četbu přechodnou, poněvadž se s ní dětský čtenář setkává ve všech vývojových etapách čtenářství na základní i střední škole, dokonce i v dospělosti.

Dětský hrdina zde vystupuje jako rovnocenný partner dětského čtenáře, který má podobné zájmy, motivace, potřeby, životní pocity, prožitky a zkušenosti, obdobné uvažování či má podobný vztah k rodičům, sourozencům, kamarádům, spolužákům, učitelům, k přírodě apod. Působí tedy věrohodně a stává se vzorem nebo modelem pro dětského recipienta. Modelové situace v příběhové próze pomáhají dítěti lépe se začleňovat do společnosti. Smyšlený dětský hrdina může dětskému čtenáři poskytnout i určitou náhradu za chybějící citové, poznávací, fantazijní či představové stimuly v jeho životě. Dokáže mladému čtenáři nahradit citové a komunikativní podněty v rodině či ve škole, kterých se mu nedostává. (ibid., s. 73-74)

Negativní hrdina může dítěti pomoci vytříbit si cit pro zásadní etické hodnoty.

Příběhová próza ze života dítěte si vyčlenila tři kompoziční typy:

- 1) Příběh odehrávající se v postupné dějové linii (v časové posloupnosti i příčinné souvislosti), příběh ucelený a dovršený.
- 2) Příběh chronologicky seřazený, avšak s příhodami zpravidla na sebe kauzálně nenavazující, spojené pouze dětským hrdinou.
- 3) Příběh s klasickou strukturou, ovšem s otevřeným koncem, který nutí čtenáře k zamyšlení. Důraz se klade na psychiku dítěte.

Příběhy z dětského života většinou obsahují harmonii, konflikty se řeší smírně, bývají humorně naladěny, vyznívají pozitivně a obvykle končí happyendem. (ibid., s. 74-75)

V moderních příbězích se už více uplatňují i situace vážnější, aby se čtenář seznámil se všemi stránkami lidské existence, aby se naučil vyrovnávat s životními komplikacemi. Čtenáři v prepubescentním věku se častěji setkávají s povídkou a novelou, ti nejmladší z nich ještě s črtou. Na sklonku tohoto věkového období se dítě může setkat ještě s románem. Povídka se většinou odlišuje tématem (historická, přírodní, venkovská, školní či městská povídka) či syžetovou výstavbou. Črta je malého rozsahu, typická je pro ni jednoduchá fabule s volnější kompozicí. Novela se zaměřuje na jeden poutavý, dramaticky vyhocený příběh, který probíhá v krátkém časovém údobí. Často zde dojde k nečekanému zvratu. Nedochozí zde tolik k popisu, avšak autor používá atraktivní stavební prostředky. Román je oproti předchozím jmenovaným více obsáhlý a více různorodý. Zachycuje osudy většího množství postav či různá sociální prostředí. Sleduje kromě hlavní dějové linie i epizody. (ibid., 75-76)

Ze spisovatelů dětské příběhové prózy můžeme jmenovat: I. Březinovou (Věra, Nika a sedm babiček, Panenka z ebenového dřeva, atd.), Z. Malinského (Je nás šest, jeden štěká), J. Štroblovou (Když je psů jako psů), N. Gajerovou-Mauerovou (Únos Kašpara). D. Lhotovou (Neobyčejné dárky), M. Drijverovou (Zajíc a sovy, Domov pro Mart'any), I. Procházkovou (Středa nám chutná, Pět minut před večeří, Hlavní výhra) a další. (Toman, 2000, s. 14-20)

3.3.5 Próza s přírodní tematikou

Tento pojem je používán pro prozaické útvary, které zobrazují přírodní realitu. Prolíná se subjektivní autorův pohled s odborným hlediskem. Je pro ni klíčový vztah člověka k přírodě. Je pro ni typická relativní tvarová stabilita. Proměňuje se v souvislosti s historickým vývojem, může zachycovat loveckou tematiku, ale například i téma ohrožení přírody. Nepatří sem díla, ve kterých převažuje odborný aspekt nebo díla zobrazující antropomorfizovanou přírodu, v níž se odráží svět lidí, s čímž se můžeme setkat například v knize Broučci. (Urbanová – Rosová, 2005, s. 215)

Tento žánr obsahuje mnoho různých žánrových forem a typů. Může představovat reálný či antropomorfizační příběh nebo portrét zvířecího hrdiny, vyprávění o společném soužití lidí a zvířat v přírodním prostředí nebo může směřovat

k uměleckonaučné a populárně naučné próze, pohádce, dobrodružnému žánru či dětské příběhové próze.

Rozlišujeme dva typy přírodní prózy:

- 1) první typ – je vhodná spíše pro začínající čtenáře ve věku 6-7 let, do antropomorfizačního obrazu přírody se promítá vnitřní a vnější lidský svět
- 2) druhý typ – spíše pro zkušenější čtenáře ve věku 8-10 let, vyjadřuje vztah člověka k přírodě a to pomocí nejprve antropomorfizovaných a později skutečných přírodních reálií

S přibývajícím věkem prepubescentů se opouští od antropomorfizačních prvků a přechází se k příběhu ze života. U pubescentů už záleží na zájmy čtenáře. U tohoto žánru nelze stanovit pevnou hranici mezi četbou mládeže a dospělých. (Toman, 1992, s. 86-87)

Z českých spisovatelů, zabývajících se tímto žánrem, můžeme jmenovat J. Mahena, R. Těsnohlídka, K. Nového, J. Tomečka, V. Pazourka, E. Bernardinovou, H. Šmahelovou a další. Ze světových spisovatelů sem můžeme zařadit spisovatele jako R. Kiplinga, E. A. Setona, M. Prišvina či V. Biankiho a další. (ibid., 87-88)

3.3.6 Bajka

Děti v mladším školním věku se setkávají s tímto žánrem nejčastěji prostřednictvím čítankové četby. Jedná se o krátké veršované nebo prozaické vyprávění jednoduchého alegorického příběhu, vystupují zde antropomorfizovaná zvířata, rostliny nebo věci. Bajka většinou přináší nějaké mravní ponaučení. Hlavní postavy jsou nositeli určitých lidských vlastností. (Toman, 1992, s. 80)

Ponaučení je buď přímo řečeno (na začátku či na konci bajky) nebo může z příběhu vyplývat. Má obvykle podobu přísloví, jednoduché průpovědi či vtipného výroku. Původně tento žánr oslovoval pouze dospělé čtenáře, až později zasahoval i do četby dětí a to hlavně díky se didaktizující a moralistní povaze. Dětský čtenář většinou sleduje pouze vnější průběh děje, avšak hlubší alegorický smysl nemůže kvůli své psychické a sociální nezkušenosti ještě tak zcela pochopit.

La Fontaine, I. A. Krylov, J. Puchmajer, V. Zahradník, F. Tomsa, I. Olbracht, B. Říha, J. Hiršal a J. Kolář a další patří do tvůrčích osobností tohoto žánru. (ibid., s. 80-81)

3.3.7 Pověst

Pověst nepatří k tak frekventovaným žánrům, avšak jedná se význačný žánr dětské četby na sklonku mladšího školního věku. Jedná se o krátký prozaický útvar, který obsahuje jednoduchý děj s jedinou zápletkou, věcným informativním stylem a zvýrazněnou poznávací a výchovnou intencí (Toman, 1992, s. 82). Často bývá folklórního původu. (Peterka, 2001, s. 227)

Je založena na historicky doložených reáliích a skutečnostech, je zasazena do určité doby a místa, vypráví o životních osudech dobově existující postavy či o nějaké skutečné události z historie. Do reálného základu vstupuje vypravěč, který podle fantazie tuto skutečnost přeměňuje, doplňuje, vysvětluje či vykládá. V dnešní době často činí obtíže odlišit skutečnost od reality. S pohádkou má společné zdůraznění mravního principu (vítězství dobra nad zlem). Pověst obsahuje ještě různé žánrové varianty a typy, obtížně se dělí, protože třídící kritéria se různě proplétají. Podle obsahu a zaměření se často klasifikují na místní a historické. (Toman, 1992, s. 82)

- 1) Místní – vztahují se ke konkrétnímu místu či objektům určitého kraje, obvykle zobrazují naivní etymologii názvu lokálních objektů, vysvětlují jejich vznik a původ, často jim připisují nějakou kouzelnou moc. Vzhledem k místní určenosti sem také patří etiologické pověsti (pojednávající o vzniku Země), erbovní a rodově pověsti (vysvětlující genezi městských erbů či šlechtických rodů, pověsti o tragických osudech lidí, atd.), démonické pověsti (o setkáních lidí s nadpřirozenými postavami – strašidly, čerty, vodníky, skřítky, apod.) a pověsti o hradech a zámcích.
- 2) Historické – zachycující významné události z dějin nebo se váží k určitým historickým (národním), legendárním (biblickým) či mytologickým (antickým) postavám, historické postavy tu často bývají statečnými ochránci, často odrážejí společenské, národnostní, politické a náboženské poměry v minulosti.

Mytologickým pověstem se také někdy říká báje.

Pověst patřila nejdříve do četby dospělých, až vlivem historického vývoje se stala i četbou dětí. Dětský čtenář oceňuje vzrušující děj, avšak reálné jádro pověsti dokáže postihnout až dítě v pubescentním věku, v tomto věku dochází k tzv. přirozenému přechodu od četby pohádek k zájmově vyhraněné četbě historické povídky nebo románu. Pověst spojuje prvky noetické a fantazijní. Děti pomocí uměleckým obrazů poznávají minulost svého regionu, zpevňuje se jejich vlastenecké cítění. (ibid., s. 82-83)

Novodobějšími spisovateli a spisovatelkami pověstí jsou Marta Šrámková (Pod brněnskými věžemi, Pod brněnskými hradbami, Vodník Mikulenda), Jiřina a Jaromír Poláškoví (Pověsti a legendy Moravy a Slezska), Eva Koudelková (Ze starých vyprávění, Z dávných věků), Hana Doskočilová (Golem Josef a ti druzí), Jiří Kahoun (Golem), Vladimír Hulpach (Drákula a jiné horory) a další. (Toman, 2000, s. 10-11)

Významnými spisovateli minulých dob jsou také A. Jirásek, K. V. Rais, V. B. Třebízský, E. Petiška, O. Sirovátka, I. Olbracht a další. (Toman, 1992, s. 83-84)

3.3.8 Dobrodružná próza

Podle soudobých výzkumů zaujímá dobrodružná próza významnou pozici v četbě pubescentů, především chlapců. Stále častěji se však ukazuje, že i u čtenářů devítiletých až desetiletých zaujímá své místo. (ibid., s. 89)

Přibližně před nástupem puberty dochází k tzv. vnitřnímu klidu, kdy chlapci i dívky projevují více zájmu o druhé lidi a vnější svět. Jedenáctiletí chlapci a desetileté dívky bývají už samostatnější a méně závislí na rodičích, dochází u nich ke změně ve struktuře rozumových schopností a dochází k vyrovnanějšímu vztahu mezi fantazií a myšlením, čtenář v tomto období touží po četbě věrohodnějšího příběhu, tudíž se začíná obracet k dobrodružné četbě. Hlavní hrdina dobrodružné knížky se stává pro dětského čtenáře určitým vzorem. (Havlinová, 1987, s. 90-94)

Dobrodružná próza se vyznačuje dramatickou situací a fiktivním únikem do cizokrajného prostředí (do tropů, k moři, do vesmíru apod.), do doby vzdálenější reality (dobrodružná historická literatura, válečné a cestopisné romány, science fiction), do oblastí poznání a zkoumání, které v sobě nese dobrodružnost (uměleckonaučné knihy dobrodružného typu, přírodní prózy s dobrodružnými postupy) nebo je pro ni typická nějaká nezvyklá situace (přírodní katastrofa, zločin apod.). Základními znaky dobrodružné prózy je dynamický děj, dějové napětí a dějové zvraty. Vedle reálných postav zde mohou vystupovat postavy fantastické nebo mýtotočné. Někdy tento žánr obsahuje zápletky, které mají historickou a naučnou hodnotu (Urbanová – Rosová, 2005, s. 179). Hlavní postavení zde má často hyperbolizovaný a ideální hrdina, který jde za svým cílem. Překonává překážky, které jsou mnohdy na hranici lidských možností, obvykle proti němu stojí nějaký záporný protějšek (Toman, 1992, s. 89).

Při četbě dobrodružné prózy se nejen aktivizuje emocionální stránka percepce, ale také se zvyšuje intelektuální poznávání. Proplétá se zde estetická, výchovná a i poznávací funkce, převažuje-li nějaká z těchto funkcí, jedná se o literaturu faktu,

působí-li esteticky pronikavější kvality, jde o přírodní, historickou, vědeckou prózu apod. Často se dobrodružná literatura rozčleňuje na oddechovou, kompenzační či zábavnou. (Urbanová – Rosová, 2005, s. 179-180)

Z hlediska mnoha žánrových variant se dobrodružná próza tématicky člení na dobrodružný, mořský, pirátský, stopařský, kriminální, špionážní či detektivní román nebo také na robinzonády, indiánky, mayovky a kovbojky. Také ho lze členit na typ cestovatelský, objevitelský (odehrává se v exotickém prostředí), historický (obrací se do minulé doby) a na politický (vyprávění o dobrodružství vyzvědačů). (Toman, 1992, s. 90)

Ze světových autorů sem patří Defoe, Dumas, Scott, Stevenson, Curwood, London, Melville (Urbanová – Rosová, 2005, s. 179-180), Verne, Cooper a May (Toman, 1992, s. 91), z českých autorů Flos, Musil, Frič, Štöchl, Běhounek, Batlička, Foglar, Novák, Polách, Fikar, Langer, Kocourek, Pařízek, Benda, Doskočilová, Hrnčíř, Steklač a další. (Toman, 1992, s. 91-92)

3.3.9 Uměleckonaučná próza

Je brána jako samostatná žánrová oblast literatury faktu, která sděluje věcné informace o určitém jevu objektivní reality, má tedy pro čtenáře poznávací funkci. Oproti věcné literatuře se zde projevuje i autorský subjekt, jeho individuální zájem, vlastní hodnocení ke zmiňovaným faktům, jeho osobní styl i záměr ovlivnit svého čtenáře. Vzhledem k dětskému věku je kladen důraz na přiměřenost, čtivost a poutavost autorské výpovědi. Literatura faktu zahrnuje sedm žánrových oblastí: memoáry, reportážní, cestopisnou, autobiografickou, životopisnou, populárně naučnou a uměleckonaučnou prózu. Obsah faktografické a beletrizační složky v těchto oblastech je proměnlivý. V některých žánrech převažuje populárně naučný základ (dokumentárnost a odbornost) nad uměleckým ztvárněním, které je v nich zastoupeno minimálně (obvykle při užití stylistických prostředků). Naopak v jiných žánrech může beletrizující faktor sehrát důležitou úlohu. Uměleckonaučná literatura pro děti využívá specifických beletrizačních prostředků, je předávána pomocí emocionálního a estetického zážitku. (Toman, 1992, s. 93)

Vzhledem k dětskému čtenáři je pro ni příznačná estetická funkce. Snaží se uspokojit jeho zvědavost, podněcovat jeho zájem, touhu po poznání a rozvíjet hlubší vztah k určitému oboru a možná i budoucí profesní orientaci. Podle obsahového zaměření se tento žánr dělí na literaturu s vlastivědnou, historickou, přírodovědnou,

technickou, sportovní a společenskovední tematikou a to formou encyklopedií, monotematicky zaměřených knih či beletrického vyprávění příběhů.

J. V. Pleva, B. Říha, A. Hoffmeister, M. Lukešová a další můžeme jmenovat tvůrci uměleckonaučné prózy. (ibid., s. 93-96)

3.3.10 Fantasy literatura

Literární fantastika je podle Lachmanna (1999, In Peterka, 2001, s. 243): „*nejsmělejší formou fikce, zcela narušující kritéria reality (s kategorií času, prostoru, kauzality) i estetický princip přiměřenosti a podobnosti v zájmu dosud neviděného a nemyšleného.*“

Jedná se o literaturu imaginační, o příběhy pouze v představách. Ve své existenci nejsou hmatatelné a průkazné. Ve fantazijních dílech jsou typické fantazijní cesty, ve kterých nejde o historické a reálné objevy, nejde zde o poznání cizí země, avšak o hledání v neznámém a neprobádaném prostředí, které je doprovázeno tajemstvím a dobrodružstvím. Fantastické příběhy jsou dosti podobné mýtům. V některých příbězích ožívají motivy od severských mýtů až po mýty hinduistické. Fantasy literatura pro děti jaké také dosti podobná středověkým cestopisům typu Mandeville, kde vystupovaly mnohdy podivuhodné, fantastické či magické prvky, které měly své základy v mýtech. Také má společné znaky s milostnými rytířskými eposy a to vydání na pouť za sebezpoznáním provázeným tajemstvím. Oproti těmto milostným rytířským eposům je ve fantasy literatuře potlačena božskost a náboženský mysticismus a milostnost, zdůrazněno je poselství a vyvolenost. Cesta je tu často brána jako něco nechtěného, vynuceného nebo i jako forma potrestání. Hlavní postavy se většinou hrdiny teprve stávají, nejsou jimi od narození.

Typické pro tyto příběhy bývá také země se zajímavou genezí, často vznikají ze tří sfér: fantazie (mytická, pohádková krajina: les-svět, labyrint-svět), reality (ze skutečné krajiny: hory, řeky, jezera, lesy atd.) a citu (citová krajina: krajina, která se objevuje, např. strom poskytne úkryt). (Urbanová, 1999, s. 141-144)

Cesta ve fantasy literatuře pro děti směřuje do krajín, které jsou exotické, tajuplné a originální, tudíž umožňují dostatečný prostor pro fantazii dětského čtenáře.

Společné prvky fantastických krajín, k nimž cesty směřují, jsou:

- a) v protikladu k stávajícímu. Např. Alenka žije na zemi, tudíž spadne do díry apod.

- b) krajina je nová, originální, neobvyklá. Odlišuje se od všednosti, zůstává však přirozená.
- c) cíl cesty je ukryt ve výšce, avšak překážky je nutné zdolávat o něco níže. Hledané je dosažitelné pouze sestupem v reálném i přeneseném významu.
- d) hrdina nikde dlouho nezůstává, avšak na druhou stranu ani nepostupuje donekonečna. Po určité době hledá odpočinek, zklidnění apod.
- e) jde vždy o nepřímou cestu.

Hlavní hrdina bývá v příběhu v trvalém pohybu, zatímco ostatní čekají na svá posláná v určitou dobu. Oproti sci-fi, které směřuje spíše do budoucnosti, fantastické příběhy setrvávají se svou imaginací spíše v minulosti. Sci-fi se jeví často jako formulace střetů snů, které chtějí být změněny v realitu, aby se dostaly do existence, zatímco ve fantasy literatuře jsou zdrojem snů „*a hledáním komunikačních možností v existenci*“ (ibid., s. 145-147).

Mezi autory fantasy literatury řadíme například Lewise Carolla a jeho Alenu v kraji divů, Saint-Exupéryho a jeho Malého prince, Michaela Endeho a jeho Nekonečný příběh či J. R. R. Tolkiena a jeho Hobita či cyklus Pána prstenů atd.

(Urbanová, 1999)

3.3.11 Komiks a časopisy pro děti a mládež

Komiks se rozvíjel hlavně ve 20. století, stal se velmi populárním žánrem. U komiksu je dominantní vizuální vjem (Čeňková, 2006, s. 149). Comics vznikl z názvu comic strip a jak naznačuje slovo strip (proužek), často se vázal ke krátkému laděnému příběhu. Někdy je těžké odlišit, co je ještě komiks a co už je příběh či obrázkové čtení. (Ládek-Pavelka, 2010, s. 6)

Komiks je podle Bíny (2009, s. 157): „*kreslený seriál, v němž hraje podstatnější roli výtvarná složka než složka literární [...]. Svou uměleckou úroveň patří do triviálního umění, nezatěžuje čtenáře otázkami o vztahu člověka a světa, chce jen pobavit. Náročnějšího čtenáře neuspokojí pro svou primitivnost a stereotypnost složky slovesné i výtvarné.*“ (Lederbuchová 2002, In Bína, 2009, s. 157)

Nezaujatou verzi spíše podali Mikuš'áková a Mikulášek (1990, In ibid., s. 157): „*komiks [...] je synkretickým uměleckým druhem, jenž využívá aspektů nejméně čtyř druhů umění, a to výtvarného, literárního, filmového a dramatického. [...]. Základem komiksu je zřetězování vizuálních a dějově nasycených sekvencí na principu střihu a*

montáže; skutečný komiks charakterizuje akčnost (pohyb je základním komiksovým stavem), filmový střih, popř. různé formy práce komiksové kvazi-kamery [...] vizuálnost (předmětem komiksu se může stát vše, co lze výtvarně „zviditelnit“ a dějově fázovat), sekvenčnost (nejnižší kompoziční jednotkou komiksu je sekvence; útvary vyššího řádu jsou vymezeny hranicemi jednoho příběhu či stránky), jazyková elipsa a dialogičnost [...] seriálovost, figurativnost (vytváření charakteristických, nezřídka plastických typů, postav, a situací s reliéfní funkcí), schematičnost (úsilí o výtvarnou, dějovou i jazykovou abstrakci), lineárnost [...] dramatičnost [...]“

Podle McClouda (2008, s. 9) je komiks: „1. záměrná juxtaponovaná sekvence kreslených a jiných obrazů, určená ke sdělování informací nebo k vyvolání estetického prožitku; 2. superhrdinové v barevných inkotech, bojující v násilných senzačních a dryačnických dobrodružstvích s prohnanými padouchy, kteří chtějí dobýt svět (y), 3. roztomilí ušáčci, myšáčci a chundelatí méd'ové, kteří hopky hop, hopky hop, vesele dovádějí, 4. zdroj mravní zkázy naší mládeže.“

V bublinách, které vycházejí z úst hrdinů, je zhuštěný text. Komiks se vyznačuje sérií příběhů v obrázkách, kde hlavní hrdinové mají stálou charakteristiku. Počátky komiksu vychází z tradiční výtvarné karikatury, z knížek lidového čtení a vyprávěčských postupů jarmarečních kramářských písní. Komiksy dělíme na dobrodružné (příběhy klasické literatury), historické, detektivní, fantasy, vědeckofantastické, humorné (Kačer Donald, Čtyřlístek atd.). Komiksy na pokračování také můžeme vidět v některých novinách (Čeňková, 2006, s. 150-151). Existují i tzv. „samostatné sešitové edice s uzavřenými epizodami hrdinů či „románové komiksy“ (ibid., s. 151)

Časopis pro děti přináší malým čtenářům spoustu nových znalostí a informací. V předškolním a mladším školním věku patří mezi nejoblíbenější periodika časopisy Sluníčko, Mateřídouška, Měďa Pusík, Kačer Donald a Witch. Dětský časopis je vhodný pro děti, které chceme vést k tvořivé činnosti a ke čtení. Časopis bývá označován jako dokument v tištěné či elektronické podobě. Vychází s nepravidelnou či pravidelnou periodicitou a často bývá označován chronologickým či číselným označením. Některé časopisy můžeme nalézt i v elektronické podobě. Dokonce existují i časopisy, které ani v jiné než elektronické verzi nenalezneme. (Novotná - Věchtová, listopad 2011, s. 21-22)

Mezi nejznámější dětské časopisy patří:

- a) **ABC mladých techniků a přírodovědců:** vychází od roku 1957, dříve se jednalo o měsíčník (Ládek-Pavelka, 2010, s. 12). Nyní vychází každých 14 dní a je určen pro děti ve věku devíti až čtrnácti let. Jedná se o populárně naučný časopis, kde děti mohou najít různé vystřihovánky a návody jak něco vyrobit. Mezi stálé rubriky patří například Kompas (nabídky her, minireportáže), Letectví a válka (přiblížení historických bitev), Haló, zde redakce (odpovědi na zaslané dopisy), Počítač (informace z výpočetní techniky), Populárně-vědecké články (informace ze světa techniky či zvířat) apod.
- b) **Mateřídouška:** měsíčník, který vychází od roku 1945. Je určen spíše pro děti mladšího školního věku. Zakladatelem časopisu je František Hrubín. Nalezneme zde pohádky, povídky, komiksy a zajímavosti z přírody, kultury či techniky. Někdy bývají součástí časopisu i malé dárky. U tohoto časopisu je potřeba zmínit i jména jako Josef Brukner, Ladislav Dvorský, Zdeněk Adla, Miroslav Florian, František Nepil, Jiří Žáček atd., který se nějak podíleli či podílejí na tomto časopise. Mezi rubriky 90. let můžeme jmenovat: Zlaté verše, Pohádky z celého světa, Pro chytré hlavy, Stará řemesla, Dobrý den, domove!, Nehádejte, přemýšlejte apod.
- c) **Kačer Donald:** v letech 1990-1996 byl nazýván Mickey Mouse. Vychází každých 14 dnů a je určen pro děti od 6 do 10 let. Nalezneme zde komiksy, kde jsou hlavními hrdiny Kačer Donald, Rafani, babička Kačerová a další.
- d) **Méd'á Pusík:** snaží se o rozvoj rozumových, matematických, výtvarných ale i řečových představ. Jeho původ nalezneme v Německu. U nás vychází od roku 1994 a je určen pro tříleté až sedmileté děti. Vychází každý měsíc a můžeme zde najít omalovánky, vaření s Pusíkem, bludiště, rébusy, hádanky, veselé počítání a příběhy Pusíka a Bella. Děti se zde také mohou zúčastnit nějaké soutěže o ceny.
- e) **Pastelka:** vhodný pro děti ve věku od 5 do 8 let, v dnešní době vychází jako měsíčník, v letech 1991-1995 vycházel jako čtrnáctideník. Bývá černobílý, aby si zde mohly děti vymalovávat. Malí čtenáři zde také najdou vystřihovánky. Navazuje volně na rámcové vzdělávací programy závazné pro mateřské a základní školy. Typická je zde různorodost, zaměřená na různé oblasti lidského vědění. Mezi známé rubriky patří: Ezopovy bajky, Dobrá svačinka (recepty), Jak to dělala (pra)babička (poznávání lidových zvyků), Hudební stránka (nová

pišeň), kreslený seriál Dobrodružství na ostrově apod. Všechny texty a ilustrace pocházejí od českých autorů a ilustrátorů. Dvakrát ročně také vychází Pastelka Speciál.

- f) **Sluníčko**: měsíčník, který vychází od roku 1967, je určen pro cílovou skupinu od 4-8 let. Jeho hlavním cílem je rozvoj jazykových, poznávacích, estetických a praktických schopností. Ze žánrů dětské literatury zde můžeme najít drobné pohádkové prózy a různá říkadla. Můžeme zde nalézt i básně od Radky Borovičkové, Pavla Volfa, Jiřího Žáčka, Blanky Švábové, Josefa Bruknera, Michala Černíka, Olgy Hejné a dalších. Tento časopis se snaží přinášet stále něco nového. Jeho rubriky jsou: Malujeme, Udělej si sám, Zpívání jen tak, Domalovánka, Přemýšlíme. Hrajeme si, apod.
- g) **Čtyřlístek**: v současné době vychází 18 krát ročně ve formátu A4. Jedná se tradiční český časopis. Hlavními komiksovými hrdiny jsou Fifinka, Bobík, Myšpulín a Pind'a. V časopise vystupují také další hrdinové: tyranosaurus Rexík, Klofáč i Tlamáč, kouzelná holčička či indián Bystré očko. Časopis je vhodný pro všechny věkové kategorie, děti zde naleznou také hádanky, křížovky a soutěže.
- h) **Bobík**: Čtyřlístek pro nejmenší, který vycházel každý měsíc od roku 1998-2001, byl určen pro děti do 3-7 let, mezi stálé rubriky patří Pohádka (vyprávění s Fifinkou), Kreslený seriál, Domalovánka, vystřihovánka (domalovávání či vystřihování podle návodu) apod.
- i) **Dáda**: vydáván od roku 1999, určen pro menší děti (od 4 – 8 let). Hlavními hrdiny zde jsou žížala Julie, kos Oskar, kuřátko Pipi a Pepa a kosice Klára.
- j) **Bravo**: je určené pro věkovou skupinu 10-20 let, vychází od roku 1991. Teenageři zde mohou najít horoskopy či informace o životním stylu, informace o populární hudbě apod.

(Urbanová, 2004, s. 449-457)

- k) **Witch**: jedná se o měsíčník, kde hlavním námětem jsou kouzla, čáry a magie. Najdeme zde komiks, kde vystupuje pět děvčat, které mají nadpřirozené schopnosti. Každé číslo navíc obsahuje magický dárek.

(Novotná – Věchtová, listopad 2011, s. 24)

- l) **21. století JUNIOR**: měsíčník, který je vhodný pro děvčata a chlapce od 8-14 let. Čtenáři zde najdou články o technice, přírodě, vesmíru, o českých králích, malířích, návody, komiksy a reportáže. Většinou součástí každého čísla je i

pěkný dárek (CD s PC hrou, kvarteto apod.), dále vystřihovánka a plakát. Redakce tohoto časopisu nabízí zdarma i besedy, ve kterých by seznámila školy s tímto časopisem. (-mab-, 2008-2009, s. 208)

4. Problematika dětského čtenářství

Většinou, když se ptáme na otázku, zda jednou přestaneme číst knihy, bývají na to tři různé odpovědi. „Ano“ – většinou bez zaváhání, poukazuje na to, že současná média tradiční slovesnost knih vytlačují. A také, že málokdo bude mít ještě chuť i čas, místo vysedávání večera u počítače či televize, trávit svůj čas u knihy. Pokud je odpověď „nevím“, většinou tak odpovídají ti, kteří nechtějí použít „ano“, aby to nebyla příliš pochmurná předpověď, a také se nedokážou rozloučit s představou důležitosti literatury. Většinou čtou knihy jen málokdy a důležitost čtenářství pro ně bývá spíše zvykově vžitým míněním. V případě odpovědi „ne“, které bývá velice rozpačité, následuje ještě nějaké ale. (Chaloupka, 2002, s. 8)

Časy, kdy se lidé ztotožňovali s postavami z knih, kdy v nich hledali svůj model chování, jako by zmizely. V dnešní době čtenářům stačí děj, který probíhá co nejrychleji, a který ústí v očekávaný konec. Možná proto, že překvapivý či nepředvídatelný by nutil čtenáře nějak dále přemýšlet. (Chaloupka, 2002, s. 15)

V dnešní době najdeme mezi dětmi spoustu nečtenářů. Je to způsobeno například tím, že děti nejsou vedeny k vědomí, že je kultura důležitá, negativní vliv na četbu dětí mají i média, děti tráví mnohem více volného času u počítače či televize než třeba s knížkou (Jánošová, 2011). Podle Černouška (2002, In Suchý, 2007, s. 18) je hlavním důvodem to, že používat televizi je: *„jednoduché, člověk v podstatě nepotřebuje umět číst a psát.“*

„Podle Aleše Hamana dávali v polovině osmdesátých let knize přednost ti, jejichž čtenářské zaměření se utvářelo před všeobecným rozšířením televize, k němuž u nás docházelo v šedesátých letech minulého století, zatímco mladší se častěji obraceli k obrazovce, na kterou si zvykli od dětství.“ (Chaloupka, 2002, s. 17)

Dneska se nacházíme v tzv. bludném kruhu, kdy čtenáři budou brát knihu pouze jako sdělení o věcné skutečnosti, tudíž pro ně je pohodlnější, přesvědčivější a přehlednější zhlédnout děj v televizní obrazovce. A čím víc toto čtenáři budou upřednostňovat televizní obrazovku, tím více si zvyknou přijímat příběh jako sdělení o věcné skutečnosti a tím více jim bude připadat kniha časově náročná (Chaloupka, 2002, s. 18). Využívání médií silně narušuje schopnost dětí vnímat čtený text (Jánošová, 2011).

Varianta, že dítě nečte, protože nemá čas, je spíše neplatná, neboť většinou dítě, které má volného času spoustu, tak tráví čas vysedáváním u televize (Čtením ke

vzdělání, s. 22). Čtení bývá bráno spíše jako výběrový a aktivní způsob vnímání, zatímco masmédiá představují spíše bezvýběrový a pasivní způsob. Od tohoto názoru se postupně opouští, jelikož žijeme v multimediálním světě, takže utíkání ke knize jako k prostředku, pomocí kterého chceme multimedialitě odolávat, by muselo být bráno za podivinství. Multimedialitu bychom neměli odmítat, ale naučit se v ní žít. Povaha a kvalita dnešního čtení se mění v závislosti na interakci s jinými médii. (Trávníček, 2008, s. 91)

Hlavní média v dnešní době, která bývají hlavními konkurenty knih, a které mívají běžně všechny rodiny doma, jsou: noviny/časopisy, televize, rozhlas, video/DVD a internet. (Trávníček, 2008, s. 91-92)

Podle výzkumu (ibid., s. 154) by podnítilo větší zájem o čtení více času, lepší knižní trh (nižší cena, zajímavější knihy), méně médií (TV a PC) a více vnějších podnětů. V dnešní době je hlavním konkurentem pro knihu televizní obrazovka. Většinou v rodinách, kde je dítě motivováno i k jiným aktivitám, tudíž mu na televizi nezbyvá tolik času, čte častěji. Pokud televize zaujímá hlavní pozici ve volném čase dítěte, je více pravděpodobné, že dítě číst nebude. Právě rodiče bývají hlavními vzory u dětí. (Čtením ke vzdělání, 2003, s. 23-24)

Televize zabraňuje utváření vlastních představ, televizní obrazy přináší pouze jejich náhražku, z tohoto důvodu nelze sledování televize ztotožňovat se čtením. Člověk přijímá vidiny, které nezná (Mander, 2000, s. 233). Oproti tomu u čtení si vytváříme své vlastní představy, pokud přijdeme po přečtení knihy do styku se zhmotnělou představou, kterou nám přináší televizní obrazovka, často je naše původní představa potlačena, už se nám nevybaví, zobrazují se nám v představách pouze obrázky nové. V druhém případě, kdy zhlédneme nejdříve film a poté si teprve přečteme knihu, si vlastní představy nejsme schopni ani vytvořit, vybavují se nám představy již známé, předem zhlédnuté v televizi. (ibid., s. 234-235)

Co se týče počítačů, situace je zde jiná. Pokud nebudeme brát v potaz obávané počítačové hry, mohou počítače přinášet malým čtenářům i určité informace. V dnešní době jsou počítače běžnou součástí života dětí (Čtením ke vzdělání, 2003, s. 24). Z posledních výzkumů, které zkoumaly vztah mezi internetem a čtením, vyplývá, že často mezi nimi při jejich užívání panuje jistá shoda (Trávníček, 2011, s. 27). Internet také může sloužit k nákupu knih, což má podpůrnou funkci ke čtení (ibid., s. 29).

Podle výzkumu (Trávníček, 2011, s. 80-81) čteme na internetu nejčastěji elektronické časopisy či noviny, dále internetová fóra a diskuze či různé blogy, jen minimum čtenářů zde vyhledává beletristické texty.

Naříkání, že dnešní děti nečtou, nejsou zase tak pravdivé. Existují děti, které čtou a na druhé straně i takové, které nepoužijí ani školní čítanku, tak tomu bylo i v dřívější době. Rozdíl je pouze v tom, že děti mají v současné době více možností, jak získat informace, tudíž se jim čas na čtení zmenšuje. Hlavním problémem také bývá roztržitost v oblasti doporučování a seznamování s novou vycházející literaturou. Problémy setrvávají hlavně v neinformovanosti učitelů a ve špatné nebo žádné propagaci knižních novinek jednotlivých nakladatelství. Dospělí by měli toto zlepšit, aby děti neupřednostňovaly ostatní média před knihovnou. (Hutařová, 2004-2005, s. 139)

Další problém bývá i v samotné rodině, kritický věk dítěte nastává zhruba ve 3. – 4. třídě, kdy se ze školáka stává člověk, který zjišťuje, že škola také bere a nejenom dává. Také přijde více do styku s audio-vizuální kulturou. Právě v tomto období by měl přicházet impulz od rodičů, kteří by měli svému dítěti nabídnout knihu místo filmů a hře (Cemper, 2011, dostupné z: <http://lidectete.cz/deti-nectou-proc-asi/>).

Jak uvádí Hana Klašková (2009, dostupné z: <http://www.prakticky-zivot.cz/rodina/deti-mladez/?nid=4232-proc-deti-nectou-knihy.html>): „nejlepší motivací je správně zvolená kniha”.

5. Současné trendy

Co se týče základních poznatků, tak lze čtenářskou kulturu v České republice oproti jiným zemím například charakterizovat takto:

- panují tu velké rozdíly mezi muži a ženami (nelze jen o genderové charakteristiky, ale i o úroveň dosaženého vzdělání)
- neplatí zde pravidlo, že v mladém věku se čte více, a pak čtení upadá
- internet bývá spíše neutrální médiem, neužíváme ho tolik k četbě knih, ale spíše k získávání informací o knihách
- nejvíce dáme na knižní doporučení od blízkých a známých
- základní bod čtenářské socializace je rodina
- naše knihovny jsou ve srovnání s jinými zeměmi nadprůměrné
(Trávníček, 2008, s. 166)

V současné době existují i tzv. elektronické knihy, v roce 2004 přišla společnost Google s plánem velké digitální knihovny, v roce 2007 tuto možnost dostala i zdejší nakladatelství v České republice, došlo ke skenování tří druh knih: ty, jejichž autoři jsou už 70 let mrtví (nevztahují se na ně autorská práva) – co je volné, je naše; ty, jejichž autory nelze dohledat – jestli se ozveš, vyrovnáme se; knihy, chráněné autorským právem – zkusíme a uvidíme. (Trávníček, 2011, s. 34)

Oproti tištěné knize má literatura na internetu přesně opačné výhody: kyberprostor (nekonečný prostor, ale chybí hierarchie, prestiž). V polovině 90. letech 20. století vstoupil internet do české literatury a česká literatura do internetu, přišly obavy o zánik papírových variant a byl očekáván nástup e-knih, případně i-novin. V současné době se literatura k čtenářům dostává prostřednictvím internetových literárních časopisů, elektronických knihoven a archivů, literárních serverů, stránek jednotlivých autorů, webů klasických nakladatelství a tištěných časopisů, weblogů nebo diskuzních skupin.

K literárním časopisům, kde můžeme najít i knihy pro malé čtenáře, patří například i *Portál české literatury* (<http://www.czechlit.cz/>) a *iLiteratura* (<http://iliteratura.cz/>), sice nevycházejí jako série uzavřených čísel, ale některé časopisy svojí úrovní převyšují. *Portál české literatury* informuje o současné literatuře a to hlavně v České republice. *iLiteratura* se snaží zmapovat hlavně zahraniční tvorbu. Z literárních serverů, kde se mohou čtenáři stát autory, stojí za zmínku *Liter.cz* (<http://liter.cz/>), kde můžeme najít třeba pohádky či bajky pro malé nebo velké děti.

Literatura na internetu může upozornit mladé čtenáře na některé knihy. Jestliže se učitel naučí správně pohybovat v tomto médiu a dokáže rozlišit hodnotné elektronické texty a správně je využívat v současné výuce, můžou se nevýhody tohoto média proměnit ve výhody. (Kučera, 2010-2011, s. 15-21)

V dnešní době se na propagaci hodnotných knih dětí a mládeže podílí Česká sekce IBBY (International Board on Books for Young People). Teoretický a kritický časopis *Ladění* přináší recenze a glosy nově vydaných knih, toto periodikum vychází čtvrtletně od roku 1996 (Toman, 2009-2010, s. 90). V předešlém desetiletí zde bylo posouzeno na tři sta vybraných titulů (Soukal 2008-2009, In Toman, 2009-2010). Dalším časopisem, který uveřejňuje recenze knižních novinek, je *Tvořivá dramatika*. Periodika, která jsou určena spíše učitelům, se nazývají *Komenský*, *Český jazyk a literatura* či měsíčník *Čtenář*. Dalšími hodnotícími soudy dětské literatury a zároveň i garanty umělecké hodnoty mohou být, vedle tradičního udělování cen nakladatelstvím Albatros, také soutěž *Zlatá stuha* (snaží se upozornit na nejlepší spisovatele, překladatele, ilustrátory a i vydavatele současné knižní produkce pro dětské čtenáře), *anketa SUK – Čteme všichni* či *Magnesia Litera*. Anketa *Čteme všichni* se koná od roku 1993 a účastní se jí učitelé a žáci ZŠ a knihovníci veřejných knihoven pro děti a mládež. Autoři nejpřínosnějších knih jsou poté oceňováni v pražském Památníku národního písemnictví a to 2. dubna u příležitosti výročí narození H. Ch. Andersena. Jsou zde také vyhlášovány knížky určené prepubescentům, tzv. *Cena Noci s Andersenem*. V roce 2006-2008 cenu dětí získali například: Olga Zumrová (překlad knihy Američana Christophera Paoliniho *Eldest. Prvorozený* – druhý díl z trilogie *Odkaz Dračích jezdců*), Pavel Medek (za překlad sedmého dílu *Harryho Pottera*) či Alena Ježková (*55 českých legend z hradů, zámků a měst*). Cenu učitelů získali: Renáta Fučíková (*Tomáš Garrigue Masaryk, Jan Amos Komenský – Comenius*) nebo Petra Braunová a Leny Payerová (*Pozorovatelka*). Cenu knihovníků dostali Vlastimil Vondruška (*Fiorella a Bratrstvo křišťálu*), Alena Ježková (*Příběhy českých knížat a králů*) a Pavel Šrut (*Lichožrouti*). (Toman, 2009-2010, s. 89-92)

Lichožrouti je autorská pohádka, kde se prolíná imaginární a reálný svět. Vypráví o neviditelných tvorech, kteří pojídají ponožky a to vždy pouze jednu z páru. Hlavními hrdiny jsou Hihlík (lichozrout) a lidské postavy Vavřinec a Kadeřábek. Jejich osudy se vzájemně proplétají, až nakonec uzavřou přátelství. Dospělí si zde mohou povšimnout i jisté podoby dnešního světa. (Toman, 2010-2011, s. 137)

Magnesia Litera se snaží o podporu a popularizaci hodnotných českých knih a překladů, od roku 2003 je její součástí i kategorie knihy pro děti a mládež. Cenu zde vyhráli v letech 2004-2008: Arnošt Goldflam (*Tatínek není k zahození*), Viola Fischerová (*Co mi vyprávěla dlouhá chvíle*), Iva Procházková (*Myši patří do nebe...ale jenom na skok*), Petr Nikl (*Za hádky*) a Pavel Šrut (*Lichožrouti*). Cenu čtenářů získali ještě Zdeněk Svěrák (*Jaké je to asi v čudu*), Petr Sís (*Tibet a Zed' – jak jsem vyrůstal za železnou oponou*).

Účinně propagují dětskou literaturu i knižní veletrhy konané v Praze (Svět knihy), v Olomouci (Libri) a v Havlíčkově Brodě. Dále také jihlavské a liberecké veletrhy dětské knihy. Součástí těchto veletrhů jsou i různé besedy, přednášky, semináře, výstavy či autogramiády.

Dětské knihy vydávají nakladatelství Albatros, Aventinum, Baobab, BB art, Brio, Erika, Knižní klub, Labyrint/Raketa, Leprez, Meander, Mladá fronta, Olympia, Paseka nebo Práh. (Toman, 2009-2010, s. 92-93)

Ze současných spisovatelů píšících pro děti a mládež (včetně výše uvedených) můžeme jmenovat Ivu Procházkovou, která získala mnohá ocenění nejen u nás, ale i v zahraničí. Dále Ivonu Březinovou, která vydala už na padesát žánrově rozmanitých děl. Další významnou osobností v soudobé dětské literatuře je Petr Sís, ilustrátor, spisovatel, tvůrce animovaných filmů a grafik. (Toman, 2010-2011, s. 138-141)

6. Průzkum čtenářské kultury dětí mladšího školního věku (4. – 5. třída)

Průzkumná část čtenářské kultury dětí mladšího školního věku (4. – 5. třída) vychází z poznatků teoretické části diplomové práce. Hlavním cílem tohoto průzkumu bylo zjistit čtenářskou kulturu dětí 4. – 5. tříd (jak často dnešní děti čtou, zda navštěvují knihovnu, jaký žánr dětské literatury nejčastěji volí, který naopak nemají rády, kým jsou ve výběru nejvíce ovlivňovány, podle čeho vybírají knihy, jak je baví číst poezie, jaký je jejich oblíbený časopis, kniha či autor).

Mezi dílčí cíle této práce řadíme:

- zjistit, co v dnešní době tvoří gros dětské literatury (oblíbení autoři, oblíbené knihy, apod.)
- zjistit, zda panují genderové rozdíly v čtenářské kultuře dětí mladšího školního věku
- zjistit názor na dnešní četbu dětí přímo od dospělých, kteří pracují dennodenně s dětmi
- zjistit, jak se podílí škola a knihovna na motivaci dětí k četbě
- zjistit, jak probíhá beseda pro děti vedená spisovatelkou Petrou Braunovou a na druhou stranu beseda vedená přímo pracovníky v knihovně

K průzkumu byly využity tyto výzkumné metody:

- nestandardizovaný dotazník vlastní tvorby
- řízený rozhovor
- vlastní pozorování

V průzkumu byly zkoumány tyto osoby:

- 125 dětí, navštěvující 4. – 5. třídu ZŠ
- 1 knihovnice, pracující v dětském oddělení knihovny
- 1 učitelka, vyučující ve 4. – 5. třídě ZŠ

Výsledky byly zpracovány sečtením jednotlivých opakujících se názvů či shodných voleb určité možnosti.

Výsledky mohou být použity přímo v praxi pro učitele 1. stupně ZŠ (mohou podle nich vybírat knihy do mimočítankové četby apod.), dále mohou sloužit k zamyšlení pro učitele, rodiče, knihovníky a vést je tak k větší motivaci k povzbuzování dětí k četbě.

6.1 Charakteristika zařízení, ve kterých se průzkum odehrával

Výzkum se odehrával převážně na ZŠ Seifertově v Jihlavě a to konkrétně ve třech 5. třídách a ve dvou 4. třídách, v Městské knihovně (dětské oddělení) v Jihlavě a na ZŠ Polná (zasedací místnost) a v Husově knihovně v Polné.

6.2 Dotazníkové šetření

Dotazníkové šetření se zabývá čtenářskou kulturou dnešních dětí mladšího školního věku ze 4. – 5. tříd. Konkrétně, jak často děti v dnešní době čtou, jestli chodí do knihovny, který žánr dětské literatury mají nejraději, který naopak čtou nerady, podle čeho vybírají knihy, které čtou, kým jsou nejvíce ve výběru ovlivňovány, zda čtou rády poezii a zda mají nějakého oblíbeného spisovatele či spisovatelku, oblíbenou knihu či časopis. Dotazník výzkumu dokládám v příloze (příloha 1).

Zkušební dotazníky byly předkládány dětem v Husově knihovně v Polné v období listopad 2011 – únor 2012. Podařilo se získat 20 dotazníků, ovšem jen 14 z nich se dalo použít ve vyhodnocování. Zbylé dotazníky vyplnili buď starší žáci, nebo zde chyběly potřebné údaje.

Výzkum byl převážně prováděn na ZŠ Seifertově v Jihlavě a to v období od 13. 2. – 16. 3. 2012. Dotazník vyplnilo 111 dětí. Přesněji 47 žáků ze 4. třídy, 64 žáků z 5. třídy. Z genderového hlediska šlo o 52 chlapců a 59 dívek.

Celkem tedy 125 vyplnilo dotazník řádně, 50 dětí ze 4. třídy a 75 dětí z 5. třídy (Graf 2), konkrétně 29 dívek a 21 chlapců ze 4. třídy a 43 dívek a 32 chlapců z 5. třídy (72 dívek, 53 chlapců – graf 1).

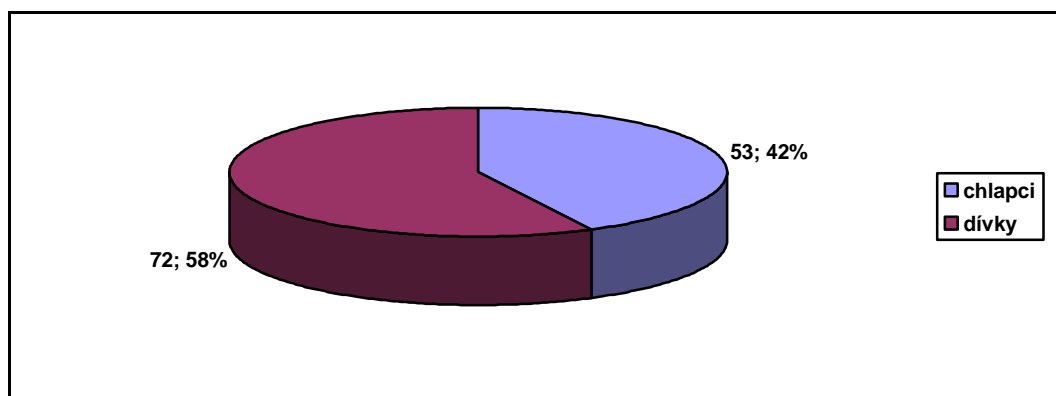
Všichni žáci za vyplnění dotazníků získali malou sladkou odměnu. Sladkost soužila k motivaci dětí.

Dotazníky byly anonymní, žáci zde uváděli pouze věk a pohlaví. Dotazník obsahoval 12 otázek, 4 byly uzavřené (výběr z možností), 4 otevřené (volnost při odpovědi) a 4 polouzavřené (děti musely odpovědi blíže specifikovat v případě určité odpovědi).

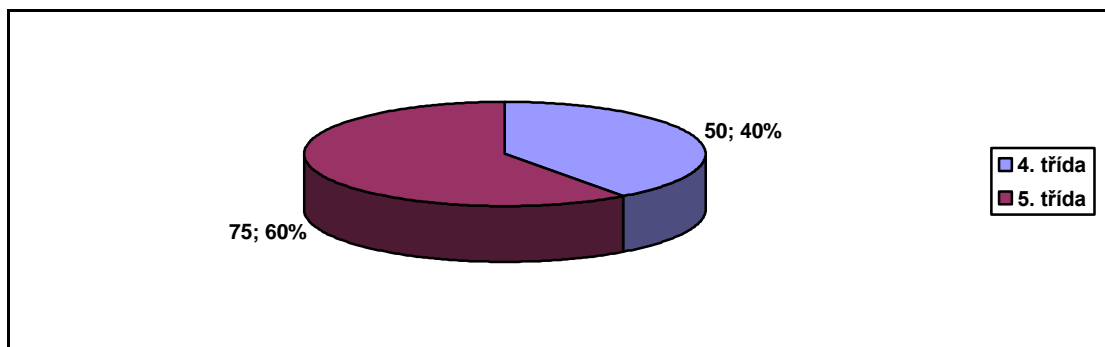
Většina dotazníků byla vyplňována přímo v hodinách čtení se souhlasem třídních učitelek. K opisování nedošlo, jak se ukázalo po přečtení dotazníků (názvy knih, autorů, apod.) se neopakovaly.

Po přečtení dotazníků jsem byla velice mile překvapena, očekávala jsem, že v dnešní době děti moc nečtou, a že žijí jen světem masmédií. Jak příjemné bylo zjištění, že některé děti čtení opravdu baví, a že knihy berou jako důležitou součást svého života.

Graf 1: Pohlaví dotazovaných

Graf 2: Třída dotazovaných

První otázka: Chodíš do knihovny?**Tabulka 1: Chodíš do knihovny? (chlapci vs. dívky)**

ODPOVĚĎ	Počet dětí v %		
	celkem	chlapci	dívky
ANO	76	67,92	81,94
NE	24	32,08	18,06

Děti zde měly možnost volby pouze z odpovědí ano-ne. Jak vidíme v tabulce 1, více než $\frac{3}{4}$ z dotazovaných dětí navštěvuje knihovnu, číselně jde o 95 dětí ze 125, tedy 76 %. Necelá $\frac{1}{4}$ žáků do knihovny vůbec nechodí, číselně se jedná o 30 žáků ze 125. Z tabulky je také jasné, že procentuálně častěji knihovnu navštěvují dívky oproti chlapcům.

Bylo překvapivé, že knihovnu navštěvuje procentuálně více dětí ze 4. tříd než z 5. tříd (viz tabulka 2). Očekávala bych, že tomu bude spíše naopak vzhledem k věku žáků. Z dotazovaných žáků ze 4. tříd ji navštěvuje 84%, z 5. tříd pouze 70,67 %. Možná je to ale jen způsobeno tím, že dotazovaných dětí z 5. tříd bylo více a já měla zrovna štěstí na čtvrtáky, jež knihovnu navštěvují.

Tabulka 2: Chodíš do knihovny? (4. třída vs. 5. třída)

ODPOVĚĎ	Počet dětí v %	
	4. třída	5. třída
ANO	84	70,67
NE	16	29,33

Druhá otázka: Od koho ses poprvé dozvěděl-a, že máš možnost chodit do knihovny?

Cílem této otázky bylo zjistit, kým jsou děti nejvíc ovlivňovány ve své četbě. U této otázky měli žáci možnost zvolit z pěti možností a to a) od někoho z rodiny, b) od kamarádů/kamarádek, c) od učitelů/učitelek, d) od knihovnic/knihovníků, e) jiná možnost. U poslední možnosti žáci mohli sami doplnit, od koho se o možnosti navštěvovat knihovnu vlastně dozvěděli.

U jiné možnosti, kterou volilo 4,8% dětí, se vyskytovaly odpovědi „od nikoho“ (4krát) nebo „ve školce“ (2krát).

Tabulka 3: Od koho ses poprvé dozvěděl-a, že máš možnost chodit do knihovny?

ODPOVĚĎ	Celkem dětí v %
Od někoho z rodiny	50,4
Od kamarádů/kamarádek	14,4
Od učitelů/učitelek	16,8
Od knihovnic/knihovníků	13,6
Jiná možnost	4,8

Z tabulky (tabulka 3) vyplývá, že nejčastěji se děti dozvídají o možnosti navštěvovat knihovnu od někoho z rodiny, jedná se celkem o 50,4% dětí, tedy o více než polovinu dotazovaných.

Téměř stejné procentuální zastoupení měly možnosti „od kamarádů/kamarádek, od učitelů/učitelek, od knihovnic/knihovníků“. Druhá nejčastější odpověď byla od „učitelů/učitelek“, tuto možnost zvolilo 16,8% žáků. „Od kamarádů/kamarádek“ zakroužkovalo 14,4% dětí. Možnost „od knihovníků/knihovnic“ označilo 13,6%.

Otázka třetí: Jak často chodíš do knihovny?

Dotazovaní zde měli možnost zakroužkovat jednu z pěti možností a to a) nechodím vůbec, b) jen když jdeme povinně se školou nebo jako doprovod s jinou osobou, c) jen výjimečně, d) docela často, e) velmi často.

Tabulka 4: Jak často chodíš do knihovny?

ODPOVĚĎ	Počet dětí v %
Nechodím vůbec	9,6
Jen když jdeme povinně se školou nebo jako doprovod s jinou osobou	14,4
Jen výjimečně	32
Docela často	36
Velmi často	8

V tabulce 4 vidíme, že nejvíce dětí navštěvuje knihovnu „docela často“ a to přesně 36%, tedy více než 1/3 dotazovaných, další necelá třetina žáků navštěvuje knihovnu „jen výjimečně“, celkem 32%. Možnost „nechodím vůbec“ (9,6%) a možnost „jen když jdeme povinně se školou nebo jako doprovod s jinou osobou“ (14,4%) volili většinou žáci, kteří do knihovny vůbec nechodí. Nejméně děti označily odpověď „velmi často“, celkem 8% žáků, číselně 10 dětí ze 125. Z těchto výsledků nelze vyvodit, zda děti v dnešní době stále čtou (tedy jaká je jejich čtenářská kultura). Děti mohou ke knihám přijít i jinými způsoby než jen v knihovně.

Otázka čtvrtá: a) Co nejraději čteš?

Tato otázka byla otevřená, žáci se zde mohli volně rozepsat. V závorce za otázkou měli pár příkladů, jak by mohli odpovědět (například časopisy, pohádky, encyklopedie, fantazijní literatura, dobrodružná, s přírodní tematikou apod.). Cílem této otázky bylo zjistit, jaký žánr čtou dnešní žáci nejraději. Dotazovaní měli možnost vypsát více žánrů, nebyli limitováni určitým počtem. Celkově tedy hodnotíme, kolik procent dětí z celkového počtu volilo jaký žánr.

Odpovědi byly vyhodnoceny i zvlášť mezi dvěma pohlavími, aby mohlo dojít k zhodnocení, zda se v tomto věku mezi žáky vyhraňují genderové rozdíly.

Jak vidíme v grafu 3, rozdíly se projeví převážně v případech: „časopisy, pohádky, próza s přírodní tematikou“, v jiných případech nebyly tyto rozdíly tolik patrné.

Nejoblíbenější žánr dětské literatury je dobrodružný a to jak u chlapců (50,94%), tak i u dívek (47,2%). Necelá polovina z celkového počtu dětí tedy v této otázce napsala, že čte nejraději dobrodružné knihy, jak vidíme v tabulce 5.

Druhé místo v četbě dotazovaných dětí zaujímají časopisy, v této otázce je jmenovala více než 1/3 dětí, konkrétně převažovala četba časopisů u chlapců (41,51%) oproti dívkám (30,56%).

Významnou pozici v četbě dětí také má fantasy literatura, kterou nejraději čte necelá 1/3 dětí, tedy 29,6%. Rozdíl mezi chlapci a dívkami v četbě fantasy byl nepatrný.

Děti často zmiňovaly, že čtou rády encyklopedie (tedy umělecko-naučnou literaturu), celkově 12,8% dětí. Opět zde nepanoval takový rozdíl mezi oběma pohlavími.

Děti u této otázky nevypisovaly tolik pohádky (16,8%), většinou je mnohem častěji zmiňovala děvčata (23,6%) oproti chlapcům (7,55%). Rozdíly mezi pohlavími nastaly nejen u zmiňovaných pohádek, ale také u prózy s přírodní tematikou, za oblíbený žánr ji považuje 1,89 % chlapců, dívek už o něco více (12,5%).

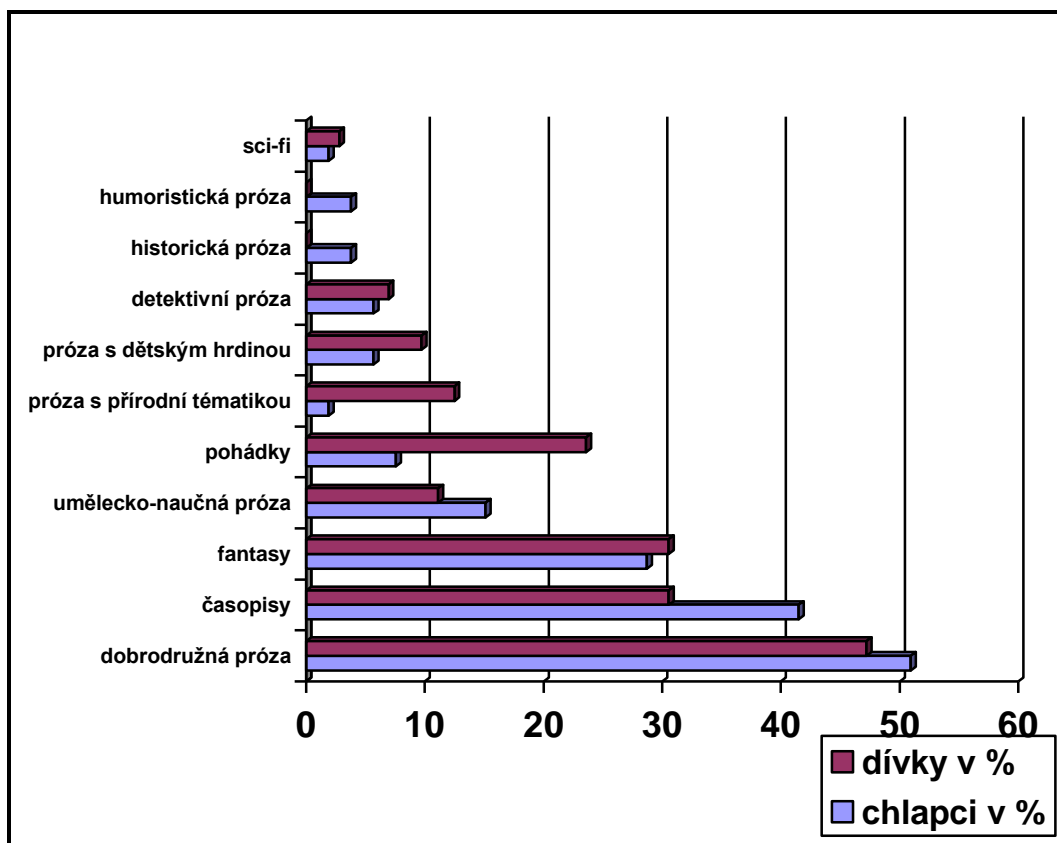
Historickou nebo humoristickou prózu zvolila 3,77% chlapců, děvčata tyto žánry ani v jednom případě nejmenovala.

Příběhy s dívčí hrdinkou, s chlapeckým hrdinou či příběh ze života dětí jmenovalo jen 6,4% dětí. Malé procentuální zastoupení v četbě dotazovaných dětí mělo sci-fi. (2,4%).

Tabulka 5: Co nejraději čteš?

Zvolený žánr	Chlapci v %	Dívky v %	Celkově v %
Dobrodružná próza	50,94	47,2	48,8
Časopisy	41,51	30,56	35,2
Fantasy	28,7	30,56	29,6
Umělecko-naučná próza	15,1	11,1	12,8
Pohádky	7,55	23,6	16,8
Próza s přírodní tematikou	1,89	12,5	8
Próza s dětským hrdinou, ze života dětí	5,66	9,72	8
Detektivní próza	5,66	6,94	6,4
Historická próza (včetně pověstí)	3,77	0	1,6
Humoristická próza	3,77	0	1,6
Sci-fi	1,89	2,78	2,4

Graf 3: Oblíbený žánr vzhledem k pohlaví

Otázka čtvrtá: b) Co nerad-a čteš? Případně o čem nerad-a čteš?

Tato otázka byla otevřená, žáci se mohli volně rozepsat a nebyli limitováni určitým počtem. Vyskytovala se zde širší škála různých žánrů. V některých případech děti neuváděly konkrétní žánr, ale pouze popsaly, o čem nerady čtou, proto je v tabulce 6 v některých případech uvedeno pouze určité téma. Opět je tato otázka vyhodnocována procentuálně z celku, tedy kolik dětí z celkového počtu zmínilo daný žánr jako svůj neoblíbený.

Opět zde panovaly určité rozdíly mezi děvčaty a chlapci. Rozdílů si můžeme všimnout v grafu 4. Například dívky nerady čtou o zabíjení (5,56%), o technice (5,56%), či nemají rády smutné příběhy (5,56%) a horory (13,89%). Chlapci zase nemají rádi knihy pro dívky (3,77%). Rozdíly panovaly i u pohádek, 32,08% chlapců nerado čte tento žánr oproti dívkám (13,89%). Z tabulky 6 je patrné, že celkově pohádky jsou nejméně oblíbeným žánrem pro děti ve věku 4. – 5. třídy (21,6%).

Celkem 17,6% dětí považuje za neoblíbený žánr umělecko-naučnou prózu, u tohoto žánru nebyly moc velké rozdíly mezi chlapci a dívkami. V předešlé otázce tento

žánr jmenoval zhruba stejný procentuální podíl. Z toho lze soudit, že se v tomto věku u dětí vyhraňují určité zájmy, každého baví číst něco jiného.

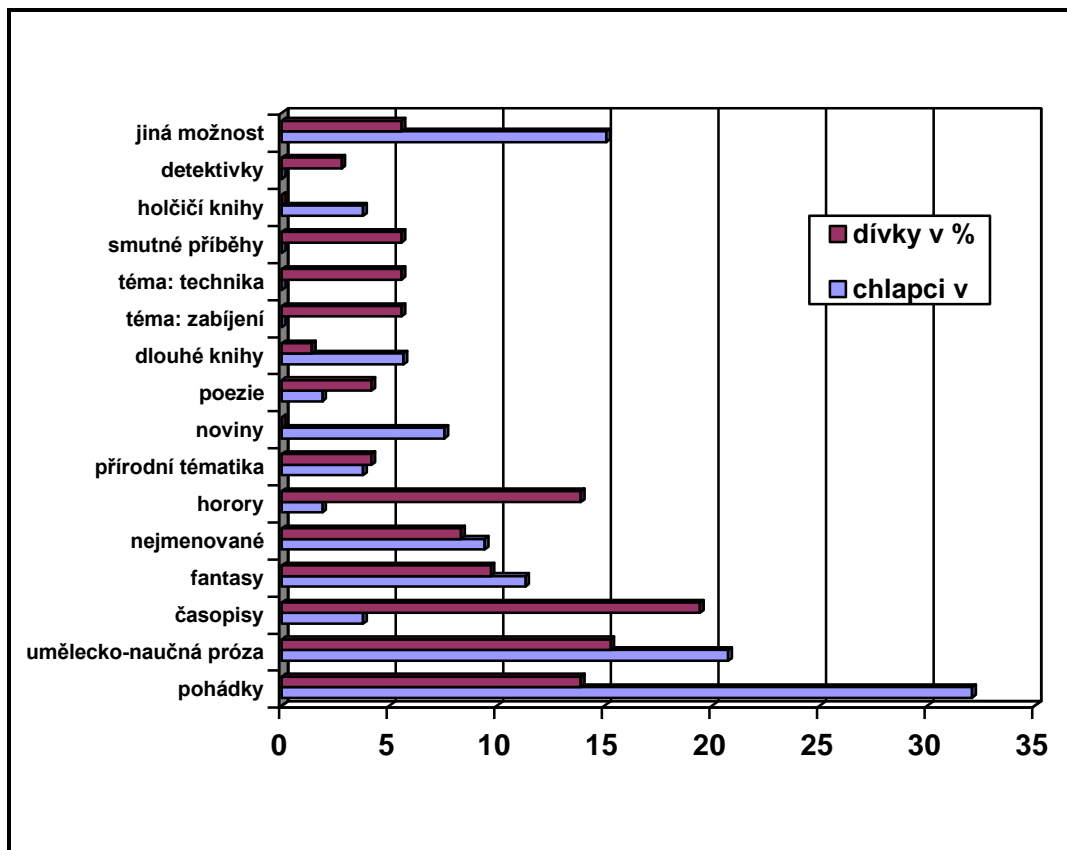
Dívky naopak daleko více jmenovaly časopisy (19,44%) oproti chlapcům (3,77%). Téměř stejné procento chlapců i dívek čte nerado fantasy literaturu. Některé děti tuto otázku proškrtly nebo i přímo napsaly, že nemají žádný neoblíbený žánr (8,8%).

V tabulce je také zahrnutá tzv. jiná možnost, do té jsou započítány odpovědi, které se vyskytovaly v dotaznících pouze jednou a to třeba jen u dívek nebo naopak u chlapců. Chlapci zde například jmenovali katastrofické, válečné, dobrodružné knihy, příběhy ze života dětí, bajky nebo dětské knihy. Děvčata třeba zmínila sci-fi, historickou prózu nebo romány.

Tabulka 6: Co nerad čteš? Případně o čem nerad čteš?

ODPOVĚĎ	Celkově v %	Chlapci v %	Dívky v %
Pohádky	21,6	32,08	13,89
Umělecko-naučná próza	17,6	20,75	15,28
Časopisy	12,8	3,77	19,44
Fantasy	10,4	11,32	9,72
Nejmenované (nic takového není)	8,8	9,43	8,33
Horory, strašidelné příběhy	8,8	1,89	13,89
Přírodní tematika	4	3,77	4,17
Noviny	3,2	7,55	0
Poezie	3,2	1,89	4,17
Dlouhé knihy, texty	3,2	5,66	1,39
Téma: zabíjení	3,2	0	5,56
Téma: technika	3,2	0	5,56
Smutné příběhy	3,2	0	5,56
Holčičí knihy	1,6	3,77	0
Detektivky	1,6	0	2,78
Jiná možnost	9,6	15,09	5,56

Graf 4: Neoblíbený žánr vzhledem k pohlaví

Otázka pátá: Podle čeho nejčastěji vybíráš knihy nebo časopisy, které čteš?

Tato otázka byla otevřená, žáci se mohli volně rozepsat. V závorce za otázkou měli pár příkladů, jak by mohli odpovědět (např. podle obrázků, podle ukázek z čítanek, podle toho, co mi doporučí kamarádi, rodiče, knihovnice, učitelé; podle toho, co mě zajímá apod.). Cílem bylo zjištění, co je pro děti klíčové pro volbu nějaké knihy.

Někteří jmenovali pouze jednu možnost, jiní jich zmiňovali více. Jak můžeme vidět v tabulce 7, více jak polovina dětí napsala, že si vybírají knihu hlavně podle toho, co je zajímá (65,6%). Rozdíly mezi pohlavími se nevyskytovaly, výsledky tedy nejsou rozděleny na chlapce a dívky.

Téměř každý sedmý žák odpověděl, že si vybírá knihu podle jejího vzhledu, do této varianty jsou započítány odpovědi jako: „podle obrázků“, „podle nadpisu“, „podle textu“ apod.

Dětští čtenáři, kteří při výběru dají na rady rodičů či kamarádů, je 8,8%. Ve výběru knih nejsou tedy tolik ovlivňováni rodinou, jak tomu bylo u otázky číslo 2 (Od koho ses

poprvé dozvěděl-a, že máš možnost chodit do knihovny?). Z těchto výsledků děti nejvíce přihlíží ke svým vlastním zájmům.

O něco méně dětí (4,8%) přihlíží k návrhům od pracovníků v knihovně. Pouze 2,4% volí knihy, které jim doporučí učitelé.

Tabulka 7: Podle čeho nejčastěji vybíráš knihy nebo časopisy, které čteš?

ODPOVĚĎ	Počet dětí v %
Podle toho, co mě zajímá	65,6
Podle vzhledu knihy (ilustrace, text)	14,4
Podle toho, co doporučí kamarádi, kamarádky	8,8
Podle toho, co doporučí rodiče	8,8
Podle toho, co doporučí knihovnic/knihovníků	4,8
Podle ukázek z čítanek	4,8
Podle povinné četby	2,4
Podle spisovatele, žánru	2,4
Podle toho, co doporučí učitelé/učitelky	2,4
Podle sebe	2,4

Otázka šestá: Jak často čteš ve svém volném čase?

U této otázky měli žáci možnost volby z pěti možností. Cílem otázky bylo zjistit čtenářskou kulturu dnešních dětí. Možnost „vůbec nečtu“ nevolil žádný žák ze 125. Z toho lze usuzovat, že dnešní děti stále knihy čtou. Tabulka 8 prokazuje, že dívky čtou raději a častěji oproti chlapcům. Zatímco dívky volily nejčastěji variantu, že „čtou docela často, protože je to baví“, u chlapců převažovala odpověď, že „čtou jen občas, když je něco zaujme“.

Pokud žáci zakroužkovali „jinou možnost“, vypisovali zde např. „2 h denně“, „každý večer“, „jen když je čas“, apod.

Tabulka 8: Jak často čteš ve svém volném čase?

ODPOVĚĎ	Chlapci v %	Dívky v %	Celkem dětí v %
Vůbec nečtu	0	0	0
Jen když musím, ale jinak mě to vůbec nebaví	7,55	2,78	4,8
Jen občas, když mě něco zaujme	49,06	37,5	42,4
Čtu docela často, protože mě to baví	32,07	50	42,4
Jiná možnost	11,32	9,72	10,4

Otázka sedmá: Kolik knížek přečteš zhruba za měsíc?

Tabulka 9: Kolik knížek přečteš zhruba za měsíc?

ODPOVĚĎ	Počet dětí v %
Maximálně 1 (0-1, 1)	28
Maximálně 2 (1-2, 2, 0-2)	41,6
Maximálně 3 (1-3, 2-3, 3)	14,4
Maximálně 4 (3-4, 4)	4
Maximálně 5 (4-5, 5)	5,6
Více než 5	6,4

Tato otázka byla otevřená. Žáci odpovídali pouze číslovkou. Odpovědi na tuto otázku byly rozděleny do šesti variant (tabulka 9). V závorce jsou uvedeny, jaké možnosti danou variantu obsahují. Například v kolonce maximálně 1 knihu jsou započítány odpovědi jako „0-1“, „1“, ale také třeba odpovědi jako ½ knihy, ¼ knihy apod. Tuto odpověď volilo 28% dětí.

Do odpovědi „maximálně 2“ patří odpovědi typu „1-2 knihy“, „0-2 knihy“ a „2 knihy“, tedy že dotazovaní přečtou za měsíc až 2 knihy, tuto variantu zvolilo 41,6% dotazovaných čtenářů.

Maximálně 3 knihy, tedy „1-3, 2-3 až 3 knihy“ přečte za měsíc 14,4 % prepubescentů. Odpověď typu 4-5 nebo 5 knih, napsalo 5,6% žáků.

Dívky a chlapce, jež do dotazníku napsali taková čísla jako „3-8, 7, 10, 11, 15, 18 nebo dokonce 20 knih“, bych nazvala vášnivými čtenáři. I když těžko lze soudit, jak moc jsou odpovědi pravdivé, a co děti považují za přečtení knihy.

Ani v jednom případě se zde nevyskytla odpověď „žádnou“. Zde z toho tedy usoudit, že děti v dnešní době si stále najdou čas na čtení knih.

Otázka osmá: a) Co jsi naposled přečetl-a za knihu? (b) Líbila se ti tato kniha?)

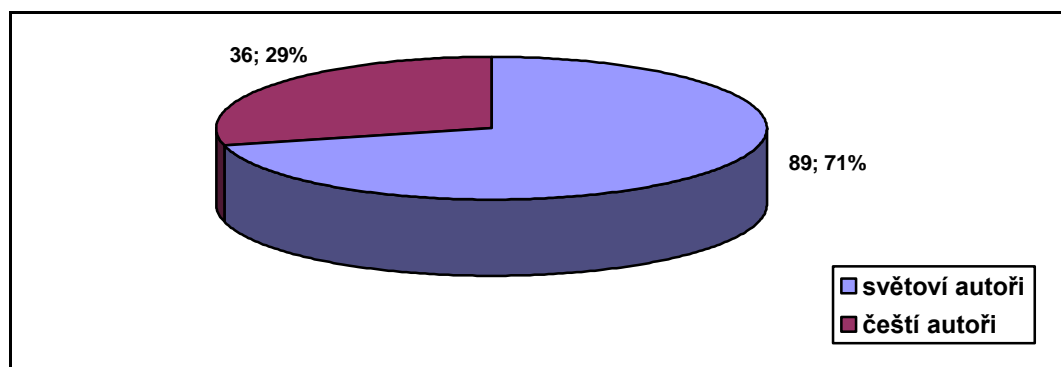
Tato otázka sloužila k zjištění, jaké knihy děti v dnešní době čtou. V některých případech se odpovědi na tuto otázku shodovaly s odpověďmi otázky následující (Jaká je tvoje oblíbená kniha?).

Tato otázka byla polouzavřená, žáci odpovídali ještě na otázku b) Líbila se ti tato kniha? Žádný žák nenapsal, že by se mu jeho poslední přečtená kniha nelíbila. Výsledky mohou sloužit jako tipy do mimočítankové četby v hodinách čtení.

Z grafu 5 vyplývá, že dnešní dětská čtenářská veřejnost čte více zahraniční literaturu než českou. Také mnohem častěji vypisovali novodobější autory. V některých případech jsou ovlivňováni televizí (odpovědi typu „Star Wars“, „Zatmění“ či „Šmoulové“).

Většinou u každého žáka zazněly různé názvy knih, opakovaly se zde pouze tituly „Deník malého poseroutky“, „Harry Potter“, „Klub záhad“, „Mikulášovy patálie“, „Letopisy Narnie“, „Zlaté příběhy Čtyřlístku“, „Říkali mi Leni“ či „Agáta a doktor lupa“. V příloze (příloha 2) přikládám seznam knih, které děti vypsaly u této otázky.

Graf 5: Světoví vs. čeští autoři

Otázka devátá: a) Máš nějakou oblíbenou knihu? (b) pokud ano, tak jakou?)**Tabulka 10: Máš nějakou oblíbenou knihu?**

ODPOVĚĎ	Celkově v %	Chlapci v %	Dívky v %
ANO	85,6	90,57	81,94
NE	14,4	9,43	18,6

Tato otázka byla polouzavřená. V případě odpovědi „ano“, následovalo konkrétní jmenování knihy.

Z tabulky 10 je patrné, že 85,6 % (tedy 107 dětí ze 125) má svoji oblíbenou knihu. Cílem této otázky bylo zjistit, co tvoří gros dětské literatury v dnešní četbě dětí. Z výsledku vyplývá, že mezi dětmi nepanuje žádný favorit. Ukázalo se, že každý žák má svoji oblíbenou knihu, názvy knih se opakovaly jen v několika málo případech. Jak tomu bývá u dospělých i každému současnému čtenáři mladšího školního věku se líbí něco jiného, právě proto v dnešní době existuje tolik skvělých spisovatelů a tolik různých žánrů, aby každý čtenář našel v té své knize to, co hledá, ať už přímo sebe nebo to, co ho zajímá.

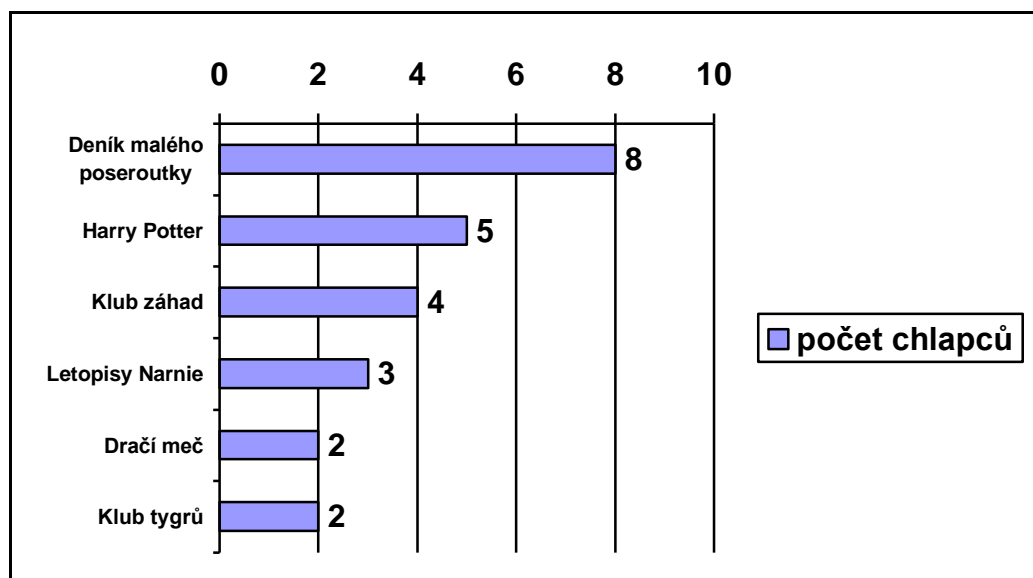
V tabulce 11 jsou předloženy názvy knih, které se opakovaly minimálně dvakrát. Tabulka je rozlišena na obě pohlaví. Je zde uvedeno procentuální zastoupení z počtu 48 chlapců a z 59 dívek, kteří odpověděli „ano“, že mají svoji oblíbenou knihu.

Tabulka 11: Pokud máš oblíbenou knihu, tak jakou?

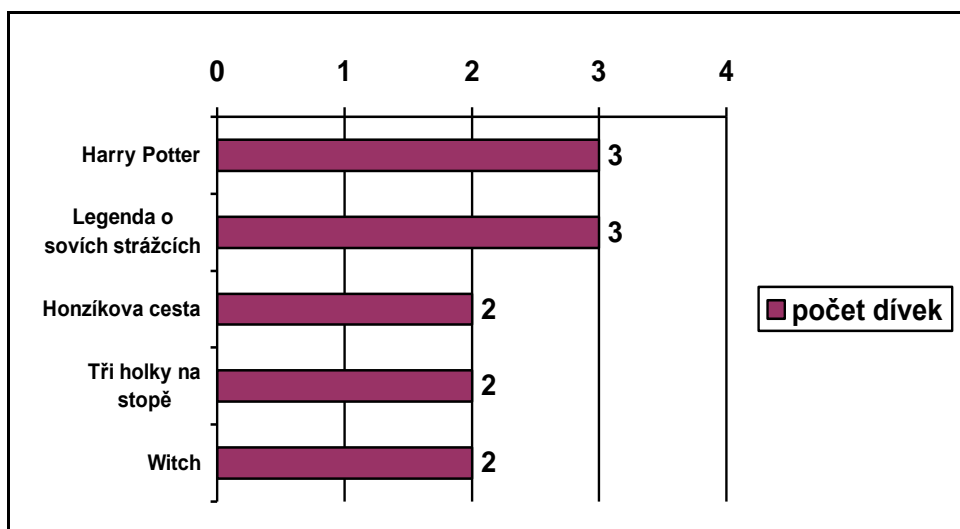
NÁZEV KNIHY	Počet chlapců v %	Počet dívek v %
Deník malého poseroutky	16,67	0
Harry Potter	10,42	5,08
Klub záhad	8,33	0
Legenda o sovích strážcích	0	5,08
Letopisy Narnie	6,25	0
Honzíkova cesta	0	3,39
Tři holky na stopě	0	3,39
Witch	0	3,39
Dračí meč	4,17	0
Klub tygrů	4,17	0

Pokud porovnáme graf 6 s grafem 7, je jasné, že u chlapců se objevovaly častěji stejné názvy knih než u dívek. Nejčastější odpovědí u chlapců byla kniha „Deník malého poseroutky“. U dívek se opakovaly názvy: „Legenda o sovích strážcích“ a kniha „Harry Potter“, která byla také druhou nejčastěji jmenovanou knihou u chlapců.

Graf 6: Chlapci: Oblíbená kniha

Graf 7: Dívky: Oblíbená kniha

Otázka desátá: a) Máš nějakého oblíbeného spisovatele? (b) pokud ano, tak jakého?)

Tato otázka byla opět rozdělena na dvě části. V první otázce žáci odpovídali pouze „ano“ a „ne“, ve druhé měli konkrétně jmenovat o jakého autora či autorku jde.

Oproti předchozí otázce zde častěji zazněla na otázku a) odpověď „ne“, jak můžeme vidět v tabulce 12, volilo ji 55,2% dětí. Cílem bylo opět zjistit gros dětské literatury v dnešní četbě dětí, konkrétně oblíbeného spisovatele.

Tabulka 12: Máš nějakého oblíbeného spisovatele/spisovatelku?

ODPOVĚĎ	Počet dětí v %
ANO	44,8
NE	55,2

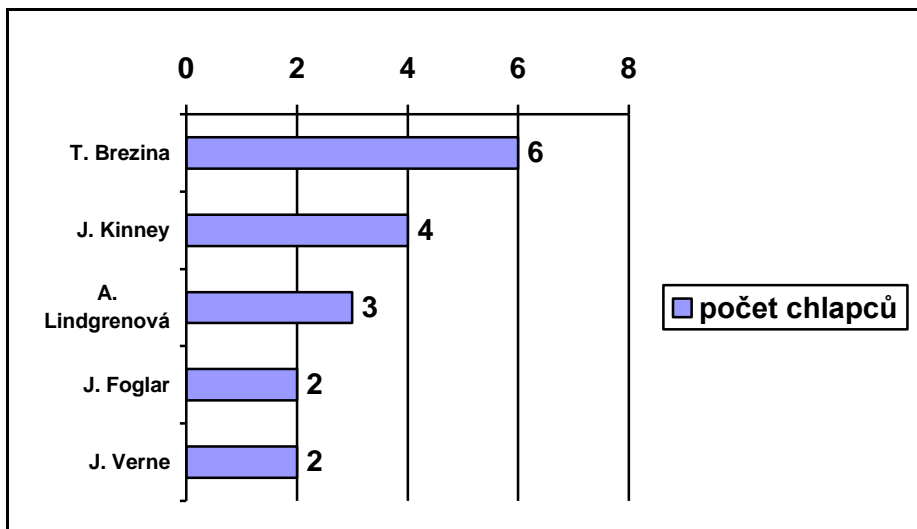
Z výsledku nelze stanovit jasného „vítěze“. Čtenářské zájmy jsou individuální a každému se líbí něco jiného. V některých případech bylo patrné, že žáci napsali první jméno, na které si zrovna vzpomněli, jasným příkladem může být odpověď jednoho dotazovaného, který jmenoval „Zdeňka Milera“, kdy se jedná o ilustrátora a ne spisovatele.

V tabulce 13 předkládám jména, která se opakovala v dotaznících minimálně dvakrát. Opět je tabulka rozdělena na chlapce a dívky a procentuálně je uvedený počet dívek či chlapců z těch, jež u otázky a) odpověděli „ano“ a poté konkrétně jmenovali svého oblíbeného spisovatele, tedy z počtu 33 dívek a 23 chlapců. Z neuvedených autorů zazněla i další jména, například „Vojtěch Steklač“, „Ondřej Sekora“, „Rick Riordan“, „Dan Brown“, „Eva Bernardinová“, „Eduard Štorch“, „Karel Čapek“, „Bohumil Říha“ a další.

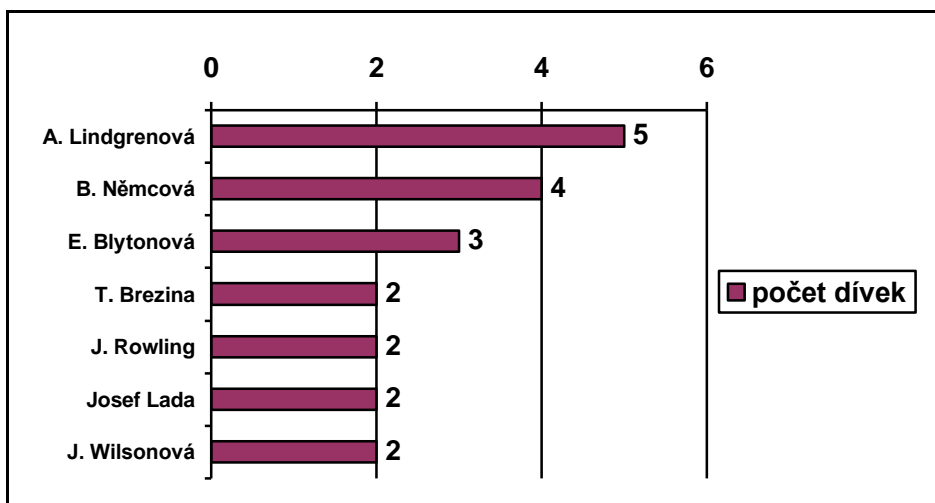
Tabulka 13: Pokud máš oblíbeného spisovatele/spisovatelku, tak jakého/jakou?

Jméno spisovatele/spisovatelky	Chlapci v %	Dívky v %
Thomas Brezina	26,09	6,06
Jeff Kinney	17,39	0
Astrid Lindgrenová	13,04	15,15
Božena Němcová	0	12,12
Enid Blytonová	0	9,09
Joanne Rowlingová	4,35	6,06
Jacqueline Wilsonová	0	6,06
Josef Lada	4,35	6,06
Jules Verne	8,7	0
Jaroslav Foglar	8,7	0

Graf 8: Chlapci: oblíbený spisovatel/oblíbená spisovatelka

Graf 9: Dívky: oblíbený spisovatel/oblíbená spisovatelka

Pokud srovnáme graf 8 s grafem 9 je jasné, že u chlapců se vyskytovala užší škála stejných autorů. Jména, která se vyskytovala jak u chlapců, tak u dívek byla: „A. Lindgrenová“ a „T. Brezina“. A. Lindgrenová je nejoblíbenější spisovatelkou dívek (graf 9), Thomas Brezina je nejoblíbenější autor chlapců (graf 8), tohoto spisovatele napsala více než $\frac{1}{4}$ čtenářů mužského pohlaví.

Chlapci volili jiné autory než dívky. Vyhraňují se zde genderové rozdíly. J. Foglara a J. Verneho jmenovali pouze chlapci. E. Blytonovou zase zmiňovaly dívky.

V obou grafech si můžeme také všimnout, že děti mnohem častěji volily světové autory oproti českým.

Otázka jedenáctá: a) Máš nějaký oblíbený časopis? (b) pokud ano, tak jaký?)

Tato otázka byla polouzavřená, v případě, že žáci volili odpověď „ano“ u první části otázky, v otázce b) museli jmenovat konkrétně jejich oblíbený časopis. Z tabulky 14 vyplývá, že oproti dívkám (59,72%) má svůj oblíbený časopis více chlapců (73,58%). Celkově větší oblibu časopisů u chlapců oproti dívkám můžeme sledovat také u otázky čtvrté (Co nejraději čteš?). Celkově tedy 65,6% dětí odpovědělo, že má svůj oblíbený časopis, tedy 2/3 z celkového počtu dětí. Více než 1/3 dětí svůj oblíbený časopis nemá.

Tabulka 14: Máš nějaký oblíbený časopis?

Odpověď	Počet dětí v %	Chlapci v %	Dívky v %
ANO	65,6	73,58	59,72
NE	34,4	26,42	40,28

Celkově 39 chlapců a 43 dívek má svůj oblíbený časopis, tito žáci nejčastěji jmenovali časopisy uvedené v tabulce 15. Pokud nějaký časopis zazněl pouze jednou, je zahrnut v možnosti „jiné“. Procentuálně je uvedeno, kolik chlapců z 39, dívek z 43 a z 82 dětí napsalo jmenovaný časopis.

Tabulka 15: Pokud máš oblíbený časopis, tak jaký?

Název časopisu	Počet dětí v %	Chlapci v %	Dívky v %
ABC	23,17	46,16	2,33
Mateřídouška	21,95	23,08	20,93
Čtyřlístek	17,07	7,69	25,59
Bravo	7,32	0	13,95
Junior 21. století	4,88	2,56	6,98
Witch	4,88	0	9,3
Kačer Donald	3,66	7,69	0
Asterix a Obelix	2,44	5,13	0
Bravo girl	2,44	0	4,65
jiné	12,19	7,69	16,27

U chlapců jednoznačně vyhrál časopis ABC (graf 10), který považuje jako svůj oblíbený 46,16% chlapců (z počtu chlapců, kteří mají svůj oblíbený časopis) – viz tabulka 15. U dívek tento časopis jmenovalo pouze 2,33% dívek. Můžeme zde tedy sledovat genderové rozdíly mezi chlapci a dívkami.

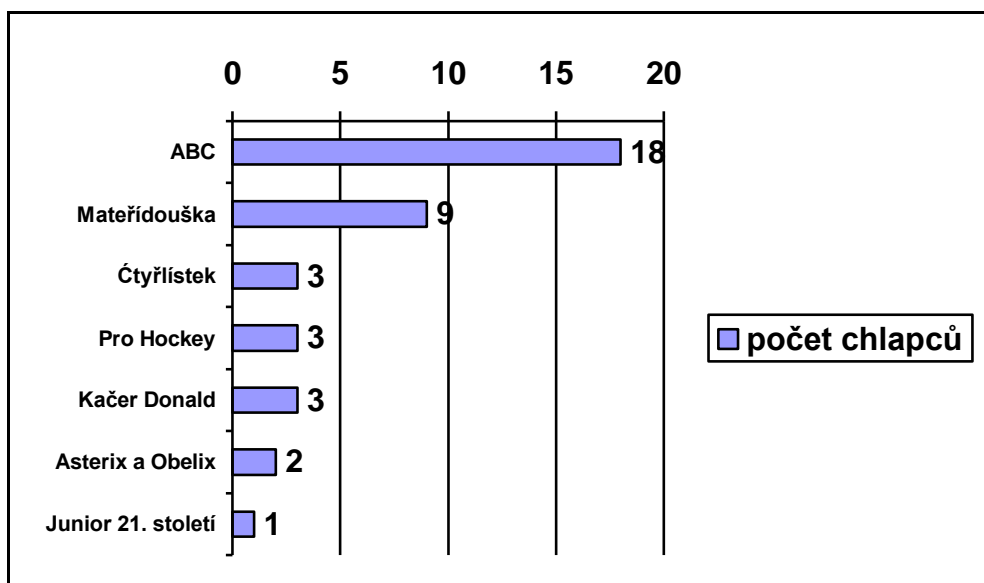
Častou odpovědí byl také časopis „Mateřídouška“, volilo ho téměř stejné procento chlapců i dívek. Celkově 21,95% dětí, tedy každý pátý žák z těch, kteří odsouhlasili, že mají oblíbený časopis.

Čtyřlístek psaly u této otázky spíše dívky (25,59%) a to každá čtvrtá dívka z těch, co zakroužkovaly, že mají svůj oblíbený časopis. Stal se tedy nejoblíbenějším časopisem dotazovaných dívek (graf 11). Dívky ze 4. – 5. tříd zmiňovaly také časopis Bravo (13,92%) či Bravo Girl (2,44%), tuto odpověď bych spíše předpokládala až na druhém stupni ZŠ. Když jsem se dívek ptala, co v Bravu čtou nejraději, tak odpověděly, že mají rády rubriku „strašidelné příběhy“ a „trapasy“.

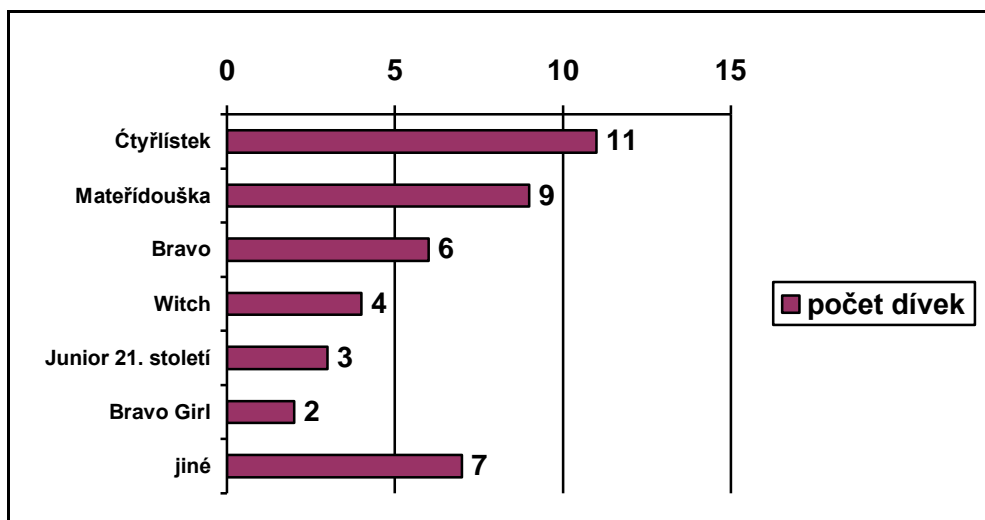
U chlapců se také v pár případech vyskytoval časopis „Pro Hockey“, bylo to pravděpodobně způsobeno tím, že byl výzkum prováděn i ve sportovní třídě zaměřené na lední hokej.

Jiné názvy (neuvedené v tabulce 15) zmiňovala pouze děvčata, zazněly názvy „Lidé a země“, „Hannah Montana“, „Koně a hříbata“, „Plemena psů“, „Pony magazín“, „Živá historie“ a „Sissy“.

Graf 10: Chlapci: oblíbený časopis

Graf 11: Dívky: oblíbený časopis

Otázka dvanáctá: Čteš rád-a básničky? (Pokud ne, tak uveď důvod)

Tabulka 16: Čteš rád-a básničky?

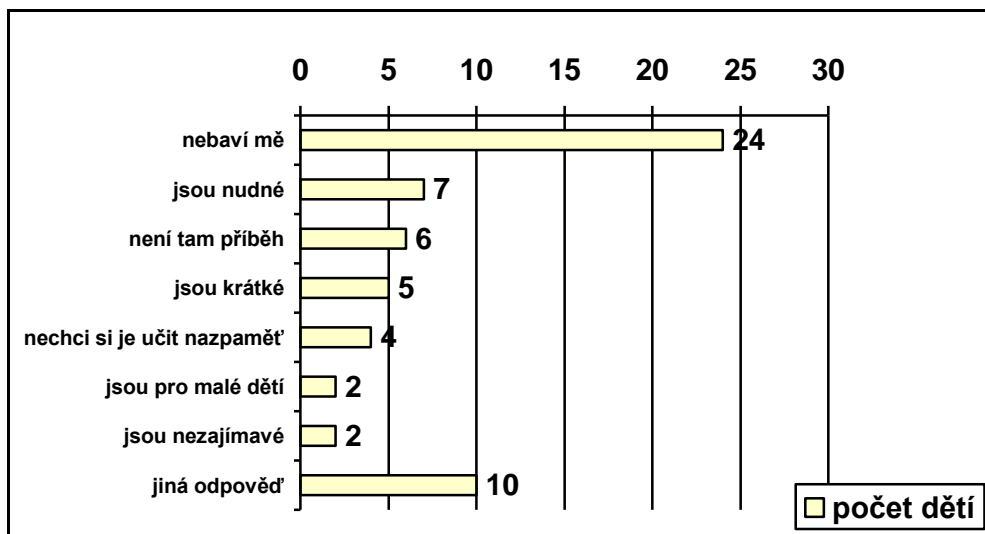
ODPOVĚĎ	Počet dětí v %	Počet chlapců v %	Počet dívek v %
ANO	53,6	47,17	58,33
NE	46,4	52,83	41,67

U této otázky si dotazovaní žáci mohli vybrat z možnosti ano-ne. Jestliže odpověděli „ne“, měli za úkol svoji odpověď zdůvodnit. Cílem otázky bylo zjistit, jak je dětská poezie dnešními dětmi přijímána. V celkovém hodnocení děti spíše volily možnost „ano“ (53,6 %). U odpovědí nastaly rozdíly mezi chlapci a dívkami, jak vidíme v tabulce 16, chlapci procentuálně označili víckrát možnost „ne“ (52,83%) než dívky (41,67%). Podle výsledků každý druhý chlapec nerad čte básničky.

Celkově tedy 28 z 53 chlapců a 30 dívek ze 72 zvolilo možnost „ne“. Nejčastěji odpověď „ne“ žáci zdůvodňovali takto: „nebaví mě“, „jsou nudné“ či „není tam příběh“ (zdůvodnění jsou uvedena v grafu 12). V možnosti „jiné“ jsou zahrnuty odpovědi, které byly jmenovány v dotaznících pouze jednou, například „jsou nesmyslné“, „někdy se nerýmují“, „nelíbí se mi“, „nevím“, nebo důvod chyběl.

Myslím, že hlavní příčinou, proč děti čtou nerady poezii, je, že se ji nenaucily správně číst a chápat, proto k ní nemají takový pozitivní vztah jak k próze.

Graf 12: Důvody, proč děti nerady čtou básničky.

6.3 Rozhovor s učitelkou

Dotazníkové šetření bylo převážně děláno v hodinách čtení na ZŠ Seifertova v Jihlavě, proto jsem se rozhodla také udělat rozhovor s paní učitelkou Mgr. Janou Líbalovou, která má na starosti prodej knih z prospektů nakladatelství Fragment, Albatros a Mladá fronta. Má tedy přehled, jaké knihy na této škole děti z 1. stupně objednávají, jestli mají o nákup knih zájem, případně které knižní tituly nejčastěji kupují. Paní učitelka má tento prodej na starosti již pátým rokem. Z nakladatelství Fragment chodí prospekty 3-4 krát ročně, z Albatrosu 3 krát ročně a z Mladé fronty 2 krát ročně.

Kolik knih si děti tak průměrně objednají z jednoho prospektu?

„To je různé, většinou z jednoho prospektu se objedná 20-100 kusů knih, na prvním stupni máme letos zhruba tak 380 žáků.“

Čekají na žáky nějakého výhody, když si knihu objednají takhle ve škole? (ve srovnání s nákupem v knihkupectví) – např. různé slevy apod.?

„Ano, čekají. Cena knihy je nižší než v obchodě. Při objednávce z nakladatelství Albatros dítě dostává dárek – samolepky, ozdobné tužky, dětské tetování, pexeso, kvarteto apod.“

Mají děti o nákup knih velký zájem? Sledujete zájem spíše větší nebo menší než tomu bylo například, když jste s prodejem knih začínala?

„Z mého pohledu ano, dokonce je i skupinka dětí, která si objednává pravidelně. Zájem o knihy je závislý na nabídce nakladatelů. V 1. a v 2. třídách rodiče objednávají i klasickou dětskou literaturu – Erbenovy pohádky, Babičku apod. Děti ve 3. - 5. ročníku si už knihy většinou vybírají samy (rodiče musí samozřejmě souhlasit kvůli finančním možnostem).“

O jaké knihy mají žáci největší zájem? O jaké naopak méně?

„V dnešní době jasně vede komiksová literatura (např. Šmoulové, Tintinova dobrodružství) a sci-fi literatura. U těch mladších dětí (1. – 2. třída) vyhrávají knihy se samolepkami. Všeobecně stále přetrvává zájem o různé encyklopedie a vždy je zájem o různé výukové sbírky do českého jazyka a matematiky.“

(Podle paní učitelky dnešní gros dětské literatury tvoří komiks (nelze srovnávat s výsledky šetření, časopisy se sice umístili na předních místech v oblíbenosti jednotlivých žánrů, ale pojem komiks u žádného žáka nezazněl), sci-fi literatura (výsledky dotazníkové šetření neprokázaly oblíbenost tohoto žánru) a encyklopedie (v dotazníkovém šetření nebyla umělecko-naučná próza nejoblíbenějším žánrem)).

Jaký máte názor na dnešní četbu dětí podle toho, co pozorujete přímo ve výuce? (Čtou žáci v dnešní době nebo mají spíše jiné zájmy? Baví je číst? Čtou rádi nebo naopak neradi?)

„Dle mého názoru (podle mé současné a předešlé třídy) děti čtou, každý má už své oblíbené autory i druh literatury, pomáhají tomu určitě i velmi pěkné besedy v Městské knihovně v Jihlavě nebo např. i podzimní čtení v knihovně (herci Horáckého divadla čtou dětem a besedují s nimi).“

Proč myslíte, že některé dnešní děti už tolik nečtou? V čem spočívají hlavní problémy?

„Myslím, že hlavními problémy jsou, že mají děti problémy se čtením (nejde jim). Dalším problémem je výchova v rodině, dále nezralost či slabší intelektové nadání.“

Snažíte se v hodinách čtení děti nějak motivovat k četbě? Pokud ano, tak jak?

„Ano, snažím se a to pomocí příprav na hodiny čtení, ukázek v čítance a ústními referáty o přečtených knihách. Ve 4. – 5. třídě už mají žáci do svého čtenářského deníku psát, proč se jim kniha líbila či nelíbila. Nevyžadují po žácích obsah celých knih, ale u slabších žáků mi stačí povyprávět nebo napsat obsah jedné nebo více kapitol z knížky. Knížky využívám i v jiných hodinách (např. ve vlastivědě – M. Drijverová: Čeští panovníci byli taky jenom lidi, v přírodovědě: encyklopedie zvířat, rostlin apod.). Využívám také různé literární soutěže a snažím se do nich šikovné žáky zapojit. U mimočítankové četby se děti seznamují s autorem knihy, vyhledávají různé informace v textu, dále děláme dramatizaci textu či se snažíme využít získané znalosti z četby v ostatních vyučovacích hodinách.“

Co přispívá ještě k zájmu dětí o literaturu a knihy vůbec?

„Ve škole máme žákovskou knihovnu v informačním centru školy. Děti si zde vyhledávají informace do hodin vlastivědy a přírodovědy, i když poslední dva roky už k vyhledávání informací využívají spíše internet. Jednou za čas děláme výstavbu knih s určitým zaměřením – např. pověsti, pohádky, sci-fi literaturu. Děti donesou knihy, které mají doma ve své knihovně, a pak si o nich povídáme.“

6.4 Rozhovor s knihovnicí

Při účasti na besedě v Městské knihovně v Jihlavě jsem se rozhodla také udělat rozhovor s knihovnicí Jaroslavou Mátlovou, která pracuje v dětském oddělení této knihovny již 11 let. Zajímal mě její názor na dnešní četbu dětí.

Chodí k vám do knihovny hodně dětí? Sledujete spíše větší nebo menší zájem o knihovnu než v předešlých letech?

„Sleduji spíše menší zájem, ale také je na druhou stranu méně dětí. Myslím, že to také způsobuje vliv počítačů.“

Mohla byste jmenovat nějakou knihu, spisovatele či žánr, o který mají dnešní děti největší zájem nebo je to různé? (hlavně ve věkové kategorii 4. – 5. třídy).

„V této věkové kategorii jsou zájmy různé, vždy je větší zájem o filmové příběhy a knížky s přílohou – brýle, lupa apod.“

(Podle zmíněné knihovnice jsou oblíbené filmové příběhy a knížky s přílohou. V dotazníkovém šetření filmové příběhy byly několikrát jmenovány, i když ne takhle přímo. Padly zde názvy jako: *Tintinova dobrudržství*, *Legenda o sovích strážcích*, *Harry Potter* a další. Lze tedy soudit, že se názor knihovnice v tomto případě shoduje s výsledky dotazníkového šetření).

Které knihy si naopak děti už tolik nepůjčují?

„*Klasické pohádky od Erbena, Němcové a také textově obsáhlejší knihy.*“

(V dotazníkovém šetření byla Němcová jmenována jako oblíbená spisovatelka pouze u čtyř dívek, nelze tedy srovnávat výsledky dotazníkového šetření s názorem knihovnicí.)

Proč myslíte, že dnešní děti už tolik nečtou? Co to způsobuje?

„*Mají větší možnost jiné zábavy, např. je zde více dětských programů v televizi, DVD – pohádky, počítače apod. Děti mají celkově větší zájem o lehčí četbu, čtou méně náročné knihy, co dříve četl například čtvrták, dnes čte dítě z 6. třídy apod.*“

Snaží se Vaše knihovna motivovat nějak děti k četbě? Pokud ano, tak jak?

„*Snažíme se motivovat vhodným výběrem knih, různými tematickými výstavkami. Nabízíme a představujeme nové knížky na informačních besedách pro děti a vystavujeme zajímavé knihy.*“

Jaké akce knihovna pořádá? Jakými zařízeními disponuje? Co dětským čtenářům nabízí?

„*Knihovna pořádá informativní besedy pro jednotlivé ročníky, besedy se spisovateli a tematické besedy (ilustrátoři, sport, pohádkáři apod.). Půjčujeme také tematické kufříky, kde jsou knihy a hry (lidské tělo, Dinosauři, Rytíři...). Většinou co ukážeme dětem, to pak chtějí, samy to v regále neobjeví, po každé naší akci sledujeme přímou odezvu od dětí.*“

6.5 Pozorování: beseda provázená knihovnicemi

Průběh besedy

Dne 23. 3. 2012 jsem se zúčastnila od 10:00 besedy pořádanou Městskou knihovnou v Jihlavě. Besedu navštívila 4. třída ZŠ Seifertova Jihlava. V této třídě jsem vykonávala také část svého dotazníkové šetření a děti jsem znala ze své souvislé pedagogické praxe. Besedu si vyslechlo 26 žáků. Beseda byla vedena knihovnicí Jaroslavou Mátlovou.

V úvodní části došlo k seznámení žáků s knihovnou, jak se mohou do knihovny přihlásit, jaká oddělení mohou se svojí průkazkou navštívit, na jak dlouho se knihy půjčují apod.

V další části došlo k vysvětlení řazení knih, aby děti zjistily, kde najít knihy, které je zajímají nebo jsou pro ně určené. Knihovnice nezapomněla zmínit ani časopisy a ukázat dětem, jak mohou pracovat s online katalogem na internetu. Během odpoledne knihovnu navštíví průměrně 150-200 dětí.

Poté už procházela knihovnice s dětmi jednotlivá oddělení, kde jim i představovala různé knihy. Například v oddělení žluté barvy (určeno dětem kolem 9 let) doporučovala knihy: *Trosečníci* (Ivona Březinová), *Puntičkáři* (Miloš Kratochvíl), *Přežit* (Jacqueline Wilsonová), *Legenda Pistolníci Murphyho* (Eoin Colfer), *Nejhorší den v životě třetáka Filipa L.* (Petra Braunová), *Kouzelné křeslo* (Enid Blytonová), *Případ nepolapitelného sprejera* (Vojtěch Steklač) atd.

Z dalších knih padly názvy těchto knih od Blytonové: *Správná pětka*, *Řada záhad*, *Tajemství*, *Dobrodružství u tajemné hory*; od Thomase Breziny: *Klub záhad*, *Dračí meč*, *Pirátská parta*, *Ségry na zabití*; od Petry Braunové *Ztraceni v čase* a další. Žáci v některých případech zvedali ruce, protože se chtěli podělit o své zážitky z četby zrovna jmenované knihy. Paní knihovnice prokládala výklad i otázkami, kdy se například dětí ptala, co je fantasy literatura apod.

Zaujal mě název *game book*, knihu, kde si příběh tvoříme sami. Vždy se v dané situaci můžeme rozhodnout, jak bychom reagovali a podle toho pokračuje příběh dál.

Paní knihovnice také zmínila dílo *Deník malého poseroutky*, kde dodává, že je tato kniha velice oblíbená, protože je stále půjčená. (Tuto knihu jmenovali častokrát i

žáci v dotazníkovém šetření a paní učitelka dodává k mému výzkumu, že je o ni veliký zájem i ve škole, když ji žáci najdou v prospektech jednotlivých nakladatelství.)

Celá beseda byla zakončena soutěží, která se konala ve studovně, která byla součástí dětského oddělení. Studovna byla vybavená počítači s internetem, koutkem na čtení, knihami a časopisy, které sloužily pouze k nahlédnutí. V soutěži žáci luštili pokračování příběhu z knihy *Veverka Bára* a její přátelé od Drijverové. Paní knihovnice nejdříve přečetla začátek příběhu a poté vysvětlila žákům, co bude jejich úkolem. Děti pracovaly ve skupinkách. Jejich první úkol byl vyhledávat určitý text z knih, které jim paní knihovnice rozdala. Poté žáci museli poznávat rostliny a živočichy z obrázků. Než došlo k vyhodnocení soutěže, žáci si mohli prohlížet knížky v knihovně.

Vlastní postřehy a hodnocení besedy

Celkově mám z besedy výborný dojem. Paní knihovnice opravdu zmínila spoustu různých knih, aby si každý žák mohl najít tu, která by ho zaujala. Pozitivně hodnotím, že žáci neseděli po celou dobu na jednom místě, a že celá beseda nebyla vedena pouze monotónním monologem. Žáci se postupně pohybovali po celé knihovně a v mnoha případech jim byly kladeny otázky. Velice mě i zaujalo, že do knihovny chodí maminky už s půlročními dětmi.

Soudím, že hlavním cílem této besedy je získat další návštěvníky knihovny, a také motivovat děti k četbě (žáci hned po skončení soutěže, měli zájem o vypůjčení knih, o kterých paní knihovnice během besedy vyprávěla).

V mnoha případech i děti reagovaly na jednotlivé knihy. Bylo vidět, že knihy znají. Z toho lze usoudit, že děti v dnešní moderní době stále knihy čtou.

Knihovnice častokrát vyzdvihovala knihy, které jsem znala z výsledků dotazníkového šetření, bylo tedy vidět, že se snažila vybrat opravdu ty nejoblíbenější, které mají děti nejraději, a které jsou nejvíce půjčovány.

Jediným negativem bylo, že ze začátku někteří žáci nedávali pozor. Myslím, že to bylo způsobeno tím, že většina žáků knihovnu pravidelně navštěvuje, a proto jim počáteční výklad o tom, kde jaké knihy najdou, přišel nudný.

Návštěva takovéto besedy má určitě pro děti a jejich následující četbu význam, je tedy dobře, že besedy tohoto typu knihovna pořádá. Určitě je i poučná pro samotného učitele, může mu posloužit k určitým tipům, jaké knihy volit v mimočítankové četbě.

6.6 Pozorování: beseda pořádaná spisovatelkou Petrou Braunovou

Průběh besedy

Dne 14. 11. 2011 jsem se zúčastnila besedy pořádanou Husovou knihovnou v Polné. Beseda byla vedena spisovatelkou Petrou Braunovou a odehrávala se v zasedací místnosti ZŠ Polná. Na besedě se postupně vystřídaly tři třídy. Zaměřila jsem se na besedu s 5. ročníkem, která odpovídala věkovému rozmezí mého průzkumu.

Petra Braunová nebývala spisovatelkou odjakživa, stala se jí až později. Píše převážně knihy pro děti, ale vydala už díla i pro dospělé. Její první knihou pro děti byla kniha *Rošťák Oliver*, která vznikla ze zápisků, které byly určeny jejímu tehdy malému synovi. Do této doby vydala 17 knih pro děti a 4 pro dospělé.

V úvodní části se spisovatelka představila a seznámila žáky se svými internetovými stránkami.

Poté postupně přešla k tématu „Jak se píše kniha“, kdy se snažila žáky zapojit do besedy pomocí otázek. Ptala se např. „Píšete rádi slohy? Co je nejdůležitější na knize? Kdo kreslí obrázky? Co vás nejvíce zaujme na knize?“ apod. Postupně vysvětlila všechny potřebné kroky k vydání knihy (rukopis, ilustrátor, nakladatel, grafik, korektura, technický redaktor, obchodní sdělení). Pojmy, které žáci neznali, vysvětlila. Nezapomněla zmínit např. tiráž apod.

Celé toto téma neobsahoval jen samotný postup k vydání knihy, ale i samotné spisovatelčiny zážitky. Sama vyprávěla, jak vydala svoji první knihu či dala i určité tipy, jak knihu napsat.

Po tomto tématu následovalo představení spisovatelčiny knih. Petra Braunová uvedla posluchače do samotného děje krátkým úvodem, pak ukázkově přečetla úryvek z vybraného díla. Nikdy neprozradila, jak kniha skončí, aby žáky motivovala k následnému přečtení knihy. Představila tato díla: *Ztraceni v čase*, *Rošťák Oliver*, *Ema a kouzelná kniha*, *Nejhorší den v životě třetíáka Filipa L.*, *Jak se Vojta ztratil*, *Borůvkové léto s Terezou*, *Terezománie a Česká služka aneb Byla jsem au-pair*. Také zmínila, jak si děti případně knihovna mohou její knihy koupit.

Celá beseda byla zakončená otázkami, kdy se žáci mohli zeptat na cokoliv.

Vlastní postřehy a hodnocení besedy

Jako pozitivum této besedy jsem brala příjemné vystupování paní spisovatelky. Bylo vidět, že je na povídání s dětmi zvyklá. Poslouchala se moc hezky. Všechny besedy měly podobný obsah, ale přece jen probíhaly pokaždé trochu jinak. Například používala jiné otázky.

Žáci si rozšířili přehled o této spisovatelce, dozvěděli se i něco nového (jak vznikne kniha, že nejde o to ji jen napsat apod.). Spisovatelka i mnohdy vyvrátila mylné představy o vydání knih, například takové, že samotný spisovatel nerozhoduje o ilustrátorovi knihy, nýbrž samotné nakladatelství. Cílem pozorování této besedy bylo zjistit, zda beseda motivuje děti k četbě. I když u této besedy spíše šlo o propagaci vlastních knih, motivace k četbě zde určitě proběhla. I samotné knihovnice z Husovy knihovny v Polné potvrdily, že po besedách tohoto typu je pak veliký zájem o knihy od spisovatele, který danou besedou provázel.

Kladně hodnotím i spolupráci paní spisovatelky s dětmi. Sama vybízela děti, že jí klidně mohou napsat a i uváděla příklady, co ji třeba malí čtenáři píší.

Spisovatelka nepředkládala dětem pouze hotové informace, ale pokládala dětem otázky tak, aby je to nutilo k přemýšlení. Příklad otázek: „Jak si představujete den spisovatele? Rozdíl mezi knihami a koukáním do počítače? O čem by měla být kniha, aby vás zaujala?“ Myslím, že odpovědi na tyto otázky sloužily autorce k zpětné vazbě, spisovatelka si udělala představu o tom, co dnešní děti zajímá a jaký mají všeobecný přehled.

Na otázku, koho nebaví číst, zvedlo ruku 5 dětí z 20. Jednalo se o 5 chlapců, kteří tvrdili, že na to nemají čas, a že by bylo fajn, kdyby se knihy daly převést do televize. Opět tedy vidíme, že zjištění zmíněné v teoretické části – dívky čtou raději a častěji než chlapci, platí. Ačkoliv zde byl stejný podíl dívek a chlapců, žádná dívka se nepřihlásila, že by ji číst nebavilo.

6.7 Celkové srovnání dvou besed

Pokud srovnáme obě besedy, mají společné to, že se snaží motivovat děti k četbě. Dalším společným bodem je, že rozšiřují všeobecný přehled žáků, jak už o spisovatelích, knihách (beseda knihovnic) či o konkrétním tématu (beseda Petry Braunové: jak vznikne kniha).

Rozdílů shledávám v tom, že beseda vedená knihovnicemi se snaží získat další návštěvníky knihovny. Podává přehled o knihovně, aby se v ní děti správně orientovaly.

Také informuje všeobecně o různých knihách, nezaměřuje se na jednoho konkrétního spisovatele či knihu. Propaguje tituly, které ji připadají nejzajímavější či nejoblíbenější.

Beseda vedená samotnou spisovatelkou či spisovatelem motivuje děti hlavně k četbě svých vlastních děl. Pozitivem je, že děti mají možnost vidět spisovatele přímo na živo a mohou se ho na cokoliv zeptat. Nejde tedy o abstraktní povídání. A kdo jiný může lépe informovat o své knize než její vlastní autor.

Celkově mi připadala živější beseda se spisovatelkou Petrou Braunovou. Přišlo mi, že děti byly více zapojené do diskuze, a že musely více přemýšlet o daných otázkách.

6.8 Interpretace výsledků z průzkumu

Průzkum byl zaměřen na čtenářskou kulturu dnešních dětí ve věku 4. – 5. třídy základní školy. Probíhal převážně v Jihlavě na ZŠ Seifertova a v Městské knihovně, dále v Polné v Husově knihovně a na ZŠ Polná.

Před začátkem výzkumu byly stanoven hlavní cíl: zjistit čtenářskou kulturu dětí 4. – 5. tříd (jak často dnešní děti čtou, zda navštěvují knihovnu, jaký žánr dětské literatury nejčastěji volí, který naopak nemají rády, kým jsou ve výběru nejvíce ovlivňovány, podle čeho vybírají knihy, jak je baví číst poezie, jaký je jejich oblíbený časopis, kniha či autor) a tím získat základní přehled o tom, jakou pozici má četba v dětském životě.

Dílní cíle byly:

- zjistit, co v dnešní době tvoří gros dětské literatury (oblíbení autoři, oblíbené knihy, apod.),
- zjistit, zda panují genderové rozdíly v čtenářské kultuře dětí mladšího školního věku,
- zjistit názor na dnešní četbu dětí přímo od dospělých, kteří pracují denně s dětmi,
- zjistit, jak se podílí škola a knihovna na motivaci dětí k četbě,
- zjistit, jak probíhá beseda pro děti vedená spisovatelkou Petrou Braunovou a na druhou stranu beseda vedená přímo pracovníky v knihovně.

Z daných cílů se podařilo zjistit, že dnešní děti čtou většinou docela často, protože je to baví nebo čtou jen občas, když je něco zaujme. Žádný žák neodpověděl, že by nečetl vůbec, stejně jako žádný žák nenapsal, že by za měsíc nepřečetl žádnou knihu,

nejčastější odpovědí bylo, že žáci přečtou maximálně dvě knihy za měsíc. Lze říci, že jde tedy o průměrné čtenáře. Paní učitelka (patrně z rozhovoru) nepocítila nezájem o knihy, ani u besedy vedenou knihovnicí děti nereagovaly tak, jako kdyby knihy nečetly (spoustu jmenovaných knih znaly). Z toho lze usoudit, že knihy mají ve světě dětí stále své místo a děti stále ve svém volném čase čtou.

Odpovědi týkající se knihovny poukazují na to, že převážná většina dotazovaných (76%) knihovnu navštěvuje. Mnohem více ji navštěvují dívky oproti chlapcům (81,94%). Genderové rozdíly, že dívky čtou raději a častěji než chlapci, byly dokázány také v těchto případech: více děvčat než chlapců čte „docela často, protože je to baví“ (polovina dotazovaných dívek). Dokonce i u besedy s Petrou Braunovou byly tyto rozdíly patrné. Na otázku: „Koho nebaví číst?“ se přihlásili jen chlapci.

Vzhledem k genderovým rozdílům, celkově raději čtou časopisy chlapci (41,51%) než dívky (30,56%). Dívky zase raději čtou pohádky (23,6%), chlapci je čtou naopak neradi (32,08%). Dívky celkově nemají rády horory, příběhy s tématem zabíjení a technikou. Ve jmenování dětských časopisů u dívek vyhrál časopis Čtyřlístek, chlapci nejčastěji volili časopis ABC. Genderové rozdíly se projevily i v konkrétním jmenování knih, kdy obě pohlaví zmiňovala odlišné typy knih a také v případě poezie, z výsledků vyplývá, že poezii čtou raději dívky než chlapci.

Knihovnu navštěvuje více žáků ze 4. tříd než z 5. tříd. Z toho bychom mohli vyvozovat, že motivace dětí k četbě postupně vzhledem k věku klesá. Děti navštěvují knihovnu nejčastěji jen výjimečně nebo docela často.

Na otázku: „Od koho ses poprvé dozvěděl-a, že máš možnost chodit do knihovny?“ děti nejčastěji kroužkovaly možnost od někoho z rodiny (50,4%). Z toho lze vyvodit závěr, že v raném dětství jsou děti nejvíce ovlivňovány rodinou.

Gros dětské literatury se nám podařilo vypátrat jen v rámci žánrů dětské literatury, kdy se jasným vítězem stala dobrodružná próza (48,8% dětí ji volilo jako nejoblíbenější). Ve jmenování konkrétních spisovatelů a knih se nedal stanovit jasný favorit, jen v málo případech se názvy autorů či knih opakovaly. U rozhovoru s knihovnicí či učitelkou se název favorita neshodoval s výsledkem dotazníkového šetření. Knihovnice zmínila filmové příběhy a knihy s přílohou, učitelka jmenovala komiksy, encyklopedie a sci-fi.

Besedy nás utvrdili v tom, že se knihovna podílí na motivaci dětských čtenářů (po besedách byl patrný větší zájem o zmiňované knihy). Pomocí rozhovorů jsme

získali názor na dnešní četbu dětí a jak se škola (učitelé) či knihovna podílí na motivaci dětí k četbě.

Pokud srovnáme názory dvou dospělých (knihovnice a učitelky) s výsledkem dotazníkového šetření, můžeme vidět určité rozdíly. Knihovnice sleduje menší zájem o knihovnu, mohlo by to znamenat, že dnešní děti už tolik knihy nečtou. Učitelka však nepocituje, že by žáci měli menší zájem o knihy. Z našeho výzkumu bych se spíše přikláněla k názoru, že dnešní děti knihy stále čtou.

Z výsledku šetření se stala vítězem dobrodružná literatura, tento žánr nejmenovala ani knihovnice, ani učitelka. Jisté shody padly ve filmových příbězích, které zmínila paní knihovnice. Žáci v dotaznících uváděli jak knihy, které byly převedeny do televizního zpracování (Harry Potter, Letopisy Narnie a další), tak knihy, které byly z televizní podoby převedeny do knihy (Star Wars, Legenda o sověch strážcích a další). Knihovnice i učitelka zmínily knihy s přílohami (v dotaznících tento typ knihy žádný žák nezmínil). Paní učitelka jako favorita dětské literatury označuje komiks (časopisy byly na předních příčkách dotazníkového šetření, ale pojem komiks nikdo nepoužil, nelze tedy posoudit).

Důvody, proč děti v dnešní době už tolik nečtou, nebyly u dětí zkoumány, proto nelze srovnávat výsledek dotazníkového šetření s názorem dospělých. Podle knihovnice se už nepůjčují textově obsáhlejší knihy, jmenovala i konkrétně spisovatele K. J. Erbena a B. Němcovou (pouze 4 dívky zvolily B. Němcovou jako svoji nejoblíbenější spisovatelku, lze tedy těžko soudit, zda se názor knihovnice vylučuje s výsledkem dotazníkového šetření).

Tato srovnání se vážou konkrétně k této diplomové práci, nelze je brát jako všeobecně platná. Každé dítě je jiné a záleží, jaká skupina zkoumaných dětí se zrovna sejde. Může v ní být více vášnivých čtenářů, ale může jít i o skupinu, kde budou převažovat nečtenáři. Stejně tak názory dospělých se mohou lišit, každý učitel i pracovník v knihovně má jiné zkušenosti a je ovlivněn právě tou skupinou čtenářů, která ho obklopuje a tato skupina může být opět různá.

7. Závěr

Tato diplomová práce s názvem *Současný dětský čtenář mladšího školního věku* pojednává o čtenářské kultuře dnešních dětí. Zabývá se žánry dětské literatury, psychologii dětského čtenáře, sociálními činiteli, kteří mladého čtenáře ovlivňují, problematikou dnešního čtenářství a současnými trendy, které obsahují tipy, kde hledat hodnotné knihy pro malé čtenáře.

Hlavním cílem této práce bylo vytvořit si přehled o tom, co dnešní děti ve věku 4. – 5. třídy čtou. Dotazníkové šetření bylo převážně prováděno na ZŠ Seifertově ve 4. – 5. třídách. Dílčími cíli bylo zjistit, jestli žáci v tomto věku navštěvují knihovnu, kým jsou ve své četbě nejvíce ovlivňováni, který žánr je jejich nejoblíbenější, který naopak čtou neradi, jestli mezi dětmi panuje určitý favorit ve formě spisovatele, knihy či časopisu a jak se staví k poezii.

Pomocí zpracování výsledku tohoto šetření jsme došli k těmto závěrům:

Dívky čtou raději a častěji než chlapci. Více než $\frac{3}{4}$ dotazovaných dětí navštěvuje knihovnu. Nejoblíbenějším žánrem dětské literatury v tomto věku je dobrodružná próza. Chlapci čtou neradi pohádky, ke své četbě volí časopisy mnohem častěji než dívky, jejich nejoblíbenějším časopisem je časopis ABC. U dívek je to Čtyřlístek. V tomto věku se vyhraňují i genderové rozdíly, chlapci volí jiné typy knih či časopisů než dívky. Mezi dětmi nelze stanovit konkrétní oblíbenou knihu nebo konkrétního oblíbeného autora, každému se líbí něco jiného. Z názvů knih, které se opakovaly víckrát, můžeme jmenovat: *Deník malého poseroutky*, *Klub záhad*, *Harry Potter*, *Letopisy Narnie a Legenda o sovích strážcích*. V dotaznících se děti častokrát shodovaly v těchto jménech autorů a autorek: *Thomas Brezina*, *Jeff Kinney*, *Astrid Lindgrenová*, *Enid Blytonová* a *Božena Němcová*.

Většina žáků v tomto věku přečte maximálně dvě knihy za měsíc. Nelze tedy říci, že by dnešní děti už tolik knihy nečetly. Poezie je mezi žáky oblíbená tak napůl, většinou ji více neradi čtou chlapci. Děti volí knihy nejčastěji podle toho, co je zajímavá. O možnosti, že mohou navštěvovat knihovnu, se poprvé nejčastěji dozvídají od někoho z rodiny. Převážná většina žáků má svoji oblíbenou knihu, o něco méně žáků má svého oblíbeného spisovatele či spisovatelku. Děti většinou vybírají knihy od světových autorů než od českých a celkově volí častěji knihy od současných autorů než od těch z předešlých dob.

Z rozhovorů a z vlastního pozorování besed můžeme vyvodit tyto závěry:

Besedy pořádané knihovnou motivují děti k četbě knih, po besedách mají vždy větší zájem o knihy, které byly představovány. Podle knihovnice mají děti v oblibě knihy s přílohami a o knižní zpracování televizních filmů či pohádek. Podle učitelky mají dnešní děti největší zájem o komiksy. Učitelka, s kterou byl veden rozhovor, sleduje zájem dětí o knihy stále, nesouhlasí tedy s výrokem, že děti už v dnešní době tolik nečtou. Podle názoru učitelky a knihovnice příčiny nečtenářství dětí jsou tyto důvody: Žáci mají větší možnosti zábavy (počítače, televize, DVD apod.), dále to způsobují problémy se čtením, výchova v rodině, nezralost a slabší intelektové nadání.

Výsledné závěry jsou vázány konkrétně k vybrané skupině zkoumaných dětí, nelze je tedy všechny brát jako všeobecně platné. Každý čtenář má jiné čtenářské zájmy, proto stejné dotazníkové šetření avšak s jinými zkoumanými dětmi by mohl dopadnout docela jinak.

Tato práce může posloužit jako přehled o tom, jak to v dnešní době vypadá s četbou knih mezi prepubescenty. Přináší i určitá doporučení, které knihy volit v četbě dětí. Je vhodná i k zamyšlení nad tím, proč dnešní děti už tolik nečtou. Po její přečtení může dojít k podnícení dospělých (rodičů, učitelů, knihovníků a dalších) k větší motivaci podporovat a povzbuzovat děti v jejich četbě.

Toto téma je velice široké, našlo by se spousta dalších témat, kterými bychom se mohli zabývat. V následujících šetření by mohla být zjišťována například čtenářská gramotnost, čtenářská diagnostika nebo i práce učitelů a knihovnic s dětmi. Mohli bychom zjišťovat, jak vypadají hodiny čtení na 1. stupni ZŠ. V práci jsme se jen lehce dotkli tématům: *Současné trendy a Problematikou dětského čtenářství*, tato témata by mohla být zkoumána více do hloubky.

Mohli bychom také zjišťovat a dále vyhodnocovat názory dospělých (rodičů, knihovníků, učitelů) na dnešní četbu dětí či získat přehled jak oni sami podporují děti v jejich četbě. Také bychom se mohli zaměřit jen na jednoho sociálního činitele, který ovlivňuje dětského čtenáře, a zkoumat ho více do hloubky. Například bychom se mohli zabývat jen knihovnou (jaké akce pořádá, jakými zařízeními disponuje, jaké knihy nabízí apod.) nebo učiteli (jak motivují žáky ve čtení, jaké knihy děti čtou ve své mimočítankové četbě, podle čeho učitelé knihy vybírají apod.) nebo i udělat určitá srovnání mezi četbou rodičů a dětí, jak se tyto činitele ovlivňují navzájem.

Mohli bychom také prošetřovat celkovou znalost dětské literatury v jednotlivých třídách, jak například znají či neznají některé autory, knihy, pojmy, ilustrátory apod. V této práci byla poezii věnována pouze jedna otázka z dotazníkového

šetření, šlo by ji tedy zkoumat hlouběji (jak děti chápou poezii, jaké typy básní se jim více líbí apod.).

Našlo by se tedy spousta dalších zajímavých témat, která by mohla být prošetřována a zkoumána, týkající se současného dětského čtenáře.

Použitá literatura

BÍNA, Daniel, 2009. *Literární komunikace v multimediální době*. Vyd. 1. České Budějovice: Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity. 194 s. ISBN 978-80-7394-184-0.

CENTRUM ČÍTÁRNA (Praha, Česko), 2004. *Čtením ke vzdělání: Texty z konference Čtením ke vzdělání, pořádané občanským sdružením Centrum Čítárna, Společností pro podporu a rozvoj čtenářství (CzechRA), Katedrou primární pedagogiky a Katedrou české literatury UK PedF v Praze dne 28. 11. 2003 / [red. Radka Wildová]*. Vyd. 1. Praha: Svoboda Servis. 84 s. ISBN 80-86320-36-7

ČEŇKOVÁ, Jana, 2006. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: Adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Vyd. 1. Praha: Portál. 171 s. ISBN 80-7367-095-X.

ČIHÁK, Jan – IBRAHIM, Robert. Nebaví nás číst ... obsahy ... *Český jazyk a literatura*. 2009-2010, roč. 60, č. 5, s. 234. ISSN 0009-0786.

GENČIOVÁ, Miroslava, 1984. *Literatura pro děti a mládež: ve srovnávacím a žánrovém pohledu*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 245 s.

HAVLÍNOVÁ, Miluše, 1987. *Knížka pro rodiče o knížkách pro děti*. Vyd. 2. Praha: Albatros. 111 s.

HAZARD, Paul, 1970. *Knihy, děti a lidé*. Vyd. 1. Praha: Albatros. 137 s.

HUTAŘOVÁ, Ivana. Co čtou děti, pokud čtou. *Český jazyk a literatura*. 2004-2005, roč. 55, č. 3, s. 137-140. ISSN 0009-0786.

CHALOUPKA, Otakar, 2002. *Takoví jsme my – čeští čtenáři*. Vyd. 1. Praha: Adonai. 154 s. ISBN 80-86500-53-5.

CHALOUPKA, Otakar, 1995. *Rodina a počátky dětského čtenářství*. Vyd. 1. Praha: Victoria Publishing. 103 s. ISBN 80-85865-40-8.

CHALOUPKA, Otakar, 1989. *O literatuře pro děti*. Vyd. 1. Praha: Československý spisovatel. 103 s.

CHALOUPKA, Otakar, 1989. *Próza pro děti a mládež: (její otázky, působení a perspektivy)*. Vyd. 1. Praha: Albatros. 210 s.

- CHALOUPKA, Otakar, 1982. *Rozvoj dětského čtenářství*. Vyd. 1. Praha: Albatros. 572 s.
- KOŠTÁK, Jaromír, 1999. *Hrátky s literaturou pro 4. a 5. ročník ZŠ*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia. 170 s. ISBN 80-7198-358-6.
- KOVALČÍK, Zdeněk – URBANOVÁ, Svatava, 1996. *Minimum z literatury pro děti a mládež: Stručný chronologický, tematický a žánrový přehled české literatury pro děti a mládež*. Vyd. 1. Ostrava: Scholaforum. 77 s. ISBN 80-86058-15-8.
- KREJČÍ, Karel, 2008. *Sociologie literatury*. Vyd. 2. Praha: Grada Publishing. 160 s. ISBN 978-80-247-2623-6.
- KUČERA, Štěpán. Může internet přivést žáky k literatuře? *Český jazyk a literatura*. 2010-2011, roč. 61, č. 1, s. 15-21. ISSN 0009-0786)
- LÁDEK, Josef – PAVELKA, Robert, 2010. *Encyklopedie komiksu v Československu 1945-1989*. Vyd. 1. Praha: XYZ. 275 s. ISBN 978-80-7388-462-8.
- LEDERBUCHOVÁ, Ladislava, 2004. *Dítě a kniha: O čtenářství jedenáctiletých*. Vyd. 1. Plzeň: Aleš Čeněk. 179 s. ISBN 80-86898-01-6.
- MAB-, Junior pro naše juniory. *Český jazyk a literatura*. 2008-2009, roč. 59, č. 4, s. 208. ISSN 80-7290-045-5.
- MANDER, Jerry, 2000. *Čtyři důvody pro zrušení televize*. Vyd. 1. Brno: Doplněk. 358 s. ISBN 80-7239-063-5.
- McCLOUD, Scott, 2008. *Jak rozumět komiksu*. Vyd. 1 (v českém jazyce). Brno: BB/art ve spolupráci Jiří Buchal – BB/art. 216 s. ISBN 978-80-7381-419-9.
- NOVOTNÁ, Kamila – VĚCHTOVÁ, Gabriela. Periodika vydávaná pro děti a mládež. *Komenský*. 2011, č. 2, s. 21-28. ISSN 0323-0449.
- PETERKA, Josef, 2001. *Teorie literatury pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta. 287 s. ISBN 80-7290-045-5.
- SOUKAL, Josef, O čem píše Ladění. *Český jazyk a literatura*. 2008-2009, roč. 59, č. 5, s. 250-252. ISSN 0009-0786.
- SUCHÝ, Adam, 2007. *Mediální zlo – mýty a realita: Souvislost mezi sledováním televize a agresivitou u dětí*. Vyd. 1. Praha: Triton. 168 s. ISBN 978-80-7254-926-9

SVAZ KNIHOVNÍKŮ A INFORMAČNÍCH PRACOVNÍKŮ ČR A GOETH INSTITUT PRAHA, 2008. *Čtenářství, jeho význam a podpora: Výzkum, teorie a praxe v České republice a Spolkové republice Německo*. Vyd. 1. Praha: Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR. 83 s. ISBN 80-85 851-18-0.

TOMAN, Jaroslav. Ocenění autoři a knihy současné literatury pro mládež. *Český jazyk a literatura*. 2010-2011, roč. 61, č. 3, s. 136-141. ISSN 0009-0786.

TOMAN, Jaroslav. Současná poezie v četbě pubescentního a adolescentní mládeže. *Český jazyk a literatura*. 2009-2010, roč. 60, č. 5, s. 241. ISSN 0009-0786.

TOMAN, Jaroslav. Současná literatura pro děti a mládež – úvodní slovo. *Český jazyk a literatura*. 2009-2010, roč. 60, č. 2, s. 89-93. ISSN 0009-0786.

TOMAN, Jaroslav, 2008. *Konstanty a proměny moderní české poezie pro děti: tvorba – recepce – reflexe*. Vyd. 1. České Budějovice: Vlastimil Johanus. 271 s. ISBN 978-80-904247-2-2

TOMAN, Jaroslav, 2007. *Didaktika čtení a primární literární výchovy*. Vyd. 1. České Budějovice: Jihočeská univerzita. 116 s. ISBN 978-80-7394-038-6.

TOMAN, Jaroslav, 2000. *Současná česká literatura pro děti a mládež: (tvorba devadesátých let 20. století)*. Vyd. 1. Brno: Akademické nakladatelství CERM. 31 s. ISBN 80-7204-170-3.

TOMAN, Jaroslav, 1992. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. Vyd. 1. České Budějovice: Pedagogická fakulta JU. 98 s. ISBN 80-7040-055-2.

TRÁVNÍČEK, Jiří, 2011. *Čtenáři a internauti: Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení (2010)*. Vyd. 1. Brno: Host ve spolupráci s Národní knihovnou České republiky. 192 s. ISBN 978-80-7294-515-3 (Host, Brno). ISBN 978-80-7050-599-1 (Národní knihovna České republiky, Praha).

TRÁVNÍČEK, Jiří, 2008. *Čteme? Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize (2007)*. Vyd. 1. Brno: Host ve spolupráci s Národní knihovnou České republiky. 208 s. ISBN 978-80-7294-270-1 (Host, Brno). ISBN 978-80-7050-554-0 (Národní knihovna České republiky, Praha).

URBANOVÁ, Svatava – ROSOVÁ, Milena, 2005. *Žánry, osobnosti, díla: Historický vývoj žánrů české literatury pro mládež – antologie*. Vyd. 5. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě – Filozofická fakulta. 239 s. ISBN 80-7368-046-7.

URBANOVÁ, Svatava, 2004. *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. Století: Reflexe české tvorby a recepce*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia. 457 s. ISBN 80-7220-185-9.

URBANOVÁ, Svatava, 1999. *Metamorfózy dětské literatury: Přehled české literatury pro děti od roku 1945 po současnost*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia. ISBN 80-7198-379-9. Cesty ve fantastické literatuře pro děti, s. 141-149

VÁGNEROVÁ, Marie, 2001. *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze. 304 s. ISBN 80-246-0181-8.

VÁŠOVÁ, Lidmila, 1980. *Čtenáři a uživatelé informací: (Základy psychologie a pedagogiky čtenáře: učební text)*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova. 194 s.

Internetové zdroje

CEMPER, M. (2011). *Děti nečtou. Proč asi?* Lidectete.cz, ©2011. Online verze: <http://lidectete.cz/deti-nectou-proc-asi/>, [cit. 2012-03-25].

GABAL, I., VÁCLAVÍKOVÁ – HELŠUSOVÁ, L. (2005). *Jak čtou české děti? (Analýza výsledků sociologického výzkumu)*. Knihovnický zpravodaj Vysočina, roč. 5, č. 2. ISSN 1213-8231. Online verze: <http://kzv.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=171&idr=1&idci=1>, [cit. 2012-02-19].

JÁNOŠOVÁ, M., NOVÁKOVÁ, L. (2011). „*Jestliže si nevychováme čtenáře mezi dětmi, jako dospělí už se čtenáři nestanou.*“ Inflow: information journal, Vol. 4, no.4. ISSN 1802-9736. Online verze: <http://www.inflow.cz/luisa-novakova-pokud-si-nevychovame-ctenare-mez-detmi-jako-dospeli-uz-se-ctenari-nestanou> [cit. 2012-02-19]

KLÁŠKOVÁ, H. (2009). *Proč děti nečtou knihy?* Praktický-život.cz.

ISSN 1804-106X. Online verze: <http://www.prakticky-zivot.cz/rodina/deti-mladez/?nid=4232-proc-deti-nectou-knihy.html>, [cit.2012-03-25].

VÁCLAVÍKOVÁ - HELŠUSOVÁ, L. (2003). *Genderové diference v oblasti dětského čtenářství*. Gender, rovné příležitosti, výzkum, roč. 4, č. 3-4. ISSN 1213-0028.

Online verze:

http://www.genderonline.cz/.../4c23dbd59ab14341c2c1ab752582c06851813171_rocnik04-3-4-2003.pdf, [cit. 2012-03-20].

Seznam tabulek

Tabulka 1: Chodíš do knihovny? (chlapci vs. dívky)	55
Tabulka 2: Chodíš do knihovny? (4. třída vs. 5. třída)	55
Tabulka 3: Od koho ses poprvé dozvěděl-a, že máš možnost chodit do knihovny?	56
Tabulka 4: Jak často chodíš do knihovny?	56
Tabulka 5: Co nejraději čteš?.....	58
Tabulka 6: Co nerad čteš? Případně o čem nerad čteš?	60
Tabulka 7: Podle čeho nejčastěji vybíráš knihy nebo časopisy, které čteš?	62
Tabulka 8: Jak často čteš ve svém volném čase?.....	63
Tabulka 9: Kolik knížek přečteš zhruba za měsíc?.....	63
Tabulka 10: Máš nějakou oblíbenou knihu?.....	65
Tabulka 11: Pokud máš oblíbenou knihu, tak jakou?.....	65
Tabulka 12: Máš nějakého oblíbeného spisovatele/spisovatelku?	67
Tabulka 13: Pokud máš oblíbeného spisovatele/spisovatelku, tak jakého/jakou?.....	67
Tabulka 14: Máš nějaký oblíbený časopis?	69
Tabulka 15: Pokud máš oblíbený časopis, tak jaký?	69
Tabulka 16: Čteš rád-a básničky?	71

Seznam grafů

Graf 1: Pohlaví dotazovaných.....	54
Graf 2: Třída dotazovaných	54
Graf 3: Oblíbený žánr vzhledem k pohlaví.....	59
Graf 4: Neoblíbený žánr vzhledem k pohlaví.....	61
Graf 5: Světoví vs. čeští autoři.....	64
Graf 6: Chlapci: Oblíbená kniha	66
Graf 7: Dívky: Oblíbená kniha	66
Graf 8: Chlapci: oblíbený spisovatel/oblíbená spisovatelka.....	68
Graf 9: Dívky: oblíbený spisovatel/oblíbená spisovatelka	68
Graf 10: Chlapci: oblíbený časopis.....	70
Graf 11: Dívky: oblíbený časopis	71
Graf 12: Důvody, proč děti nerady čtou básničky.	72

Seznam obrázků

Obrázek 1: Beseda se spisovatelkou Petrou Braunovou (vpravo) – zdroj: vlastní fotografie.....	104
Obrázek 2: Beseda vedená knihovnicí: seznámení s online katalogem – zdroj: vlastní fotografie.....	105
Obrázek 3: Beseda vedená knihovnicí: Soutěž (děti vyhledávají informace) - zdroj: vlastní fotografie.....	105

Seznam příloh

Příloha 1: Dotazníky (nevyplněný a 2 vyplněné)

Příloha 2: Seznam knih, které naposledy četli žáci 4. a 5. tříd

Příloha 3: Fotografie z besed

Příloha 1: Dotazníky (nevyplněný a 2 vyplněné)**Třída:****Pohlaví:** muž/žena (zakroužkuj)**1. Chodíš do knihovny?**

- a) ano
- b) ne

2. Od koho ses poprvé dozvěděl(-a), že máš možnost chodit do knihovny?(zakroužkuj pouze jednu možnost)

- a) od někoho z rodiny
- b) od kamarádů/kamarádek
- c) od učitelů/učitelek
- d) od knihovnic/knihovníků na besedách
- e) jiná možnost : _____ (doplň)

3. Jak často chodíš do knihovny? (zakroužkuj odpověď, která tě nejvíce vystihuje)

- a) nechodím vůbec
- b) jen když jdeme povinně se školou nebo jako doprovod s kamarádem/kamarádkou
- c) jen výjimečně
- d) docela často
- e) velmi často

4. a) Co nejraději čteš (časopisy, pohádky, encyklopedie, fantastická literatura, dobrodružnou, s přírodní tematikou apod.)?Vyjmenuj:**b) Co naopak nerad(-a) čteš? Případně o čem nerad čteš?**Vyjmenuj:

5. Podle čeho nejčastěji vybíráš knihy nebo časopisy, které čteš?

(podle obrázků; podle toho, co mi doporučí kamarádi, učitelé, pracovníci v knihovně či rodiče; podle toho co mě zajímá apod.)

6. Jak často čteš ve svém volném čase?

- a) vůbec nečtu
- b) jen když musím, ale jinak mě to vůbec nebaví
- c) jen občas, když mě něco zaujme
- d) čtu docela často, protože mě to baví
- e) jiná možnost : _____ (doplň)

7. Kolik zhruba knížek přečteš za měsíc?**8. a) Co jsi naposled přečetl(-a) za knihu?**

Název knihy: _____

b) Líbila se ti tato kniha? Ano/ne

9. a) Máš nějakou oblíbenou knihu? Ano/Ne

b) Pokud ano, tak jakou? "

Název knihy: _____

10. a) Máš svého oblíbeného spisovatele/spisovatelku? Ano/Ne

b) Pokud ano, tak jakého/jakou?

Jméno: _____

11. a) Máš nějaký oblíbený časopis? Ano/Ne

b) Pokud ano, tak jaký?

Název: _____

12. a) Čteš rád(-a) básničky? Ano/ne

b) Pokud ne, tak proč?

Důvod: _____

Třída: 4.D
Pohlaví: muž žena (zakroužkuj)

1. Chodíš do knihovny?

- a) ano
b) ne

2. Od koho ses poprvé dozvěděl(-a), že máš možnost chodit do knihovny?

(zakroužkuj pouze jednu možnost)

- a) od někoho z rodiny
b) od kamarádů/kamarádek
c) od učitelů/učitelek
d) od knihovnic/knihovníků na besedách
e) jiná možnost : _____ (doplň)

3. Jak často chodíš do knihovny? (zakroužkuj odpověď, která tě nejvíce vystihuje)

- a) nechodím vůbec
b) jen když jdeme povinně se školou nebo jako doprovod s jinou osobou (s kamarádem, s rodiči apod.)
c) jen výjimečně
d) docela často
 e) velmi často

4. a) Co nejraději čteš (časopisy, pohádky, encyklopedie, fantastická literatura, dobrodružnou, s přírodní tematikou atd.)?

Vyjmenuj: FANTAZIJNÍ literatura
(Legenda o soviích strašících 1,2,3)

b) Co naopak nerad(-a) čteš? Případně o čem nerad čteš?

Vyjmenuj: Horory

5. Podle čeho nejčastěji vybíráš knihy nebo časopisy, které čteš?

(podle obrázků: podle toho, co mi doporučí kamarádi, učitelé, pracovníci v knihovně či rodiče; podle toho co mě zajímá, podle povinné četby, podle ukázek z čítanek apod.)

6. Jak často čteš ve svém volném čase?

- a) vůbec nečtu
b) jen když musím, ale jinak mě to vůbec nebaví
c) jen občas, když mě něco zaujme
d) čtu docela často, protože mě to baví
 e) jiná možnost : 1x denně (2 kap.) _____ (doplň)

7. Kolik knížek zhruba přečteš za měsíc?

1 knihu

8. a) Co jsi naposled přečetl(-a) za knihu?

Název knihy: ~~By~~ Osada havraní

b) Líbila se ti tato kniha? Ano ne

9. a) Máš nějakou oblíbenou knihu? Ano Ne

b) Pokud ano, tak jakou? Název knihy: Legendo o....., Knihy Ed. Štorč

10. a) Máš svého oblíbeného spisovatele/spisovatelku? Ano Ne

b) Pokud ano, tak jakého/jakou? Jméno: Ed. Štorch, Katrin Laskyová

12. a) Máš nějaký oblíbený časopis? Ano Ne

b) Pokud ano, tak jaký? Název: Čtyřlístek

13. a) Čteš rád(-a) básničky? Ano ne

b) Pokud ne, tak proč?

Důvod: _____

Třída: 4. 0
Pohlaví: muž/zena (zakroužkuj)

1. Chodíš do knihovny?

- a) ano
 b) ne

2. Od koho ses poprvé dozvěděl(-a), že máš možnost chodit do knihovny?

(zakroužkuj pouze jednu možnost)

- a) od někoho z rodiny
b) od kamarádů/kamrádek
 c) od učitelů/učitelek
d) od knihovnic/knihovníků na besedách
e) jiná možnost : _____ (doplň)

3. Jak často chodíš do knihovny? (zakroužkuj odpověď, která tě nejvíce vystihuje)

- a) nechodím vůbec
b) jen když jdeme povinně se školou nebo jako doprovod s jinou osobou (s kamarádem, s rodiči apod.)
 c) jen výjimečně
d) docela často
e) velmi často

4. a) Co nejraději čteš (časopisy, pohádky, encyklopedie, fantastická literatura, dobrodružnou, s přírodní tematikou atd.)?

Vyjmenuj:

dobrodružnou, fantastická literatura

b) Co naopak nerad(-a) čteš? Případně o čem nerad čteš?

Vyjmenuj:

časopisy

5. Podle čeho nejčastěji vybíráš knihy nebo časopisy, které čteš?

(podle obrázků: podle toho, co mi doporučí kamarádi, učitelé, pracovníci v knihovně či rodiče; podle toho co mě zajímá) podle povinné četby, podle ukázek z čítanek apod.)

6. Jak často čteš ve svém volném čase?

- a) vůbec nečtu
b) jen když musím, ale jinak mě to vůbec nebaví
 c) jen občas, když mě něco zaujme
d) čtu docela často, protože mě to baví
e) jiná možnost : _____ (doplň)

7. Kolik knížek zhruba přečteš za měsíc?

1-2

8. a) Co jsi naposled přečetl(-a) za knihu?

Název knihy: Harry Potter a Kámen moudrců

b) Líbila se ti tato kniha? Ano/ne

9. a) Máš nějakou oblíbenou knihu? Ano/Ne

b) Pokud ano, tak jakou? Název knihy: Deník malého poserousky

10. a) Máš svého oblíbeného spisovatele/spisovatelku? Ano/Ne

b) Pokud ano, tak jakého/jakou? Jméno: J. K. Rowlingová

12. a) Máš nějaký oblíbený časopis? Ano/Ne

b) Pokud ano, tak jaký? Název: _____

13. a) Čteš rád(-a) básničky? Ano/ne

b) Pokud ne, tak proč?

Důvod: _____

Příloha 2: Seznam knih, které naposledy četli žáci 4. a 5. tříd

Admirál – dostihový kůň (Pippa Funnell)	1 krát
Agáta a doktor lupa (Kopietzová, Sömmer)	1 krát
Anička a její kamarádky (Ivana Peroutková)	1 krát
Ať žijí rytíři (I. Březinová)	1 krát
Bořík a spol. (Vojtěch Steklač)	1 krát
Bylo nás 5 (Karel Poláček)	1 krát
Cesta krve (Kulhánek)	1 krát
Čarodějnice školou povinné (Jill Murphyová)	1 krát
Čtyřnohý zachránce (Julia Boehme)	1 krát
Deník malého poseroutky (Jeff Kinney)	13 krát
Detektiv Klubko (Ursel Scheffler)	1 krát
Devatero pohádek (Karel Čapek)	1 krát
Dóóóst dobrá schíza (McCombieová)	1 krát
Dračí meč (Brezina)	1 krát
Ferda mravenec (Ondřej Sekora)	1 krát
Harry Potter (Rowlingová)	5 krát
Hercule Poirot (Agatha Christie)	1 krát
Holčičí pravidla (Allie Finklová)	1 krát
Holka na hlídání (Jacqueline Wilsonová)	1 krát
Chata v jezerní kotlině (Foglar)	1 krát
Jaro pytláckých nocí (Angela Dorsey)	1 krát
Kameny osudu (Flavia Bujorová)	1 krát

Klub tygrů – Tajemství starého domu (Thomas Brezina)	1 krát
Klub záhad (Brezina)	5 krát
Kopyto a mňouk (Švandrlík)	1 krát
Kouzla a spacáky (M. Sarah)	1 krát
Kouzláci (Kratochvíl)	1 krát
Kubula a Kuba Kubikula (Vladislav Vančura)	1 krát
Legenda o sovích strážcích (Kathryn Lasky)	1 krát
Letopisy Narnie (C. S. Lewis)	2 krát
Lola novinářkou (Isabel Abediová)	1 krát
Malý princ (Exupéry)	1 krát
Mikulášovy patálie (René Goscinny)	2 krát
My ztracený holky (Karel Štorkán)	1 krát
Nejdelší velrybí píseň (Wilsonová)	1 krát
Nejlepší kamarádky (Jacqueline Wilsonová)	1 krát
Nerozluční přátelé (Boehme)	1 krát
Nevysvětlitelné záhady světa (Faringtonová)	1 krát
Neználek (Nosov)	1 krát
O líné babičce (Alena Kastnerová)	1 krát
Obrázky z českých dějin a pověstí (Kalousek, Adla)	1 krát
Osada havranů (Štorch)	1 krát
Pán Prstenů (Tolkien)	1 krát
Pavlin boj o vítězství (Týnská)	1 krát

Pekelná třída (Steklač)	1 krát
Pippi Dlouhá punčocha (Lindgrenová)	1 krát
Pod junáckou vlajkou (Foglar)	1 krát
Pohádky (Grimmové)	1 krát
Pohádky za oponou (Bednář)	1 krát
Pompeje (Válková)	1 krát
Pomsta čarodějnic (Nigel Hinton)	1 krát
Poslední z bohů (Percy Jackson)	1 krát
První slzy (Jacqueline Wilsonová)	1 krát
Psí život na sídlišti (Jaromír Sypal)	1 krát
Půlnoční slavnost (Thomas Brezina)	1 krát
Rytíř Galen (Michael)	1 krát
Říkali mi Leni (Bezděková)	2 krát
Slavná hvězda (Jacqueline Wilsonová)	1 krát
Sluně Simbo (Grindleyová)	1 krát
Správná pětka (Enid Blytonová)	1 krát
Star Wars	2 krát
Stmívání (Meyerová)	1 krát
Strašpytlům vstup zakázán – Dračí vejce (Coville)	1 krát
Strážci světla: Písmeno X (I. Březinová)	1 krát
Šifra mistra Leonarda (Dan Brown)	1 krát
Šíleně divocí andílci (Thomas Brezina)	1 krát

Škola ve mlejně (Michal Čunderle)	1 krát
Šmoulové	1 krát
Tajemná kočka Ka (Julia Jarmanová)	1 krát
Tajemná země Rondo čaroděj (Rodda Emily)	1 krát
Tajemný hrad (Blyton)	1 krát
Tatínek není k zahzení (Goldflam)	1 krát
Tintinova dobrodružství (Alex Irvine)	1 krát
Totálně ulítlé prázdniny (Brezina)	1 krát
Trable s blondýnkou (G. Franziska)	1 krát
U všech čertů (Jiří Kahoun)	1 krát
Upíří ségry (Gehm)	1 krát
Už zase Emil z Lönnebergu (Lindgrenová)	1 krát
Veselé pohádky o zvířátkách (Lelarge Fabrice)	1 krát
Vlkodlaci na zemi	1 krát
Výprava do Najády - Terčina bláznivá dobrodružství (Hlaváčková)	1 krát
Výprava za tajemným rytířem (Osbornová)	1 krát
Witch (Kaaberbol)	1 krát
Záhada jezera Echo (Gabi Adam)	1 krát
Záhada pavoučího domu (Enid Blytonová)	1 krát
Záhada tajného dopisu (Enid Blytonová)	1 krát
Zlatý příběh čtyřlístku	2 krát
Zlobivá Amélie (Enid Blytonová)	1 krát

Zpívající psi na měsíci (Václav Čtvrtek, Válek Jiří) 1 krát

Ztracená země (Jensen) 1 krát

Příloha 3: Fotografie z besed

Obrázek 1: Beseda se spisovatelkou Petrou Braunovou (vpravo) – zdroj: vlastní fotografie

Obrázek 2: Beseda vedená knihovnicí: seznámení s online katalogem – zdroj: vlastní fotografie

Obrázek 3: Beseda vedená knihovnicí: Soutěž (děti vyhledávají informace) - zdroj: vlastní fotografie

